

30K-1
1844

50
222679

**работніца
і сялянка**

1

1973

4 прылож.

АЛЕся

Словы Арк. КУЛЯШОВА

Музыка лаўрэата прэміі Ленінскага
камсамола І. ЛУЧАНКА

1. Бывай, абуджаная сэрцам дарагая.
Чаму так горка, не магу я зразумець,
Шкада заранкі мне, што ў небе
дагарае
На ўсходзе дня майго, якому
ружавець.

Прыпеў: Пайшла, ніколі ўжо не
вернешся, Алеся.
Бывай, смуглявая, каханая,
бывай.
Стаю на ростанях былых, а з
паднябесся
Самотным жаўранкам звiнiць
і плача май.

2. Пайшла, пакiнуўшы мне золкі
і туманы,
Палыны жалё тугой ахутаных дарог,
Каб я хвiлёнаю нанесеныя раны
Гадамі ў сэрцы заглушыць сваім
не змог.

Прыпеў: Пайшла, ніколі ўжо
не вернешся, Алеся,
Бывай, смуглявая, каханая,
бывай.

Стаю на ростанях былых,
а з паднябесся
Самотным жаўранкам звiнiць } 2 разы
і плача май.

САРДЭЧНА, НЕ СПЯШАЮЧЫСЯ

БЫ.

спес.

f

dim.

БАЙ, АБУДЖАНАЯ СЕРЦАМ ДАРАГАЯ. Я ЧАМУ ТАК ГОРКА, НЕ МА.

ГУ Я ЗРАЗУМЕЦЬ. ШКАДА ЗАРАНКІ МНЕ, ШТО ў НЕБЕ ДАГАРАЕ.

Прыпеў:

НА ўсходзе дня майго, я-ко-му ружавець. Пайшла, ніколі ўжо не вернешся, А.

А-Е-ся. Бывай, смуглявая, ка-ха-на-я, бы-вай. СТАЮ НА

ростанях былых, а з паднябесся са-мот-ным жаўранкам звiнiць і плача

1. МАЙ ПАЙ-П МАЙ.

2. allarg.

dim.

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 1 СТУДЗЕНЬ
1973

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

ЗА ПРАВА БЫЦЬ ПЕРШЫМІ

Больш як месяц назад калектыў нашай фермы выступіў са зваротам, у якім заклікаў усіх жывёлаводаў рэспублікі ўключыцца ў сацыялістычнае спаборніцтва за павелічэнне вытворчасці малака ў трэцім годзе дзевятай пяцігодкі. Гэта быў наш адказ на пастанову ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР і ВЦСПС «Аб разгортванні ўсесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва работнікаў жывёлагадоўлі за павелічэнне вытворчасці і нарыхтовак прадуктаў жывёлагадоўлі ў зімовы перыяд 1972—1973 гг».

Сёлета калектыў нашай фермы, якая, дарэчы, амаль зусім не адрозніваецца ад сярэдняй фермы любой гаспадаркі, абавязаўся атрымаць ад кожнай каровы па 4050 кілаграмаў малака і 50 тон яго рэалізаваць дзяржаве звыш плана. Да падвядзення вынікаў усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва жывёлаводаў, гэта значыць да першага ліпеня 1973 года, мы рашылі надаць па 2100 кілаграмаў малака ад кожнай каровы.

Для здзяйснення задум у нас ёсць усе ўмовы. Створаныя не толькі нашымі рукамі. Вялікую дапамогу аказалі працаўнікі палёў. Нягледзячы на неспрыяльныя ўмовы мінулага года, сабралі з кожнага гектара па 24 цэнтнеры збожжа, 170—бульбы, 375 цэнтнераў караняплодаў. У разліку на кожную карову ў саўгасе нарыхтавана пяць тон сенажу, 2,8 тоны караняплодаў, паўтары тоны сіласу. Праўда, канцэнтратаў і сена менш, чым летась. Вось чаму ў рацыёне пераважаюць сенаж і караняплоды, іх нарыхтавана дастаткова. Цяпер, у стойлавы перыяд, кожная карова з'ядае за дзень 20 кілаграмаў сенажу, 4 кілаграмы саломы, 20—караняплодаў, кілаграм сена і 300 грамаў канцэнтраваных кармоў на надоены літр малака.

Па корме і малако. Надойваем па 8—9 кілаграмаў ад кожнай каровы. А перадавыя даяркі Дар'я Белая, Анастасія Пысціна, Надзея Ліпніцкая—яшчэ больш.

Усе мы стараемся выкарыстоўваць кармы па-гаспадарску. У кароўніку не заўважаеш ніводнай жмені сена, якая б валялася пад нагамі ў жывёлы.

Ёсць у саўгасе «зялёны канвеер»—звыш чатырохсот гектараў пасеваў, якія будуць скарыстаны для падкормкі.

Рост вытворчасці малака ў многім залежыць і ад прадуктыўнасці статка. Каля дваццаці працэнтаў кароў на ферме старыя. Іх будзем замяняць нецелямі. Сёлета асноўны статак папоўніцца на 220 галоў.

Ведаю, што дапаможа нам выканаць абавязацельствы моцная дружба даярак, гатоўнасць прыйсці на дапамогу. Жывём па прынцыпу: усе за аднаго, адзін за ўсіх.

Дружны калектыў падабраўся і на суседняй, Ельніцкай ферме, з якой мы спаборнічаем ужо некалькі гадоў. Умовы ў іх амаль такія самыя, як і ў нас, каровы той жа пароды, кармы таксама раўнацэнныя. Чаму ж не спаборнічаць?

У трэцім квартале мінулага года ельніцкія даяркі абганілі нас і заваявалі першынство па гаспадарцы. Па выніках года ўперадзе апынулася наша ферма: мы надаілі каля 3900 кілаграмаў малака ад кожнай каровы.

Сёлета спаборніцтва разгарнулася з новай сілай. За чатыры месяцы стойлавага ўтрымання жывёлы мы вырашылі атрымаць ад кожнай каровы не менш як па 1200 кілаграмаў малака. Крыху ніжэйшыя абавязацельствы ў нашых суседзяў. Пакуль што цяжка сказаць, хто выйдзе пераможцам. Кожнаму хочацца быць першым, даць Радзіме больш выдатнай прадукцыі.

Ганна ЯЧЭЙКА,
даярка Каралішчавіцкай фермы

Саўгас «Рассвет»,
Мінскі раён.

Генадзь КЛЯЎКО

Не, не язычнікі...
І не Мека...
Паломнікі дваццатага веку —
Людзі цалуюць камень,
Цалуюць, абхапіўшы рукамі,
Да болю прыціснуўшы вусны,
Таджыкі, украінцы, беларусы...
Цалуюць камень, халодны, шурпаты,
Як толькі цалуюць сына, брата,
Бацьку.
што прыйшлі з беззваротнай дарогі...
Цалуюць да забыцця,
Да знямогі.

Не, не язычнікі...
І не Мека...
Людзі дваццатага веку
Ідуць,
ляцяць,
спяшаюцца цягнікамі,
Каб пацалаваць камень,
Што ляжыць халодны, шурпаты
На магіле Невядомага Салдата.

Нэла ТУЛУПАВА

Славу пяю

Рэспублік Савецкіх Саюз,
Табе я славу пяю,
Нясу табе шчырасць сваю,
Думкі свае, сваю раўнавагу,
Акрыленасць, любоў і павагу.
Прымі ж
Далоняў маіх
Дабрату мацярынскую,
Песні маёй высокі палёт,
Мужнасць майго ветэрана-Мінска,
Скарбы маіх калгасных палёў.
Даўно ў нябыт
Адышлі песні жалю.
Іх рускай жанчыне калісь
Прывячалі.
Усім маім сёстрам,
І мне, беларусцы,
Жывецца добра,
Шчасна, па-людску.
У вочы мае зазірніце сягоння,
Не быць ім ніколі
У палоне, прыгоне,
Плячам ад нядолі
Былой не згінацца,
Ніколі прымусам
Не стане мне праца.
Ніколі не стане,
Ніколі не стане
Рэспублік-сясцёр
Крылатая стая
Ні перад кім на калені,
Бо ў сэрцы ў нас — Ленін,
І ў справах — Ленін,
І ў думках — Ленін,
І ў песнях — Ленін,
Яго заветы — сцяг пакаленняў.
Неба над намі —
чыстае, чыстае.
Узыходзіць на ім Рэспублік сузор'е.
Мы па прызначэнню ўсе камуністы,
Нашчадкі крамлёўскай
Чырвонай Зоркі.

1

НАБЯРЭЖНЫЯ ЧАЎНЫ. КамАЗ

Мінула крыху больш як паўгода з таго часу, калі я ўпершыню пабываў тут. Колькі вяселляў за гэты час згулялі, колькі іх яшчэ наперадзе... Будоўля маладзёжная, сярэдні ўзрост будаўнікоў, як вядома, дваццаць тры гады. Летась у Набярэжных Чаўнах справілі тысячу дзвесце вяселляў. І ўжо не толькі за лік прыездных расце насельніцтва горада. Памалу, пакрысе пачало расці сваё, так сказаць, карэннае насельніцтва горада, яго аднагодкі і «старажылы». Па будучых вуліцах будучага горада іх воззяць пакуль што ў калясках. КамАЗа яшчэ няма, а яны ёсць. І многія з іх ёсць таму, што будуюцца КамАЗ. Тут сустрэліся іх бацькі і маткі; каб не пачалася гэтая будоўля, магчыма, яны не сустрэліся б ніколі.

Мясцовы жыхар Равіль Шыгапавіч Нурмахметаў, які прыехаў у Набярэжныя Чаўны з суседняга раёна, гаварыў мне:

— Цяпер час такі: культ дзяцей. Я ў бацькі любімы сын быў, а за ўсё жыццё адзін раз сядзеў на каленях. Не асмелываўся! Хіба так я сына выходваю?

«Культ дзяцей» — гэта праўда. Але і бацькі, і маткі крыху перайначваюцца. Раннім суботнім вечарам у пасёлку аўтазаводбуда ўсе найбольш маладыя бацькі прагультваюць дзя-

цей. Пакуль маці заняты справамі па дому, хоць дом гэты — усяго толькі вагончык, бацькі, «выгнаныя» на вуліцу, збіраюцца разам, як, бывала, жанчыны ля студні. Хто на руках трымае дзіця, хто ў калясцы гушкае. У той жа калясцы або ля ног на зямлі транзістар трансліруе матч. Транзістары — сімвал і бедства часу. Вечарамі ў Набярэжных Чаўнах моладзь шпацыруе са «Спідоламі», як з чамаданчыкамі, у руках. Або ходзяць узад-уперад ля кінаэкрана «Чалпан», упёршы транзістар у сцягну, антэнай наперад. Аднаго разу бачыў я ўвечары такі малюнак: ішлі побач хлопец і дзяўчына, у яе — транзістар, у яго — транзістар. Пасварыліся яны ці, наадварот, пазнаёміліся толькі што — не ведаю. Антэны іх транзістараў тырчалі ў розныя бакі, і гучала розная музыка. Вось так яны і ішлі, кожны са сваёй музы-кай, пакуль іх транзістары на-стройваліся на агульную хвалю.

Мінулыя восень і зіма былі цяжкія для будаўнікоў КамАЗа. Некаторыя паехалі ўпрочкі, не вытрымаўшы. Як кажуць тут, не стаў КамАЗ іхнім лёсам. Але ў цяжкасцях склаўся калектыў. А пісьмы на будоўлю ідуць і ідуць з усёй краіны.

«Добры дзень, паважаныя будаўнікі Камскага аўтазавода! Мы, гэта значыць дзве сям'і,

прачыталі пра вас і хочам папрацаваць на будоўлі. Мой муж, 30 гадоў, шафёр першага класа, яшчэ механізатар шырокага профілю. У мяне спецыяльнасць непрыдатная на будоўлі, але я згодна на любую работу. Мне 25 гадоў, у нас двое дзяцей, хлопчык чатырох гадоў і дзяўчынка двух гадоў. Сусед наш — мантажнік, тут працуе зваршчыкам. Жонка яго тынкоўшчык-маляр. Ім па 34. Яны не баяцца ніякай работы, дзяцей у іх пяць. У тым, што мы вытрымаем, я ўпэўнена, бо ў нас і тут праца не з лёгкіх. На кватэру мы, вядома, не прэтэндуюм зараз, але хоць бы вагончык або перасоўны домік на дзве сям'і вы здолееце даць? Вельмі прашу адказаць. Мы ўсе чакаем, згодны адпусціць мужчын адных і прыехаць адразу, як толькі будзе куды».

Чарга на кватэру — паўтарадва гады. Пра гэта папярэджваюць адразу. Дамой пабудавана больш, чым намячалася па плану, аднак жылля ўсё яшчэ не хапае. Сакратар парткома будоўлі Аляксандр Ільіч Архіпаў з жонкай і дзвюма дочкамі жывуць у аднапакаёвай кватэры, ключ ад якой ён атрымаў ужо ў халады. Калі ён зноў убачыў сябе ў спісе чаргавікоў, ён выкрасліў сваё прозвішча...

Параўнаўча нядаўна ўзнік звычай пісаць на спяцоўках, на спінах целагрэек, адкуль ты прыехаў. Магчыма, садзейнічалі гэтаму студэнцкія будаўнічыя атрады.

На спяцоўках будаўнікоў КамАЗа — ледзь не ўся геаграфія краіны. Масква — КамАЗ. Самарканд — КамАЗ. Душанбэ. Казань. Іванава. І зноў Масква. І зноў Казань. Варонеж. Волагада. Харкаў. Мінск. Брыгады з Іркуцка, Брацка, якія закончылі будоўлю там, прыехалі пачынаць тут.

Для Сашы Цялегі гэта першая ў яго жыцці будоўля. Ён аўтаскрэперыст, прыехаў па пучэўцы камсамола. Сам з Жытомірскай вобласці, адслужыў у арміі.

А Жэня Удовіна — будаўнік са стажам. Яна ўжо будавала Тальяці. І тут, як яна кажа, не назаўсёды: «Да першага аўтамабіля». Яна прыехала на КамАЗ, набрала брыгаду маляроў, маладых дзяўчат, якіх трэба было вучыць.

Па сутнасці, кожная будоўля — гэта велізарнае вучэбнае поле. Тут усякі раз вырашаюцца задачы, рашэння якіх яшчэ няма.

Калі пабудуюць аўтазборачны завод, з галоўнага яго канвеера пачнуць сыходзіць грузавікі з маркай «КамАЗ». Сто пяцьдзесят тысяч грузавікоў

Літоўская ССР. Панявежскі завод «Экранас» вырабляе кінескопы. Гэта адзін з буйнейшых спецыялізаваных заводаў такога роду.

На здымку: у камсамолкі Віты Паслаўкайтэ адказная работа, яна правярае электронныя параметры кінескопаў.

Фота А. Бразайціса і М. Дацікашвілі (Фотахроніка ТАСС).

Городам сарана братоў называюць Руставі. У гэтым адным з самых маладых гарадоў Грузіі дружна жывуць і працуюць прадстаўнікі сарана нацыянальнасцей.

за год, чатырыста з лішнім машын штодня. А сёння канвеерны спосаб зборкі скарыстоўваецца на будаўніцтве самога аўтазборачнага завода.

Яшчэ нядаўна гэты спосаб выпрабавалі ў Горкім, калі будавалі адзін з цэхаў аўтазавода. Цяпер ён шырока ўжываецца на КамАЗе. На зямлі, на рэйках, па якіх рухаюцца цялежкі-платформы, збіраюць блокі даху, падаюць у зону мантажу, і там здымаюць іх з цялежак магутныя краны. Такі метады зборкі, што расчлянне складаную аперацыю на рад простых, якія шматразова паўтараюцца, вельмі павышае прадукцыйнасць працы, дае вялікую эканомію і многія, многія ўжо сёння адчувальныя перавагі. Але, думаецца, усё ж асноўныя яго перавагі наперадзе. Тое, што пад дахам, падпарадкоўваецца зададзенаму рытму, жорсткаму графіку. Тое, што пад небам, у вялікай ступені ўсё яшчэ не падпарадкавана чалавеку.

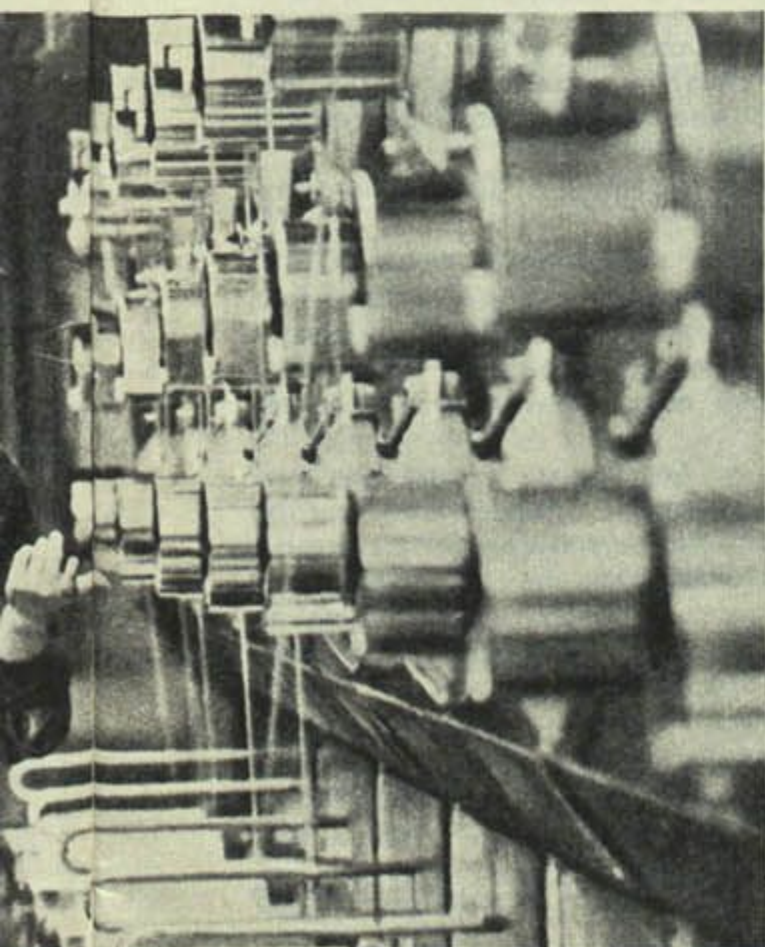
У наш час звычайным стала, калі з канвеера сыходзяць машыны, тэлевізары — усё, што выпрацоўваецца серыйна. Не будзем загадваць вызначаць, калі гэта здарыцца, але, пэўна, усё ж настане час, калі і заводы вось гэтак жа рытмічна будуць збіраць на канвеерах.

Будуецца КамАЗ. Будуюцца яго цэхі, якія па сваіх размерах большыя, чым заводы, будуецца горад. Будуюцца людскія жыцці.

Г. БАКЛАНУ
[«Літаратурная газета»]

На здымку: у адным з цэхаў Рустаўскага завода хімічнага валакна. Вы бачыце перадавыя прадзільшчыцы грузінку Нану Дудаўры і ўкраінку Святлану Рудэнка.

Фота А. Рухадзе
(Фотажурнал ТАСС)

ТЫ САМНОЙ, МАЁ ПОЛЕ...

Н А палавіне дарогі, перад самай канавай, цераз якую ляжаў струхлелы масток, Соф'я Куранкову прыхапіў праліўны дождж. Ён завесіў поле, засланіў сасоннік. Дарога распаўзлася, што кулеш. Конь ішоў ступою, колы правальваліся ў чорнае месіва па самых ступіцы. «Як жа па такой дарозе вазіць трасту, садавіну, капусту?»

Але не толькі пра дарогу думала Соф'я Куранкова. Тры дні назад яе назначылі брыгадзірам у Харкаўцы. «Брыгада — як расшалёстаныя калёсы, папраўляць трэба, — сказаў старшыня Максім Паўлавіч Маскалевіч. — На каго-каго, а на вас спадзяюся, Соф'я Макараўна. Тым часам сам буду часцей заглядаць у Харкаўку, падсабляць вам».

Была восень. Цяжка ўхапіць адразу ўсе работы. Найбольш непакоілася Соф'я за лён. Ростам ён узяў добра і семя не пашкадаваў. Але ўся траста была на сцелішчы, месцамі пералежвала. З бульбай таксама няўпраўка, але старшыня абяцаў прыслаць камбайн, дні за два можна будзе ўсю выкапаць.

Зараз Соф'я Куранкова ехала ў Панізое, у цэнтр, дамовіцца пра камбайн. Абапал дарогі барвеў бярэзнік, чырваней асінік. Тыдзень-другі, і лісце пасыплецца, пачнуцца замаразкі або пойдучы нудныя асеннія дажджы.

Старшыня быў у канцылярыі. Ён толькі што вярнуўся з Руміна. Адрозніваў пачаў гаворку:

— Дык вось, Соф'я Макараўна. У Руміне сёння бульбу выкапаюць, заўтра камбайн будзе ў Харкаўцы. Як з трастой?

— Сёння ўсіх паслала падымаць. А што з яблыкамі рабіць?

— Дагэтуль бедавалі, што яблыкаў няма, цяпер бядуем, няма куды дзяваць. Усё бядуем... Добра, з яблыкамі я прыдумаю што-небудзь. Мне — лён, лён!

На поплаве да самага сасонніку разбегліся дарожкі трасты, быццам сувоі палатна. Сярод сцелішча стаялі бліскучыя конусы — траста, якую жанчыны паспелі падняць, павязавы і паставіць. Аднак конусаў было малавата: не ўсе жанчыны, каго пасылала, выйшлі на працу. Яе абступілі, загаварылі пра добрае надвор'е — сухое, акурат на лён. Вось толькі людзей не хапае.

Яна пахваліла жанчын: сартуюць трасту па даўжыні і колеру сцяблоў, такая пойдзе высокім нумарам, і паехала. Ля шашы напаткала Соф'ю Гурко — яна несл парожні бітончык і пухлую сумку.

— Я ж пасылала цябе, Соф'я, трасту падымаць. Чаму не пайшла?

— Бо свой клопат быў.

— У кожнага свой клопат ёсць, аднак жа ўсе пільнуюцца аднаго — агульнага.

— Хай пільнуюцца. А мне малако прадаць было трэба.

— А калі б усе на базар пайшлі? Ды і не лішняе яно, малако, у цябе. За яго ты выручыла капейкі, а на сцелішчы разоў мо ў пяць больш зарабіла б.

Соф'я Гурко змаўчала. Відаць, яна ў душы была згодна з брыгадзірам. Апусціла вочы, сказала:

— Не адна ж я хадзіла. Кацярына Стульба і зараз яшчэ там. Я хоць пасля паўдзёнак паспею на лён, а Кацярына...

— Чаго ты на Кацярыну глядзіш? Хай бы глядзела на Ганну Куранкову — зарабляе добра і прэміі атрымлівае.

Яна выпрагла на брыгадным дзядзінцы каня, спутала яго і пусціла на атаву ля стайні. Ідучы дамоў, зноў думала пра

лён, бульбу, садавіну. «Мне — лён, лён!» — успомніла старшынявы словы. Думала Соф'я Макараўна і пра тое, што людзей у Харкаўцы не менш, чым у Руміне ці Панізое, але справы тут не вельмі каб... Здаецца, і наракаць на вяскоўцаў няма чаго — умеюць рабіць, а вось дысцыпліна кульгае: папярэдні брыгадзір не ў меру браў чарку. «Трэба пагаварыць з людзьмі — з кім па-добраму, а з кім і строга».

Сход назначыла на суботу вечарам. Сабралася ўся Харкаўка. Соф'я Макараўна ўстала з-за стала, прайшлася поглядам па зале, сказала:

— А нас, калі ўсе разам, і многа. Вось каб і на работу ўсім так — дружныя.

— Або мы не робім? — азваўся агароднік Аляксандр Куранкоў.

— Я не кажу пра ўсіх, Аляксандр Фролавіч. Але многа чаго ў нас не так, як бы хацелася. Я кожную раніцу хаджу па хатах, каб паслаць на работу. Думаецца, лёгка? Харкаўка вёска немалая, пакуль дабяруся да канцавой хаты, дык і добра ўднее.

— Так нягожа, вядома, — зноў азваўся Аляксандр Куранкоў.

— Таму давайце дамовімся: кожную раніцу будзем збірацца на брыгадным дзядзінцы. Нарад атрымаў — і на работу. Добра?

— А чаго тут нядобрага? Даўно было трэба так.

Людская памяркоўнасць падбадзёрыла брыгадзіра. Падумала: «Трэба згуртаваць вакол сябе актывістаў». І павяла далей:

— Паслала людзей на лён, надвор'е якраз было добрае. Дык Соф'я Гурко з Кацярынай Стульбай на базар пашыбавалі. А лён псуецца, тысячы рублёў прападаюць.

— Трэба спытаць з іх.

— Давайце разам і будзем пытаць. Я прапаную выбраць савет брыгады.

Першым назвалі Аляксандра Куранкова, потым Ягора Куранкова, Ганну Куранкову (у Харкаўцы больш палавіны Куранковых) і іншых — усяго восем чалавек.

За тыдзень паднялі і адсартавалі трасту, пайшла на здачу «паўтарачкай». Кожны гектар пасеваў даў 1700 рублёў прыбытку. Дысцыпліна пайшла на лад. Палюбілі ў Харкаўцы свайго брыгадзіра. Зімой вяскоўцы аказалі Соф'і Куранковай вялікі давер — выбралі дэпутатам у раённы Савет.

Напрадвесні праўленцы абмяркоўвалі план веснавой сяўбы.

— Чаму ты хочаш так многа ранняй бульбы садзіць? — запытаў у Куранковай аграном Фёдар Балашоў.

Яна выняла з кішэні пацёрты блакнот. Паводле яе падлікаў выходзіла, што ранняя бульба — «самая грашавітая» культура, болей за лён дае прыбытку.

Вясна ў Харкаўку прыйшла раней, чым у іншыя брыгады калгаса «Ленінская іскра». Яшчэ ў хмызняках і на схілах ляжаў пашарэлы снег, а ў Харкаўцы агароднікі рыхтавалі парнікі, перамяшвалі чарназём з гноем, дабаўлялі «мінералкі», сеялі расаду. Хутка пацягнуліся да сонца парасткі капусты, буракоў, памідораў. Аляксандр Куранкоў бяліў ствалы яблынь, абразаў сухое галлё. Потым, калі сагнала ўвесь снег, калі задымілі рудым пылком вольхі, выехалі ў поле трактарысты. Иван Куранкоў унёс у глебу аміячную ваду, прабаранаваў участкі і пачаў сеяць ячмень. Адначасова садзілі раннюю бульбу «скараспелку-1». А ў кан-

цы мая, калі адцвіталі сады, пачалі прыхопліваць замаразкі. Днём і надвечоркам цяплынь, а ўначы, асабліва пад раніцу, браўся марозік. За рунь Соф'я Макараўна не баялася. У тлустай глебе рунь убіралася ў сілу. А вось яблыні... Каб які пустацвет—дык і бяды столькі. А то ж такая частая завязь... Сабрала вяскоўцаў:

— Работы зараз пільнай няма, усё пасеяна, дагледжана. Давайце абкурваць сад, інакш прападзе завязь.

Тры ночы ў яблыневых кронах кучаравіўся густы дым, слаўся над апалымі палёсткамі, поўз у лагі, і ўсюды пахла гаркатой. Марозік адпаў, зноў пацяпле-ла. Прайшла Соф'я садам, агледзела кроны з маладымі яблычкамі і падума-ла: «Моцная завязь, не апала...»

Бралася лета, падаўжэлі дні, прыбаві-лася турбот. І ў полі работ процьма, і на ферме клопатна. Зацяжкі, праўда, нідзе не было, а на душы неспакойна. У Хар-каўцы чакалі дажджу. А ён усё роўна як дражніўся. Выплывуць з-за Дняпра хмаркі, запыняцца над палямі—вось, здаецца, увалье. Аж на табе: цюкне ў пясок некалькі кропель—ён аж зашы-піць, напалены,—і рушылі далей хмар-кі. Але нарэшце—такі прайшоў, памачыў зямлю. Ячмень, авёс, лён павесялелі. Вось толькі бульба з агароднінай закла-почвалі. Пасля дажджу зямля пакрылася скарынкай, ні цяпло, ні паветра не прабі-валіся праз яе. З бульбай прасцей: пу-сціў трактар з акулнікам, дык за два-тры дні і падрыхліць яе. А з агароднінай як? Шмат яе, і ўся ў садзе, тут на трак-тары не развернешся. І Соф'я паслала ў сад Аляксея Войтава.

— Пастарайся, Аляксей, каб там добра расло.

— Сам ведаю, не ўпершыню,—адка-заў Войтаў.

Паехала ў Оршу, зайшла ў райсавет. — Мне як дэпутату аж няёмка перад вяскоўцамі,—пачала Куранкова.—Вы ж ведаеце, што ні вясной, ні ўвосень у Харкаўку не праедзеш. Мастоц цераз ка-наву струхнеў, абваліўся.

— Мост зробім новы, пакладзем бе-тонную трубу,—адказаў старшыня вы-канкома Пётр Іванавіч Аўцюхоў.—А да-рогу адрамантаваць павінен паматчы калгас.

Вяртаючыся ў Харкаўку, яна заглянула ў сад. Пад яблыняй стаяў прывязаны да ствала конь, а на ўзмежку хроп Войтаў. Соф'я ўзлавалася, хацела раскатурхаць «работнічка», даць добрага чосу, але пе-радумала, махнула рукой. Пайшла да Аляксандра Куранкова.

— Схадзі ты, Аляксандр, у сад, абрабі там агародніну.

— Дык жа Войтаў туды ехаў.

— Паглядзіш, як ён там працуе.

Аляксандр борздзенька пайшоў у сад. Запрог каня і стаў рыхліць міжрадкоўі. Працаваў рупна, работа падавалася. Ма-быць, болей гектара паспеў абрабіць, калі раптам пачуў:

— Ляксандра, хто табе казаў абга-няць?

— Брыгадзір.

— Дык яна ж мяне паслала!

— Ты ж спаць лёг.

— То давай цяпер сам буду.

— Не трэба.

Назаўтра Соф'я Куранкова расказала вяскоўцам, як Аляксей Войтаў «абраб-ляў» агародніну. Той чырванеў, як рак: — Незнарок жа я. Прылёг на хвілінку ды і задрамаў.

— Заўтра касіць пачынаем. Калі і з ка-сой будзеш упраўляцца, як у садзе...

Хто не ведае ў Шумілінскім раёне гэтую жанчыну! І не толькі таму, што, здаецца, зусім нядаўна яна прадстаўляла нашу рэспубліку ў вышэйшым органе Савецкай улады—Вярхоўным Савеце СССР. Яшчэ лепш ведаюць тут, колькі сіл аддала і аддае Соф'я Тарасаўна Пальвінкая ўзняццю жывёла-гадоўлі ў сваім калгасе імя Леніна.

Вось ужо шаснаццаты год працуе яна старшай цялятніцай у Леснавічах. Ферма, якую абслугоўвае Соф'я Тарасаўна са сваімі сяброўкамі Любоўю Пятроўнай Багамольцавай і Раісай Іванаўнай Ігнацьевай, амаль пастаянна ўтрымлівае першыноў у саборніцтве па калгасу. І не толькі па калгасу. Леснавіцкія цялятніцы ўмеюць адкормліваць цялят і здаюць іх вагою па 320 і па 340 кілаграмаў.

А нядаўна Герой Сацыялістычнай Працы, камуніст Соф'я Тарасаўна Пальвінкая азнаёмілася з новай пастановай партыі і ўрада па жывёлага-доўлі і задумалася: што яшчэ можна зрабіць?

Фота У. Вяхоткі.

— Не, Макараўна. Пабачыш.

На поплаў выйшлі дружна. Усе шчы-равалі. Спыраша кашулі паскідалі, а по-тым і майкі. Аляксей Войтаў ішоў напе-радзе і браў на ўсю касу-дзевятку. «Ада-спаўся ў садзе, цяпер не ўгнацца за ім»,—жартавалі касцы. За два тыдні ў Харкаўцы паклалі ўсе травы, высушылі, застагавалі. Соф'я падлічыла, што сена нарыхтавана ў паўтара раза больш, чым летась. А яшчэ ж атава...

Добра папрацавала лета на зіму. Соф'я Макараўна сабрала савет брыга-ды. Раіліся, каго прэміраваць за нарых-тоўку сена. Назвалі Аляксея Войтава—ён добра касіў, потым Соф'ю Гурко—вызначылася на сушцы сена. Перачыт-ваючы спіс, Куранкова падумала: «Усе былыя прагульшчыкі вызначыліся... Гля-дзі ты...»

Днём яна гадзіны дзве забавілася на дарозе з Харкаўкі да шашы. Дарогу ра-мантавалі. Расчысцілі ў канаве месца, уклалі бетонную трубу для сцёку вады, зрабілі насып. Выбоіны засыпалі гра-віем.

Вярнуўшыся, зайшла на ферму. Пады-шоў Аляксей Войтаў. Падзякаваў за прэмію і сказаў:

— Жонка мая скардзілася, што малака ўбавілася.

— Хай стараецца, каб прыбавілася.

— Стараецца, ды толку з таго. Кароў жа павяць па чарзе. Абы дзень да ве-чара... Я б мог пастаянна...

— Каб жа ты ўзяўся. Ты б пасвіў, жонка даіла—пайшло б малако.

— Дык я гатоў узяцца, Соф'я Мака-раўна.

Малако сапраўды пайшло на прыбаў-

ку. Войтаў сам пільнаваў, каб каровы пад'ядалі, і ад падпаскаў патрабаваў. Прыгнаўшы з пашы кароў, памагаў жон-цы даіць. Ферма заняла спярша другое месца ў калгасе «Ленінская іскра», а ў ліпені выйшла на першае. Войтаў зноў атрымаў прэмію.

...Брыгадзірскім клопатам няма канца. Адны адыходзяць, другія прыходзяць. Толькі адзвінела касаўца на паплавах—жніво падаспела. Жыта вымахала, і яч-мяні задаліся. Глянеш на ніву—сцяна сцяной. Не было яшчэ такога збожжа ў Харкаўцы.

— Ну і намалот жа ў нас сёлета, Ма-караўна,—сказаў механізатар Іван Ку-ранкоў,—самае малае пудоў паўтараста выйдзе з гектара.

— І больш выйшла б, калі б каласоў меней гублялі...

Пра каласы яна знарок сказала, каб занадта не хваліліся хлопцы, што ў нас, маўляў, чыста, парадак. Зазнаюцца. А жнуць яны і сапраўды чыста. Яна ўсё жнівішча абышла—мала дзе колас бачыла.

Рупіліся ў Харкаўцы, і дрэннае на-двор'е не вельмі перашкодзіла: па 25 цэнтнераў зерня намалацілі з гектара, ранняя бульба дала па 140 цэнтнераў, дзiesiąткі тысяч рублёў выручыў за яе калгас. А лён, лён! Па 8 цэнтнераў сям'я і 9 цэнтнераў валакна адмерыў кожны гектар. Лён з Харкаўкі ў Маскву на вы-стаўку павезлі. Потым агародніна пай-шла. Качаны, як гарбузы. Крамяныя, ры-пучыя. Тысячамі рублёў ляглі яны ў кал-гасную касу.

Мікола ВОРАНАЎ

Аршанскі раён

МІЛЬЁННЫ ТРАКТАР—МОЙ!

Бываюць у жыцці чалавека хвіліны, якія ніколі не забудуцца. Такія хвіліны перажыла я 5 лістапада 1972 года, калі прысутнічала на Мінскім трактарным заводзе пры нараджэнні мільённага трактара.

Гэта было хваляюча. І калі паставілі на канвеер паўраму будучай машыны і прымацавалі да яе чырвоны сцяг, і калі паступова яна абрастала дэталямі, вузламі з нумарам — 1 000 000. Лепшыя майстры завода збіралі яе. Навокал людзі: і госці, і рабочыя, і ўсе чакаюць, і ўсе хваляюцца, а яна, будучая машына-юбіляр, павольна рухаецца па доўгаму канвееру, і палымнее на ёй чырвоны сцяг.

Здаецца, што хвалявалася я больш за ўсіх. Бо на гэтай машыне, якая нараджаецца так урачыста, я буду працаваць... Чаго толькі не перадумала я там, у цэху, за тры хвіліны, што збіралася машына. Успомнілася другая лічба — 100 000. Пра столькі трактараў для ўсёй маладой Савецкай краіны марыў наш правадыр Уладзімір Ільіч Ленін. Сто тысяч машын павінны былі пераўтварыць сельскую гаспадарку. Цяпер адзін толькі Мінскі трактарны завод, пабудаваны пасля вайны, выпусціў мільён трактараў.

Уяўляліся неабсяжныя палі Радзімы, на якіх працуюць мільёны магутных машын, зробленых рукамі савецкіх рабочых.

Я працую на трактары ўжо больш як дваццаць гадоў. За гэты час так змяніла, так пераўтварыла жыццё сялян машына! Далёка ўперад пакročыла наша айчынная машынабудаванне.

Пачынала я працаваць на харкаўскім трактары. Цяжка было кіраваць гэтай машынай: колы са шпорамі, а матор ручкай трэба заводзіць. Але радавалася, калі села за руль і павяла машыну ў поле, калі падняла ёю першую ў сваім жыцці баразну. Пасляваенную баразну. Беларусы ведаюць, якая яна была, тая баразна...

Потым працавала на «Універсале» — Уладзімірскага трактарнага завода і амаль на ўсіх «Беларусах», як любоўна называюць нашы земляробы трактары «Беларусь», пачынаючы з першага, што быў без кабіны.

Гляджу, як рухаецца па канвееры юбілейны прыгажун, і ганаруся, што купляюць нашы трактары 58 краін свету. Выдатная машына!

Механізаванае зв'язно, якім я кірую, вырошчвае бульбу. Гэта працаёмкая культура. Глебу трэба добра падрыхтаваць, гной заараць, садзіць бульбу, рыхліць яе, акучваць. Мы ўсё робім машынамі. Нас трое: Барыс Красуцкі, Альберт Малафееўскі і я. Часам жанчыны пытаюцца: «А ці слухаюцца цябе мужчыны?» Бо механізатары самастойны, паважаны народ. Я лічу так: калі дружна працаваць, не падкрэсліваць, што вось я ваш начальнік, — праца будзе ладзіцца. Мы ўсе разам робім нашу патрэбную, агульную справу.

За намі замацавана 76 гектараў зямлі. Летась сабралі па 200 цэнтнераў бульбы з гектара, хоць надвор'е было спякотнае.

...За руль юбіляра садзіцца лепшы на заводзе трактарыст-абкатчык Пётр Дзям'янавіч Кунда. Завурчэў матор, трактар ажыў. І вось ён бяжыць па заводскім двары на плошчу, дзе сабраліся людзі на ўрачысты мітынг. Яго сустракаюць музыкай і апладысманамі. Трактар блішчыць, ззяе на сонцы свежым лакам. Транспарант на ім: «Я — мільённы!».

У мяне пачынае хутчэй біцца сэрца. Зараз я атрымаю ключы ад гэтай цудоўнай машыны.

Навокал знаёмыя твары рабочых. Трактаразаводцы — нашы шэфы. Яны прыязджаюць да нас у гарачы час уборкі. Бо тых 50 трактараў, што ёсць у саўгасе, не хапае. Мы разам працуем. Яны прывозяць нам сваю самадзейнасць. І мы разам адпачываем. Дапамагаюць механізаваць працаёмкія працэсы на нашых жывёлагадоўчых фермах. Складаюць для нас бібліятэкі. Памагаюць нам запчасткамі, клапацяцца пра нас, як брат клапаціцца пра брата. А мы і ёсць браты — рабочыя і сяляне.

І яшчэ я падумала тады, што дружба наша з трактарабудаўнікамі — гэта дружба Сярпа і Молата. І будзе яна мацнець, шырыцца далей і болей. Бо рабочыя двойчы ардэнаноснага трактарнага завода выступілі з пачынам — выдаць дадатковую прадукцыю для сельскай гаспадаркі за лік лепшай арганізацыі працы, выкарыстання рэзерваў вытворчасці і арганізацыі лепшай шэфскай дапамогі калгасам і саўгасам. Пачын падхоплены многімі прадпрыемствамі рэспублікі.

Калі задумаешся хоць на хвілінку, што гэта значыць — да пачатку веснавых работ адправіць на палі звыш плана 250 трактараў, вырабіць, таксама звыш плана, на 500 тысяч рублёў запасных частак ды аказаць тэхнічную дапамогу майстэрням «Сельгастэхнікі» ў арганізацыі капітальнага рамонту машын, і яшчэ многае іншае, — калі ўдумаешся ва ўсё гэта — толькі тады зразумееш, што азначае саюз рабочага класа і сялянства, якую ён мае магутную сілу.

А што мы, хлебаробы, у адказ можам прапанаваць рабочым? Таксама, выкарыстоўваючы ўнутраныя рэзервы, уздымаць урадлівасць палёў, павышаць прадуктыўнасць жывёлагадоўлі.

...Настае хвіліна, калі Пётр Дзям'янавіч Кунда ўрачыста перадае мне ключы ад мільённай машыны. На мяне глядзяць тысячы вачэй, на тварах прыязныя ўсмішкі. І я абяцаю, клянуся, што славу трактаразаводцаў мы, сяляне, з гонарам пранясем па нашых багатых нівах.

Надзея КУНІЦКАЯ,
Герой Сацыялістычнай Працы

Саўгас «Лагаза»,
Лагойскі раён

Рэспубліканскі конкурс работнікаў сістэмы «Белсельгастэхнікі» на званне «Лепшы па прафесіі» адбыўся ў Оршы. На здымку: шафёр Рагачоўскага раённага аддзялення «Сельгастэхнікі» Галіна Ладыгіна здае экзамен па тэорыі ваджэння. Фота У. Лупейкі (БЕЛТА).

ПАДАРОЖЖА ЗА

Вёска гуляла вяселле. Цётка Наста выдавала замуж сваю пляменніцу Волечку. Не мела дзяўчына бацькоў — загінулі ў партызанах, — і цётка ўсяго расстаралася, усё зрабіла, каб было вяселле «не горш, як у людзей». Стол быў вельмі багаты па тым пасляваенным часе — і чарка, і скварка. Музыку запрасілі славуных на ўсю Случчыну — аж з самых Чапліч. На лужку паставілі лаўкі, пасадзілі духавы аркестр — і палылі над вёскай хвалюючыя мелодыі. Моладзь танцавала, спявала «Ой, туманы мае, растуманы». А жанкі ды мужчыны вялі свой карагод:

Ды хадзіла Волечка па двару,
Ды сушыла хустачку на вятру...

Нехта прапанаваў:
— Няхай Наста песню падкажа.

Цётка паправіла хустку, выцерла раптам павільгатнелыя вочы і пачала:

Станавіся, радзімачка, уся ў рат,
Будзе нявестачка ісці на пасат,
Нізенька галовачку кланіцьме,
Родную мамачку шукацьме.
Усю сваю радзімачку перашла,
А роднае мамачкі не нашла...

Стрэціліся, перамяшаліся песня і слёзы, ды тут гримнуў аркестр старадаўні вальс, і дружка маладога павёў цётку Насту ў круг...

Міналі гады. Часта ўспамінала я тое вяселле і тыя народныя песні, што запалі ў душу, ды нідзе больш не чула іх. «Адыходзіць мінулае, — думалася, — новыя песні складае жыццё». Было шкада, што не запісала калісьці тых вясельных песень.

Аднойчы трапілася мне найцікавейшая кніга — «Хрэстаматыя па беларускай дыялекталогіі», а ў ёй — тыя амаль забытыя песні. Значыць, знайшліся людзі, што прыйшлі ў мой край, запісалі іх, запісалі народную гаворку, каб захаваць нашчадкам. У подпісах значылася, што сярод збіральнікаў была Юзэфа Фларыянаўна Мацкевіч.

Потым не раз чула я гэтае імя, а на кастрычніцкае свята 1971 года прачытала ў газеце, што разам з іншымі беларускімі лінгвістамі Ю. Ф. Мацкевіч удастоена Дзяржаўнай прэміі СССР.

Захацелася пазнаёміцца з гэтай жанчынай, з яе таварышамі па працы. І вось я ў Інстытуце мовазнаўства імя

Я. Коласа Акадэміі навук БССР. Ці, больш дакладна, у яго сектары дыялекталогіі, які амаль усе пасляваенныя гады ўзначальвае член-карэспандэнт АН БССР, доктар філалагічных навук Ю. Ф. Мацкевіч.

Мяне сустрэла высокая стройная жанчына з сярэбрыстымі валасамі і шчырай усмешкай. Гэтая адкрытая, нават сарамлівая ўсмешка, ціхі роўны голас, дабрата стваралі ўражанне, быццам ведаю я гэтага чалавека даўно і магу падзяліцца з ім самым патаемным.

Пазней, калі гутарыла з супрацоўнікамі інстытута, адчувала, што іх словы вельмі сугучныя з маімі думкамі.

М. Р. Суднік, дырэктар Інстытута:

— Юзэфа Фларыянаўна — вучоны з вялікай літары, прыклад самаахвяравання ў імя навукі, прыклад сціпласці і сумленнасці.

А. А. Крывіцкі, кандыдат філалагічных навук:

— Усе сучасныя беларускія дыялектолагі адчулі і адчуваюць клопаты Ю. Ф. Мацкевіч. Яна ў нас, як маці ў вялікай сям'і: і пашкадуе, і, калі трэба, спускае не дасць. Праўда, яна больш шкадуе.

Ф. Д. Клімчук, малады супрацоўнік Інстытута:

— Юзэфа Фларыянаўна — мой навуковы кіраўнік. У яе вучуся адданасці сваёй справе.

Расказалі мне, што Мацкевіч — адна з аўтараў «Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы», кнігі «Нарысы па беларускай дыялекталогіі» і «Хрэстаматыя па беларускай дыялекталогіі». Што яна напісала даследаванне «Марфалогія дзеяслова ў беларускай мове», больш за 60 навуковых артыкулаў...

А зараз мы сядзелі ў яе службовым кабінце ў тым будынку Акадэміі навук, які ведае ўся рэспубліка. У кабінце, цесна застаўленым шафамі, сталамі, стэлажамі са скрынямі і скрыначкамі. Юзэфа Фларыянаўна знаёміла мяне з работай сектара і расказвала, расказвала пра сваіх калег. Пра Ніну Трафімаўну Вайтовіч, доктара філалагічных навук («О, які гэта даследчык!»), Ганну Уладзіміраўну Арашонкаву («Цікавы чалавек, кандыдат навук»), Марыю Андрэеўну Жыдовіч («Мы з ёю аднымі з першых у Інстытуце дыялекталогіяй займаліся»). Пра Міхаіла Раманавіча Судніка («Выдатны вучоны і арганізатар»), Любоў Фёдаруўну Шаталаву («Наш ветэран»), Фёдара Данілавіча Клімчука («Ён скончыў гістарычны факультэт, а захапіўся

народнымі гаворкамі»), пра кандыдатаў навук Яўгенію Міхайлаўну Рамановіч, Алену Іванаўну Чабярук, Анцінею Рыгораўну Мурашка і многіх іншых.

Яна адчыняла скрынкі і вымала адтуль цяжкія рукапісныя тамы, навуковыя працы, на якія затрачаны гады пошукаў і даследаванняў.

І паўставалі перада мной людзі цікавай прафесіі — дыялектолагі, людзі-падарожнікі. Толькі падарожнічаюць яны не за тры моры, едуць не «за туманам», не за тым, каб дзівіцца на горныя вяршыні і заморскія цуды. А ідуць яны з вёскі ў вёску роднай Беларусі, каб сабраць найкаштоўнейшыя скарбы — народную мову, звонкія і трапныя народныя словы, каб захаваць іх назаўсёды. Бо патрэбны яны, гэтыя скарбы, што дайшлі з часоў сівой мінуўшчыны, і гісторыку, які вывучае сувязі розных народаў, і лінгвісту, які выпрацоўвае нормы літаратурнай мовы, і паэту, каб зіхацеў яго вершаваны радок народным словам-дыяментам, і этнографу, археолагу, журналісту. Бо патрэбны яны нам як духоўны набытак народа.

Разам з усімі ў гэтым бясконцым паходзе і Юзэфа Фларыянаўна. Пачыналася яе падарожжа ў невялікай вёсачцы на Віцебшчыне, у сям'і бедняка, які меў дзевяцера дзяцей і пустыя кішэнні. Вялікая рэвалюцыя дала зямлю, свабоду. Толькі ўзялося на жыццё, як хвароба забрала ў дзяцей маці. Было Юзэфе тады дзесяць гадоў. Так хацелася вучыцца. Чароўнай музыкай гучала ёй родная мова: «Ярка на камінку смольны корч палае, бацька на калодцы лапаць падплятае. Латае халацік на ўслоне матка. У школку заўтра пойдзе іх сыноч Ігнатка...»

— Паедзем да мяне, — скажаў ёй старэйшы брат, які працаваў ужо на Шклоўскай папяронавай фабрыцы. — Вучыцца будзеш.

У Шклове яна хадзіла ў школу, адсюль паехала ў Магілёў вучыцца на настаўніцу. Вельмі хацелася выкладаць дзесяць родную мову. Такое ж жаданне прывяло ў педтэхнікум і хлопца з Касцюковіцкага раёна Кірылу Ганчарова. Скончылі яны тэхнікум ужо мужам і жонкай. Як выдатнікаў накіравалі іх у Мінскі педінстытут. І тут вучыліся добра, паступілі ў аспірантуру: ён — пры інстытуце, яна — пры Акадэміі навук БССР. Ішоў 1938 год.

— З таго часу ўсё мае жыццё звязана з Акадэміяй. Як толькі вызвалілі Беларусь ад

чужынцаў і аднавіла работу наша навукова-даследчая ўстанова, прыйшла я сюды, — расказвае Юзэфа Фларыянаўна. — Спачатку займалася гісторыяй мовы. Прапанаваў сектар дыялекталогіі — пайшла з ахвотай. Занялася даследчай работай. Маім навуковым кіраўніком быў вядомы савецкі дыялектолаг, член-карэспандэнт АН СССР Р. І. Аванесаў, нашу работу накіроўваў тагачасны дырэктар інстытута, вядомы пісьменнік К. К. Крапіва.

Вывучэннем народных гаворак Беларусі займаліся і раней, але ўсеахопная даследчая работа пачалася ў пасляваенны час. Пайшлі па вёсках вучоныя-даследчыкі і выкладчыкі педагагічных вун, настаўнікі і студэнты. Іх рыштункам былі бланкот, карандаш, іншы раз магнітафон. Іх жыллём — сялянская хата, сёння ў адной вёсцы, заўтра ў другой. Іх новымі знаёмымі — тысячы вясковых жыхароў, людзей даціпных і духоўна багатых. Паход гэты быў не на месяц, не на год. 1200 населеных пунктаў (за 12—15 кіламетраў ад аднаго) абследавалі энтузіясты. 1200 рукапісных тамоў ляглі на сталы і стэлажы сектара дыялекталогіі.

Кожны год на некалькі месяцаў ехала ў экспедыцыю Юзэфа Фларыянаўна. З раёна ў раён. З вёскі ў вёску. Жыла сярод сялян. Турбавалася іх турботамі. Размаўляла з імі і пра палітыку, і пра шарстуху (някроеную спадніцу з белага палатна). І слухала, слухала. І пісала, апрацоўвала пачутае.

Потым сабраны матэрыял трэба было сістэматызаваць, паказаць на картах, як у розных месцах рэспублікі вымаўляюць гукі, словы, спалучэнні слоў. Зноў гады карпатлівай, настойлівай працы. І вось, нарэшце, ляглі на стол двухтомны «Дыялекталагічны атлас беларускай мовы» і другая частка гэтага капітальнага даследавання — «Лінгвістычная геаграфія і групоўка беларускіх гаворак» пад рэдакцыяй Р. І. Аванесава, К. К. Крапівы і Ю. Ф. Мацкевіч. Гэта была найвялікшая падзея ў мовазнаўстве, бо яшчэ ніводзін славянскі народ не мае падобнага выдання ў завершаным выглядзе. Праца беларускіх дыялектолагаў была ўдастоена Дзяржаўнай прэміі СССР. Ю. Ф. Мацкевіч аддала гэтай працы 15 гадоў жыцця.

Зноў і зноў гартаю «Атлас...» і чытаю яго як цікавую кнігу. На 338 картах паказаны (а ў дадатках апісаны) тыя асаблівасці, у якіх найбольш ярка праяўляецца спецыфіка народнай

СЛОВАМ

мовы. Разбегліся па карце Беларусі рознакаляровыя кружочки — і за кожным вёска, яе людзі, іх мовы.

Юзэфа Фларыянаўна тлумачыць:

— Тут, на картах і ў дадатках, у асноўным адлюстраваны фанетычная сістэма і граматычны лад народных гаворак. Зараз мы збіраем матэрыялы для новага, лексічнага, атласа беларускіх гаворак. Збіраем народную мову — лексіку. Нам трэба вельмі спяшацца: дыялекты пакрыху знікаюць, іх сцірае інтэнсіўнае развіццё культуры, іх цягнуць літаратурная мова. Так яно і павінна быць, гэта заканамерны прагрэсіўны працэс. Мы ж, дыялектолагі, павінны зберагчы і захаваць наш гістарычны помнік — народныя гаворкі.

— Значыць, зноў падарожжа за словам?

— Падарожжа, — пацвярджае Мацкевіч. — Працуем па двух напрамках. Кафедры пэдагагічных навучальных устаноў рэспублікі складаюць абласныя і занальныя слоўнікі. Навуковыя работнікі інстытута абследаюць 130 вёсак па ўсёй Беларусі. Апрача таго, інстытут рыхтуе матэрыялы для агульнаславянскага атласа. Летась наш сектар абследаваў 22 вёскі.

У трох вёсках Іўеўскага і Ашмянскага раёнаў працавала ўсё мінулае лета Юзэфа Фларыянаўна. У яе жыццё назаўсёды ўвайшла і вёска Рыбчына Вілейскага раёна, якая стаяла на беразе празрыстай Іліі. Жылі тут патомныя плятагоні, што ганялі калісьці плыты аж да самай Балтыкі. Колькі адкрыццяў зрабіла тут, колькі новых слоў пачула! Спяшалася, бо бачыла: дажывае вёска свой век. Суджана было ёй стаць дном Вілейскага вадасховішча. Перасяляліся рыбчанцы ў суседнія вёскі, увозілі сваю вячыстую мову. Сапраўды, дзе яшчэ пачуеш такое?

— А я прынясенкай была (г. зн. няроднага бацьку мела).

— Усю вайну табарыліся ў пушчы (хаваліся).

— Па рачанцох у барлічах красавалася (на святы красавалася ў чаравіках на гузіках).

— Бывала, чуеш на рацэ галасы штырнікаў: «Гэй там, сябруй!» (штырнік — плятагон, сябраваць — памагаць).

Думай, думай, вучоны, над гісторыяй гэтых слоў, над сувязямі маленькай вёскі з вялікім светам.

Мінуць гады, на месцы былога Рыбчына пакоіць свае хвалі вадасховішча. Але вёска будзе жыць. Жыць у гісторыі

народа, у слоўніках і кнігах. Многае раскажа людзям.

...Некалькі дзён правяла я ў Інстытуце мовазнаўства. Слухала натхнёныя паэмы пра слова. Бачыла, з якой любоўю да роднай мовы працуюць вучоныя. У першы дзень, недзе гадзін у дванаццаць, Юзэфа Фларыянаўна сказала:

— Прабачце, павінна адлучыцца. Мяне чакае Кірыл.

...У тое лета Кірыл чакаў яе ў Ленінградзе, дзе ўдасканалваў веды. Чакала там і неадкладная справа — трэба было пракансультавацца з навуковым кіраўніком. Юзэфа Фларыянаўна завезла трохгадовую дачку Валю ў Сяненскі раён да сястры, адзінаццацімесячную Наташку пакінула са сваячкай дома, у Мінску, і паехала ў Ленінград. Прыехала, а назаўтра — вайна.

З цяжкасцю пасадзіў яе Кірыл у поезд, наказаў «беражы дачушак» і пайшоў насустрач ліхалеццю.

О, каб можна было забыць той час! Недзе ля Оршы састаў разбамбілі. Куды падацца? Дзе мае дзеці? Вырасла ісці ў вёску Тупічын Касцюковіцкага раёна, адкуль родам была тая дзяўчына, што засталася з Наташкай. Ды не знайшла іх у Тупічыне. Пайшла пешшу ў Мінск. Праз фронт, выбухі, смерць. Відаць, толькі сэрца маці вяло яе. Але і ў Мінску дачкі не было. Людзі казалі: «Падаліся твае на Смалявічы». Яна ўслед. Доўга блукала, але знайшла дзіця. А што з Валей?.. Толькі пасля вызвалення сустрэла яе. Зберагла дзяўчынку сястра Марыя, па лясках, па зямлянках хавала.

Сабраліся разам. Жыла надзея: вось вернецца Кірыл. Ды не вярнуўся ён. Загінуў ля Ленінграда на пачатку вайны. Сама гадала дачок, вучыла іх. Валя цяпер матэматык, Наташа — урач. Замуж павыходзілі. Унукі растуць — шасцігадовы Валерка ды першакласнік Кірыл.

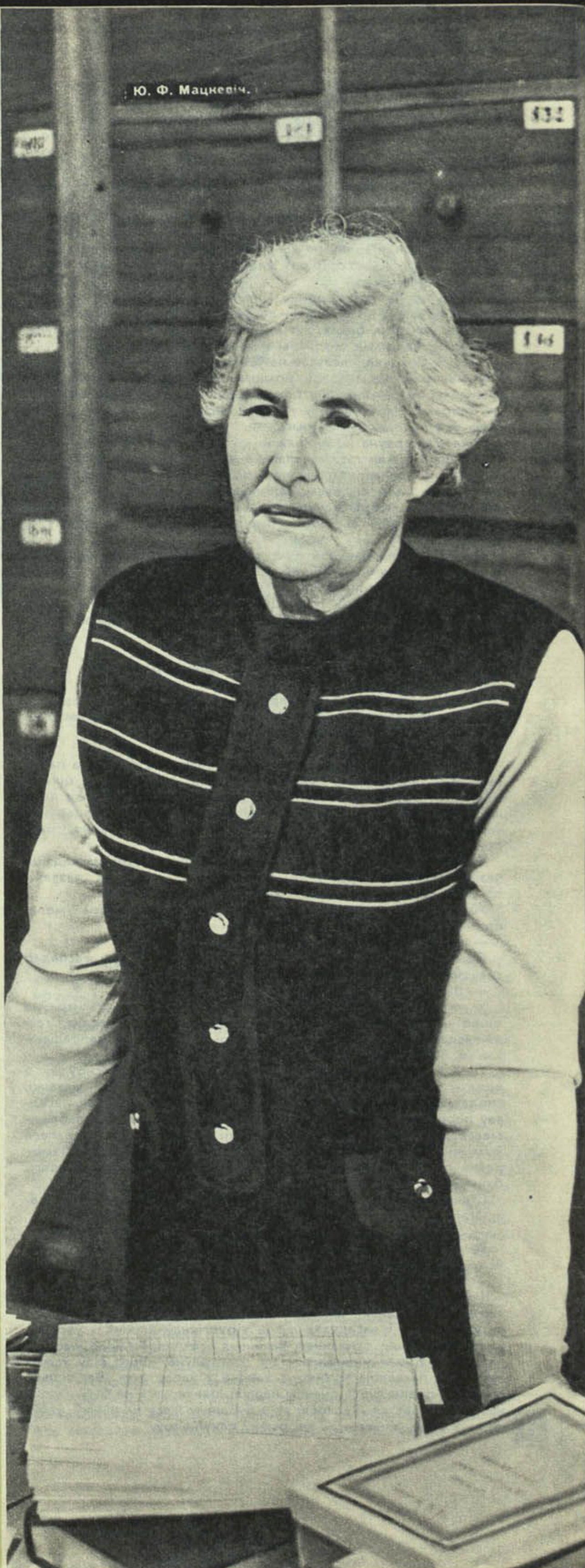
Спяшаецца да Кірыла Юзэфа Фларыянаўна, а я бяру са стала ўжо знаёмую «Хрэстаматыю...», чытаю:

Станавіся, радзімачка, уся ў рат,

Будзе нявестачка ісці на пасат...

І пераношуся ў той пасляваенны год, на тое вяселле, дзе я, дзяўчынка, упершыню зразумела, што гэта за бяспэжны скарб — народная мова. І жыве ў сэрцы ўдзячнасць людзям, якія па крупінцы збіраюць гэтыя залатыя россыпы і захоўваюць іх на вякі.

Марыя КАРПЕНКА

Ю. Ф. Мацкевіч.

У ПЯТНІЦУ ўвечары ў рэдакцыі, акрамя Ніны Дзмітраўны, нікога ўжо не было. Раптам перад ёю ўзнік намеснік дырэктара па гаспадарчай частцы Уладзіслаў Сцяпанавіч Варахшын. Ніна Дзмітраўна паглядзела на яго з ветлівым здзіўленнем.

У былыя дні ён рэдка заходзіў у рэдакцыю. Хіба што ў неспакойныя перыяды інвентарызацыі, калі па выдавецтву блукалі заклапочаныя асобы і, моршчачы лбы, варушылі губамі — пералічвалі ўздыбленыя крэслы. Але з нейкай пары Варахшын стаў завітваць сюды «проста так», «на агеньчык»... І ўвогуле залішне часта трапляў на вочы Ніне Дзмітраўне то на калідоры, то на вуліцы. Усякі раз яна бачыла на яго твары вельмі душэўную ўсмешку...

— Майце на ўвазе, донна Ніна, — заўважыла аднойчы таварышка па службе Сонечка, — летась у адстаўнога маёра збегла жонка... Так што, бадай, тут маем справу са з'яваю, ужо занатаванай у вядомым шэдэўры жывалісу!..

Тая ж Сонечка, славуця на ўсё выдавецтва спакойна-забойчай манераю высмейваць, прыклеіла Уладзіславу Сцяпанавічу мянушку: «мужчына ў футрах». Варахшын і сапраўды захапляўся футрамі. І яшчэ вельмі любіў паразважаць: маўляў, у чалавеку ўсё павінна быць прыгожае.

Ніна Дзмітраўна не любіла ні футраў на мужчынах, ні завучаных цытат. Але гэтага чалавека, ад якога сіратліва патыхала кветачным адэкалонам, ёй чамусьці было шкада. Нягледзячы на бравыя маёрскія вусы, салідную гаворку, брововае ўбранне, у былым маёры адчувалася нейкая няўпэўненасць. І нават вітаўся ён з такім выглядам, быццам асцерагаўся, што яму не адкажуць.

Пастаяўшы ля дзвярэй і не дачакаўшыся запрашэння сесці, Варахшын рашуча ступіў да крэсла і ўзняў яго так высока, быццам збіраўся правесці інвентарызацыйны нумар. Паставіў крэсла супраць Ніны Дзмітраўны, трывала сеў.

— Здзіўлены? — спытаў, прыгладжваючы далонню чубок на лбе.

Ніна Дзмітраўна злёгка ўсміхнулася.

— Запрашаю вас на заўтра... З выпадку нараджэння... Да сябе. На кубак гарэлкі...

Ніна Дзмітраўна панічна прыдумвала повед адмовіцца.

Варахшын паклаў на стол перад ёю паперку з адрасам. Ужо на парозе ледзь не жаласна вымавіў:

— Вельмі прашу!.. Вельмі!..

...У суботу да самага абеду, замест таго каб спакойна пачытаць або пайсці туды, куды пайсці было ёй сапраўды цікава, Ніна Дзмітраўна бадзлася па магазінах. Пераходзіла ад прылаўка да прылаўка, шукаючы штосьці здатнае на падарунак чалавеку, пра густы якога яна мела не больш уяўлення, чым пра густы тыбецкага далай-ламы.

Рэштку дня прасядзела ў цырульні, куды па суботах хадзіць пазбягала. А ўвечары, у прызначаны час, стомленая, пазваніла ў дзверы нованароджанаму.

Убачыўшы пустую вешалку ў прырэдным пакоі, зразумела: прыйшла раней за ўсіх.

— А дзе ж радасны натоўп віншавальнікаў?

Прымаючы з яе рук кветкі і пакунак з падарункам, гаспадар спакойна паведаміў:

— Вы і я...

У тоне яго пачулася інтымнасць, ад якой Ніне Дзмітраўне стала ніякавата. Але гаспадар аж свяціўся здаволенасцю і гасціннасцю, і яна падавіла ў сабе непрыязь. Урэшце, запрашаючы яе, ён і не абяцаў гасцей.

Уладзіслаў Сцяпанавіч, падперазаны фартухом, сноўдаў з кухні ў пакой. Ставіў на стол незлічоныя талерачкі, вазачкі, сподачкі, соусніцы, салатніцы. У сляпуча белай кашулі нагадваў першакласнага метрдэтэля, гасціннага і крышачку пабжалівага. Ён быў у сябе, у сваёй стыхіі. І быццам не ўгадвалася ў ім нічога, што хіліла б да жаласлівасці, спагады. Ніна Дзмітраўна падумала: праўду кажучь — плывучая рыба з выгляду буйнейшая, чым вынятая з вады.

Ставячы на стол вазачку з баклажанавай ікрой, какетліва накрываю ліновым бярэцікам, Варахшын падкрэсліў:

— З дзяцінства ласы на сіненыкія...

Тым жа голасам, якім разважаў, што ў чалавеку ўсё павінна быць прыгожае. Потым паклікаў яе з кухні:

— Ніначка, на секунду!..

Кухня — маленькая, стэрыльна чыстая, блішчэла белізною кафельных сценак, нікелем каструль, блікамі кухоннага інструментарыя і нагадвала куток хірургічнай клінікі. І ўвогуле ў кватэры была старанная, казённая чысціня — такую ўмеюць наводзіць толькі мужчыны. Ніна Дзмітраўна, цераз сілу ўсмінуўшыся, пахваліла кухню, а заадно і ўвесь дом. Варахшын, старанна падкасаўшы рукавы кашулі, цяпер ужо не быў падобны да метрдэтэля. Здалося: гэта рубшчык мяса на рынку, упэўнены ў сабе, звыклы да капрызай пакупнікоў.

Селі за стол. Выпілі за здароўе. Замест гарэлкі ў раскошным гранёным крышталі было нешта падобнае да рысліngu. Уладзіслаў Сцяпанавіч накладваў ёй на талерачку порцыі, драбнюкія, як у дэгустацыйнай зале. Ён жа хоча, каб яна пакашталвала ўсё, што на стала. Ён жа для яе ўсё гэта нагатаваў.

Ніна Дзмітраўна з ненатуральнай ветлівасцю заядала кіслае віно віртуознымі стравамі, пакутавала ад нудоты і няўцямнай крыўды. Але ўрэшце адсунула талерачку з чарговым кулінарным опусам і закурыла.

— Адно, што мне ў вас не падабаецца, Ніначка, гэта курэнне, — сказаў Варахшын з мяккім дакорам. — Недзе я вычытаў: пацалаваць жанчыну, якая курыць, тое самае, што аблізаць пельніцу...

Ніна Дзмітраўна засяроджана пазірала на яго пальцы з пляскастымі, акуратна падпіленымі пазногцямі. Вельмі хацелася спытаць, хто даў яму права зваць яе Ніначкаю? А болей за ўсё хацелася выскачыць у прыхожую, ірвануць з вешалкі плашчык і ўцячы...

Уладзіслаў Сцяпанавіч зноў пайшоў на кухню — гатаваць каву. Адтуль гучна казаў пра любоў да парадку, цішыні, чысціні. Ад віна, мабыць, голас ягоны стаў высокі, працяглы. Гэты голас пераконваў адтуль, з кухні, што яна, Ніна Дзмітраўна, калі глядзець на яе са спіны, заўсёды здаецца юнай, кволай, даўга-ногай.

— Вы ведаеце, Ніначка, я хачу вам прызнацца: у марах я часта бачу вас у хатнім халаціку на маёй куханьцы. Вам жа і сапраўды падабаецца, Ніначка, мая куханька?..

Ніна Дзмітраўна ціхенька выйшла ў прыхожую. Узяла плашчык з вешалкі. Нячутна адчыніла і прычыніла за сабою дзверы...

Адзявалася ўжо на лесвіцы. Уніз бегла так імкліва, што яе сапраўды можна было прыняць за юную істоту, што вырвалася на волю.

СНЕЖКА

Ірына КЛІМАЗЭўСКАЯ

Апавяданне

...Ураніцы цяжкі яе ўчарашні візіт і дзікія, ні на што не падобныя ўцёкі паўсталі перад ёю ў інакшым святле. Было сорамна сваёй слабасці, свайго няўмелства абараніць сябе і проста аб'явіць у вочы няміламу чалавеку, што ён ёй нямілы і што яна не жадае аддаваць яму свой вольны час, якога ў яе зусім небагата і які ёй дарагі.

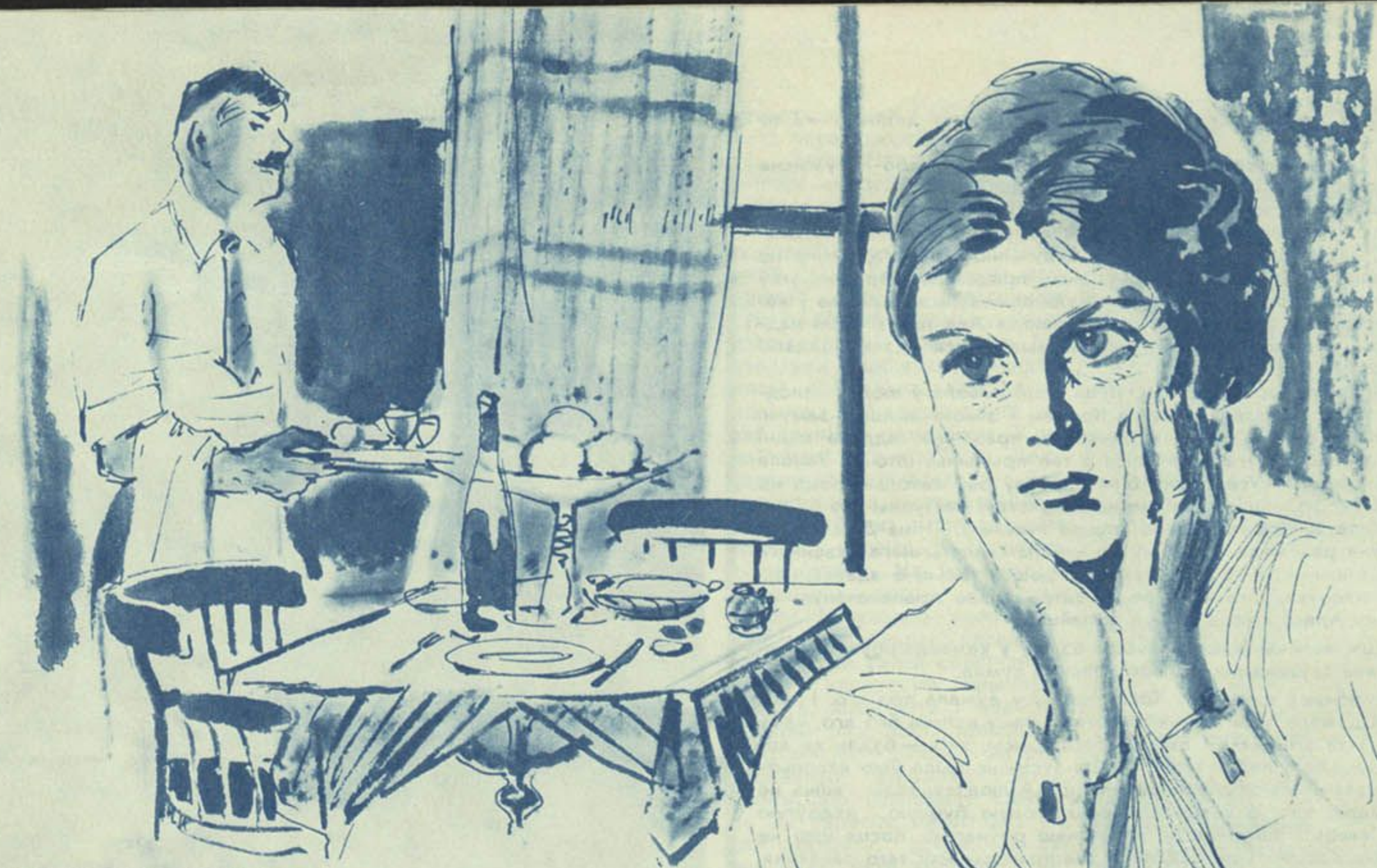
Быццам хтосьці быў побач і мог бачыць, якое ў яе пакутнае аблічча і як дрыжаць губы ад недарэчнай, дурной крыўды. Кажуць: з бядою ноч пераспаць — і бяда на спад пайшла... А ў яе — што за бяда?.. Расказаць каму разумнаму — засмяе. А сын, Коцька, абавязкова сказаў бы: «Відаць, у цябе, маманя, разьба дзесьці сарвалася...» І аднаго гэтага жарту, мабыць, хапіла б, каб вярнуць навакольнаму свету ягоныя добрыя, ясныя рысы. Але Коцька далёка — будзе свае караблі на краі свету.

Ніна Дзмітраўна пахадзіла па кухні, стомлена перастаўляючы ногі, шоргаючы пантофлямі. Сабрала са стала посуд, паклала ў ракавіну. Не гледзячы, узяла з-за фіранкі шклянку з мутным краёчкам. А сама застыла каля ракавіны, апусціўшы рукі на халодныя краі, хмурачыся, закусіўшы губы.

Пасля прыйшло ў голаў, што цяжар на сэрцы — ад хваробы, што проста трэба выпіць што-небудзь. Адшукала карвалол, наліла некалькі кропель у кілішак, выпіла. Прысела на табурэт. Ужо не строга, а спачувальна сказала сабе: трэба яшчэ раз пра ўсё падумаць і як след разабрацца. Урэшце, ніхто не збіраўся яе крыўдзіць, і калі яна адчувала сябе пакрыўджанаю, дык вінаватая, напэўна, зноў жа сама.

Зазвінеў будзільнік. Відаць, машынальна завяла яго ўчора, вярнуўшыся дахаты расхвалываная. І гэты званок, рэзкі і нечаканы, нагадаў, што на працу ісці не трэба. Трэба ўвесь дзень заставацца адной...

І ўсё ж званок зрабіў сваю справу. Яна ўстала з табурэта. Пайшла ў ванную, на хаду раскручваючы бігудзі. Мыючыся і прычэсваючыся, Ніна Дзмітраўна сёння не адчувала звыклага

Мал. Ю. Пучынскага.

Ягада

здавальнення ад штодзённага адзінаборства з прыродаю, якая жадае састарыць нас куды раней, чым мы самі адчуем сябе старымі і раўнадушнымі да чужых позіркаў.

Звычайна, выходзячы ўраніцы з ваннай, Ніна Дзмітраўна запальвала свечку ў прызднім пакоі і глядзела на сябе ў люстэрка. Кранала лоб і падбародак пухоўкаю, падфарбоўвала губы, праводзіла мезеным пальцам па бровах. Сёння яна прайшла міма люстэрка — хопіць! Як ёсць — хай так і будзе! Але і не зірнуўшы ў люстэрка, убачыла і сваю прычоску, і свае знаёмыя з аднаўляльнікам валасы, і светлую паркалёвую блузку з запанкамі, і лёгкую хаду, якой патаемна ганарылася. І раптам усё гэта паўстала ў выглядзе злоснай, зневажальнай карыкатуры. Усю яе істоту працяў востры прыступ сораму і адчаю.

— Божухна! — прашаптала яна. — Ну, апрані ты, жанчына, байкавую капоту і супакойся, супакойся... Супакойся!..

У пакоі села ля акна з цвёрдым намерам не рушыць з месца, пакуль не скіне з сябе «гэтую дамскую істэрыку». На падаконніку стаяў карабок з вязаннем — яшчэ ўвесну надумалася звязаць Коцьку світар.

Зняла з падаконніка карабок, паставіла яго на калені...

За акном туманна і, напэўна, цёпла. Дзеці гуляюць на вялікім двары. У кустах, па-веснавому цёмных і вільготных, мітусяцца вераб'і. У чорнай лужыне купаецца голуб. Вось выдасца ў глыбокую восень такі дзянёк — як на яго ні глядзі, па ўсіх прыкметах падобны да цёплага, вільготнага красавіцкага дня.

Дрэвы даўно ўжо голыя. І толькі на кустах дзе-нідзе затрымаліся лісты ды вельмі белыя ягады. Ягад нашмат болей, чым лістоў. Здаецца, не збіраюцца яны, ягады, ні вянуць, ні асыпацца.

Зусім даўно, яшчэ калі Ніна Дзмітраўна вучылася ў сямігодцы, такія кусты раслі ў школьным двары. Дзяўчынкі рабілі з белых ягад букецікі і прыколвалі да паліто. Ягады надоўга заставаліся жывыя.

Шмат разоў — і тады, і пасля — Ніна Дзмітраўна хацела даведацца, як яны завуцца... Усякі раз, калі канчалася восень, зноў дзівачыся і радуючыся іх стойкай прыгажосці, якая не завядала да самага снегу, давала сабе слова распытаць, нарэшце, якое ж імя прыдумалі гэтым ягадам людзі... А пасля наплывалі

іншыя, больш важныя і неадкладныя справы. Канчалася восень, наставала зіма, набліжалася і асляпляла вясна. Далёка-далёка мроілася новая восень з новымі белымі ягадамі. І толькі днямі таварышка па службе Сонечка прынесла на работу галінку і сказала, што гэта — снежная ягада...

Назва здалася занадта прыгожай. Ніна Дзмітраўна падумала нават, што Сонечка, напэўна, выдумала назву сама. Але справа, урэшце, не ў назве, а ў тым, што слабая расліна і цяпер нагадвала Ніне Дзмітраўне тую з выгляду вельмі кволую сілу, якую некаторым людзям варта было б навучыцца пераймаць у раслін.

Сябе Ніна Дзмітраўна заўсёды лічыла слабай. Пачалося гэта адразу, з дзяцінства. З дзяцінства ведала, што яе насіла і нарадзіла цяжкая хворая маці. Іменна таму, пераконвалі суседкі, Ніна такая худзенькая і бледненькая. Праўда, ростам удалася высокая — і за тое дзякуй. Але, нарадзіўшы першую дачку, маці нечакана для ўсіх паправілася, падужэла, і астатнія дзеці пайшлі зусім іншыя: гарластыя, шырокае касці, чырванашчкія. Яны былі звычайныя дзеці, ім можна было плакаць, скардзіцца, біцца, чагосьці пастаянна патрабаваць ад бацькоў, ад яе, старэйшай.

Напэўна, калі б Ніна адчувала сябе такой жа моцнай і напорыстай, усім ім з самага пачатку давала б здачы і ўрэшце прывучыла б да сціпласці і памяркоўных апетытаў. Або ўзялася б за іхнюю ж зброю: сваркі, бойкі, настырнасць. Але нічога гэтага не ўмела — саромелася нават чужой нахрапістасці. Плакаць — таксама не дазваляла сабе. Слабай быць — сорамна. Гэта засвоіла цвёрда. І калі ўжо не нарадзіўся ты моцным, старайся схаваць свой гэты недахоп і не абцяжарвай ім іншых. Але хаваць не ўдавалася. Браты і сёстры дабрадушна рычэлі:

«Нінка ў нас без скуры нарадзілася, пёркам даткніся — і то балюча...»

Не!.. Нельга сказаць, што яны не любілі яе або наўмысна крыўдзілі. І любілі, і крыўдзіць зусім не хацелі.

Маці памерла, калі старэйшаму, Бору, было пятнаццаць. Бацьку пахавалі яшчэ раней. Бора добра паспяваў па матэматыцы, настаўнікі прарочылі яму будучыню вучонага, і Ніна не дазволіла брату пасля школы пайсці працаваць. Бора паступіў у інстытут, а яна ад інстытута пакуль адмовілася і пайшла ў карэктары. «Ат, пасля давучыся, паспею...» Але пасля сталі падрастаць малодшыя, і ў іх таксама выяўляліся розныя задаткі і таленты.

У інстытут уважылася паступіць, калі вывела ў людзі малодшых. Тады ж пазнаёмілася з Косцем і зімою выйшла замуж.

З Косцем пазнаёмілася банальна, праявілі: аддала лішні білет у кіно. Доўга спрачаліся з тае прычыны, што не хацела ўзяць грошы: «Усё роўна білет прапаў бы, паколькі Каця не прыйшла...» Сышліся ўрэшце на тым, што ў наступны раз ён купіць білеты. Усё гэта было трохі гульнёю. Ніна Дзмітраўна цудоўна разумела: каб быў на месцы сімпатычнага ваеннага нехта іншы — даўно ўжо ўзяла б грошы, толькі б адвязацца... Было нялоўка, што прымае і падтрымлівае прапанаваную ім гульню. Але ў кіно з ім усё ж пайшла.

Косця, ваенны інжынер, часта ездзіў у камандзіроўкі. Неўзабаве яна заўважыла: без яго кепска і сумна.

Застаючыся адна, без Косці, падоўгу думала пра яго. І чым болей думала, тым меней разумела, чаму кепска без яго, чаму кахае і за што кахае. Былі ў Косці рысы, якія — будзь яе воля — хацела б перамяніць. І хаця зусім не была ўжо нявостна дзяўчынкаю, умела разбірацца ў людзях, тады яшчэ не разумела: калі б узяць ад Косці ягоную бурную, нядоўгую гняўлівасць і замяніць яе карэктнаю роўнасцю, Косця ўжо не быў бы Косцем і не ведала б яна кранальнасці таго пакаяння, з якім чакаў ён яе даравання за хвілінны выбух...

Косця аказаўся першы з тых, чыя сіла не давіла яе. І першы, пры кім не саромелася плакаць. Радавалася, што Косцева рэзкасць дзень за днём усё меней крыўдзіла яе, як не могуць пакрыўдзіць або прынізіць уласныя, нават самыя гнёўныя, да сябе ж звернутыя словы.

Яны пражылі разам мала. Коцьку было адзінаццаць месяцаў, калі пачалася вайна.

Косця казаў: «Паплач, лягчэй будзе... Я — мужык, і то галасіць ахвота...»

А яна рыхтавалася да дзён, калі зноў нельга будзе плакаць, і прыціскала Косцевы далоні да сваіх сухіх вачэй, да распухлых, пакусаных губ...

Косця паехаў на фронт, а Ніна Дзмітраўна з Коцькам — у эвакуацыю, у Сібір.

Чакала лістоў. А лістоў не было...

Жыла надзеяй — вось скончыцца вайна...

І ў першыя пасляваенныя гады, і яшчэ доўга пасля ледзь не кожны дзень у чарзе, у трамваі можна было пачуць гісторыю, як кагосьці пахавалі і аплакалі, а ён вазьмі і вярніся. Ад гэтых гісторый, тры чвэрці якіх былі менавіта тою самаю святою маю, без якой не заўсёды мог бы чалавек мірыцца з жыццём, Ніна Дзмітраўна бегла дахаты, праклінаючы сябе за дзіцячыя надзеі і ўсё ж спадзеючыся.

Але прайшло і гэта.

Яна жыве. Яна здаровая, як дай бог кожнаму.

Коцька скончыў інстытут і ўжо трэці год працуе на краі свету — будзе караблі...

У яе — добрая работа. Добрая кватэра. Добрыя і мілыя сябры. Дом поўны кніг.

Што яшчэ трэба чалавеку?.. Нават калі чалавека пакрыўдзілі?..

...«Маманя, — чуе Ніна Дзмітраўна Коцькаў голас, — маманя, а гэта ўсё хутчэй смешнае, чымся сумнае... Чуеш, маманя?!»

Нетутэйшае «маманя» засталася з часоў эвакуацыі. Коцька называў яе так, калі хацеў прыгарнуць, суцешыць, рассямшыць.

І быццам на самой справе суцешаная, Ніна Дзмітраўна хацела ўсё прыгадаць па чарзе і па-новаму паглядзець на ўсё.

Ёй яшчэ замінала думка пра тое, як яна сустрэнецца на рабоце з Варахшыным. І дзе адшукае сілы сказаць яму, што не жадае, не можа быць і ніколі не будзе для яго Ніначкаю...

І ўсё-такі цяпер, пачуўшы Коцькаў жарт, ужо здолее ўсмінуцца Варахшыну той усмешкаю, сэнс якой зразумелы нават самым някемлівым мужчынам.

...За акном паступова яснеа. Туман радзей і раставаў.

Лужына, у якой нядаўна пляхаўся голуб, з чорнай ператваралася ў сталёвую і святлела на вачах.

Сёстры-ткачыні Алена і Людміла Калупановіч.
Фота В. Дубінкі.

Пяцігодка і мы

СЛАЎНЫЯ, ПРАЦАВІТЫЯ

Гэты дзень быў незвычайны. Ніхто не звяртаў увагі на няўтульнасць актавай залы, дзе заўсёды было так прыгожа. Ішоў рамонт, усе фотавыстаўкі, стэнды, маляўнічыя палотны былі зняты і састаўлены ў кут. Толькі ў глыбіні сцэны палымнеў кумачовы транспарант: «Прывітанне дэлегаткам канферэнцыі!»

Дырэктар Брэсцкага дывана-суконнага аб'яднання Андрэй Аляксеевіч Хвастоў дакладваў нам, жанчынам, як ідуць вытворчыя справы, якіх паказчыкаў у рабоце дабіўся калектыў і якія ёсць недахопы, дзякаваў ад імя адміністрацыі, партыйнага камітэта і фабкома за нашу самаадданую працу. Гаварыў і пра за-

дачы на трэці год пяцігодкі. А пасля яго даклада мы слухалі справядзачу жансавета.

...Я сядзела тады ў прэзідыуме і добра адчувала настрой залы, бачыла ўважлівыя твары сваіх сябровак, з велізарнай радасцю слухала іх выступленні.

На трыбуну паднялася лепшая прадзільшчыца Антаніна Раманаўна Адамчук. Апладысментамі былі сустрэты яе словы, звернутыя да перадавых работніц, — узяць шэфства над дзяўчатамі, якія пачынаюць свой працоўны шлях. Трэба дапамагчы ім авалодаць сакрэтамі майстэрства, навучыць ашчаднасці, каб бераглі кожны грам валакна, даражылі рабочай мінутай. Сама Антаніна Раманаўна

наўна выдае прадукцыю ўжо ў лік чэрвеня.

Вось Марыя Ягораўна Язэпчык... У прадзільным цэху я назірала нядаўна за Марыяй Ягораўнай. Яна—інструктар вытворчага навучання, прадзільшчыца самага высокага разраду—цярпліва тлумачыла дзяўчатам, як правільна і хутка заправіць роўнічную бабіну. Ва ўсіх яе руках, лёгкіх і спрытных, у прыязнай усмешцы праглядалася любоў да сваёй прафесіі. Гэтую любоў яна стараецца прывіць вучанцам. Сёння многія яе выхаванкі паказваюць добрыя прыклады ў працы, быце, вучобе. Ніна Шымчук працуе на машыне, дзе выпускаецца пража для дывана са Знакам якасці. Ніна Сенакосава стала інжынерам-нармаўшчыкам. Паліна Мартысюк, адна з лепшых вучаніц Марыі Ягораўны, пасля смерці сястры замяніла дваім пляменнікам маці, выхавала іх, вывела на жыццёвую дарогу.

Марыя Ягораўна не толькі вучыць добра працаваць, яна вучыць моладзь цаніць наша сённяшняе жыццё. Нялёгкае дзяцінства было ў самой Маці Язэпчык. Фашысты забілі бацькоў. Толькі калі яе родную вёску на Гомельшчыне вызвалілі ад гітлераўскіх захопнікаў савецкія воіны, дзяўчынка паступова апытомнела ад цяжкай траўмы. У дзіцячым доме старанна вучылася, і вельмі хацелася ёй хутчэй пайсці працаваць. Пасля школы паступіла на Гродзенскі тонкасуконны камбінат. Ішлі гады, расло майстэрства, прыйшло прызнанне, а з ім—першыя граматы і грашовыя прэміі. А ў 1960 годзе Марыю Язэпчык, як лепшую прадзільшчыцу, разам з мужам накіравалі ў Брэст: увайшоў у строй наш дывановы камбінат. Марыя Ягораўна горада ўзялася за справу. Яе творчая праца адзначана медалямі, высокай урадавай ўзнагародай—орденам Леніна.

А якая добрая, дружная сям'я ў нашай Марыі! Муж, Дзмітрый Андрэвіч, прайшоў шлях ад памочніка майстра да кіраўніка прадзільнай вытворчасці, яго шануюць і паважаюць у калектыве. Васымікласнік Віця радуе бацькоў поспехамі ў вучобе, ён адзін з лепшых у нашай рэспубліцы юны канструктар, заўсёды памагае маці па гаспадарцы, ахвотна гуляе з малодшай сястрычкай Леначкай.

Я знарок гэтак падрабязна пішу пра Марыю Ягораўну Язэпчык. Няхай пра яе ведаюць за межамі нашага горада. З такіх, як яна, трэба браць прыклад.

Здаецца, нядаўна прый-

шла на прадпрыемства Жэня Панчанка. А цяпер імя яе вядома не толькі ў родным калектыве. Перадавая прадзільшчыца горада падтрымала пачын ткачыі Якаўлеўскага льнокамбіната Аляўціны Смірновай—павышаць выпуск прадукцыі выдатнай якасці і прадукцыйнасць працы, заваявала ў гэтым спаборніцтве першае месца ў рэспубліцы. Прозвішча Панчанка—на Дошцы гонару аб'яднання. Вось ужо некалькі гадоў камсамольцы змены выбіраюць яе сваім важным. Жэня—член камітэта камсамола аб'яднання і член Брэсцкага гаркома ЛКСМБ, за актыўную работу ўзнагароджана Граматай Вярхоўнага Савета БССР. Усе камсамольцы яе змены падтрымалі ініцыятыву моладзі Вышневалодскага баваўнянага камбіната—давесці прадукцыйнасць сваёй працы да ўзроўню, дасягнутага лепшымі кадравым майстрамі. Узяўшы абавязальства выпускаць 10,6 кілаграма пражы за гадзіну, дзяўчаты перавысілі першачатковыя намёткі і даюць за гадзіну 11 кілаграмаў.

Наш зямляк дэпутат Вярхоўнага Савета СССР слесар Брэсцкага электрамеханічнага завода Б. Б. Юзафовіч выступіў ініцыятарам спаборніцтва за выкананне асабістага пяцігадовага задання за чатыры гады. Яго пачын шырока падтрымалі на нашым прадпрыемстве, амаль усе работніцы ўзялі асабістыя сацыялістычныя абавязальствы. У руху за камуністычныя адносіны да працы ўдзельнічаюць 1263 чалавекі, кожны трэці носіць ганаровае званне ўдараўніка. Прысвоена гэтак званне і Яўгеніі Сямёнаўне Янкоўскай. Каб вы бачылі яе за працай! Як спрытна і хутка ўпраўляецца яна з вельмі зарным шпульнікам. У конкурсе рабочага майстэрства Яўгенія Сямёнаўна заваявала першае месца. За працавітасць і прынцыповасць, дабрату і спагадлівасць камуністы змены выбіралі Я. С. Янкоўскую сваім партгрупоргам. Яўгенія Сямёнаўна апраўдвае давер таварышаў, абавязальствы, узятыя на другі год пяцігодкі, выканалі датэрмінова і ўжо ў снежны юбілейнага года, працуючы на адным станку з ткачыхай Марыяй Якаўчук, працавала ў рахунак мая 1973 года. Іх падарунак да 50-годдзя СССР—больш як 1200 дываноў, выпрацаваных дадаткова да плана.

Удзельнічалі нашы работніцы і ў працоўнай вахце ў гонар саюзных рэспублік. Мы ўрачыста адзначылі паў-

векавы юбілей СССР, віншавалі пераможцаў спаборніцтва. Дасягненню поспехаў у многім садзейнічала спаборніцтва паміж нашым аб'яднаннем і Лентварыскай дывановай фабрыкай Літоўскай ССР. Год ад году мацнеюць сувязі прадпрыемстваў лёгкай прамысловасці дзвюх брацкіх рэспублік. Мы дзелімся вопытам, паведамляем аб рацыяналізатарскіх навінках, аб укараненні новай тэхнікі і тэхналогіі. У нас пабывалі прадстаўнікі Лентварыскай фабрыкі. Яны знаёміліся з вытворчасцю, з новабудульямі пагранічнага горада, ездзілі ў Белавежскую пушчу. На ўсё жыццё запамінаць нашы літоўскія сябры Брэсцкую крэпасць і яе мемарыяльны ансамбль-помнік. Па гэтай свяшчэннай зямлі экскурсію звычайна вяду я, хоць гэта і нялёгка. Кожны раз, калі прыходжу ў крэпасць і гляджу на спаласаваныя шрамамі сцены, успамінаю вогненнае світанне 22 чэрвеня памятнага сорак першага, успамінаю таварышаў, якія загінулі ў няроўным баі, успамінаю сваіх сябровак, жонак камандзіраў: яны, як і я, дзялілі ўсё цяжар з байцамі легендарнага гарнізона.

На зямлі крэпасці стаіць дастойны часу помнік. Але яшчэ больш велічны помнік героям—сённяшні квітнеючы Брэст. Прадукцыя прадпрыемстваў нашага горада вядома далёка за межамі Беларусі. К канцу дзевятай пяцігодкі будуць асвоены многія новыя віды вырабаў. Пашырыць асартымент сваёй прадукцыі і наша аб'яднанне.

У трэцім годзе дзевятай пяцігодкі нам трэба ўпарта папрацаваць, каб замацаваць поспехі, дасягнутыя ў ходзе юбілейнага спаборніцтва. Я цалкам згодна з ткачыхай, дэпутатам гарсавета Аленай Канстанцінаўнай Калупановіч. Выступаючы перад таварышамі, яна гаварыла: «Мы добра папрацавалі, сустракаючы агульнанароднае свята—50-годдзе СССР. Але ёсць у нас і шмат недахопаў, якія пераакоджаюць у працы, тармозяць рух наперад. Няспынна ўдасканальваць вытворчы працэс—адна з глаўных задач».

Так па-гаспадарску, з дзяржаўнай адказнасцю і зацікаўленасцю разважаюць сотні слаўных працаўніц нашага аб'яднання.

Анастасія АРШЫНАВА,
намеснік старшыні фабкома, старшыня жансавата Брэсцкага дыванова-суконнага аб'яднання, удзельніца абароны Брэсцкай крэпасці

«Другая сустрэча» — так назваў вядомы татарскі паэт кнігу сваіх выбранных твораў, якая выходзіць у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Гэта назва невыпадковая. Сапраўды, Закі Нуры ў другі раз сустрэнецца з Беларуссю. Першая сустрэча яго працягвалася ажно чатыры гады, калі ён быў разведчыкам у легендарнай Заслонаўскай брыгадзе. За вызваленне беларускай зямлі ад акупантаў змагаўся і штыком, і словам.

Увазе чытачоў мы прапаноўваем верш Закі Нуры «Маці».

Закі НУРЫ

Маці

Час прабег.
Але здалёку
За туманнаю смугой
Лёс жаночы твой нялёгкі
Устае перада мной.

Над маёй калыскай вузкай —
На душы туга і май —
Напывала ты па-руску:
— Баю-баю, баю-бай.

Ты начамай недаспала
Каля дробнай дзетвары.
Шыла, мыла, гатавала,
Ткала ты на семярах.

На тваіх руках стамлёных
Дом трымаўся і —
зямля...

Ты жыла адным законам:
Нам — усё. Сабе — пасля.

Як гнялі цябе турботы —
Пасівела галава.
Гэта след вайны, работы —
Сенакосы і жніва.

Хоць тугу аб родным доме
Снегам будняў замяло,
Але цепліцца ў далонях
Роднай мацеры цяпло.

Зледзянелыя акопы —
Я ў атаках лютых быў.
Цёмны пыл палёў Еўропы
Скроні густа пабяліў.

Сілай вечнай я звязаны
Ад юнацкае пары
І з бярозамі Казані
І з сасною на двары.

Са сцяжынай заповітнай,
Ля якой —
віры-ключы.

З тварам дзеўчыны прыветнай,
Што з касою на плячы.

Кожным крокам, краем
верным —
Ці то ў шчасці, ці ў журбе —
І крывёй, і чуйным нервам
Абавязан я табе.

Мама, мама!
Як святыню,
Сутнасць светлую тваю
Справай,

думкай,
песняй,
сынам
Я стагоддзям аддаю!
З татарскай мовы пераклаў
Іван КАЛЕСНІК

У ВАС ?

Дзіна КОЛЧЫНА—рэгуліроўшчыца механікі:
Мае дні адпачынку? Я люблю спяваць, і гэтым амаль усё сназана. Ужо не памятаю, колькі гадоў удзельнічаю ў ансамблі Дома культуры. Хаджу на рэпетыцыі, выступаю ў канцэртах у нашым горадзе, выязджаю з ансамблем у Мінск, Маладзечна, у бліжэйшыя калгасы. Так што амаль кожны вечар, а не толькі ў выхадныя дні, занята любімай справай. Тут не засумуеш. Заўсёды з людзьмі, заўсёды нясеш і сабе і людзям радасць.
У мяне адзін сын, ён ужо дарослы, служыць у арміі. Вольнага часу ў мяне хапае. У суботу з раніцы перамыю, што трэба, прыбіраю ў пакоі, паснедаю і бяруся за кнігі. Гэта мой другі любімы занятак—чытаць... І яшчэ: апошнім часам узялася за вывучэнне нямецкай мовы, хачу яшчэ заняцца польскай. Навошта? Проста цікава. І карысна. Вось часопісы магу пачытаць не толькі нашы, але і замежныя.

Эмілія КАПІТОК—паліроўшчыца:
У суботу прачынаюся а дзевятай. Устаем усе разам. Мы з мамай гатуем снеданне, а муж пыласосіць кватэру. Пасля снедання перамыю тое-сёе. Пачынаю варыць абед. Пасля абеду глядзім тэлевізар. Потым прыходзяць дадому дзеці: сын з тэхнікума, дачка са школы. Ім падаю абед асобна. Вячэру звычайна гатуем хутка і ідзем з мужам куды-небудзь. Мы бываем у кіно часта, ніводнага новага фільма не прапускаем. Іншы раз ходзім у госці да сяброў ці да сваяноў або проста гуляем па вуліцах. Дома не сядзім.
У нядзелю спім колькі хочацца. Іншы раз нават перадачу «3 добрай раніцы» у пасцелі праслушаем. Магазін у нас побач, прадунты купляе мама ці дачка. Пасля снедання крышку пачытаю ці паслухаю, як іграе дачка (яна займаецца ў музычным вучылішчы), прагляджу ўсе газеты, якія прыходзяць у наш дом: «Правду», «Известия», пачытаю часопісы—«Здоровье», «Октябрь»...
Кім працуе мой муж? Ён рабочы, як і я. Па спецыяльнасці сталяр. У нас вялікая і вясёлая сям'я. Мне і дома добра, і на работу раніцай у панядзелак іду з радасцю.

Валянціна МАТАВІЛАВА—настройшчыца піяніна:
У суботу прачынаюся пазней, чым звычайна,—прыблізна а васьмай гадзіне. Адрознае гатаваць снеданне. Снедаем. Мыю посуд. Гадзін з адзінаццаці пачынаю мыць бялізну. Дробную, бо ўсё вялікае здаем у пральню. Памыла, развесіла сушыць—якраз настае час абед варыць. Абедзем, мыю посуд. А чацвертай гадзіне выпраўляюся ў паход па магазінах. А там—чарга. Пастаю, потым бягу дадому, трэба гатаваць вячэру, бо хутка прыйдзе са школы дачка. Гадзін у васьмю вячэраем. Потым зноў мыю посуд і саджуся паглядзець тэлевізар. Муж за дзень паспеў прачытаць усе газеты, і яму цяпер таксама застаецца толькі пасядзець ля тэлевізара. У кіно не ходзім. Як падумаеш, што трэба апрацаваць, збірацца, думаць наконт білетаў... Чым адрозніваецца нядзеля ад суботы? Тым, што ў гэты дзень не трэба брацца за бялізну. Толькі папрасаваць усё, што намыта ўчора. Потым зноў глядзім тэлевізар. Калі цікавая перадача, то і вячэраем на хаду, кожны нясё перад сабою сваю талерку, а калі не вельмі цікавая, то я ў гэты час рыхтую ўсім адзенне на заўтра. Дачцы пачышчу і папрасую форму, мужу кашулю ды і сабе ўсё, што трэба. Дзе пацырую, дзе гузік прышыю.
Выключаем тэлевізар. Цяпер можна класціся спаць. Хутчэй бы заўтра на працу...

Ірына РЖЭВУСКАЯ—майстар цэха:
Якія яны, мае два выхадныя? Ну, не вельмі каб вельмі, але ж і нядрэжныя. Ад нас недалёка лес, рэчка. У суботу і нядзелю выходзім, як нажучу, на прыроду.
З усімі хатнімі клопатамі стараюся ўпраўляцца ў будзённым дні. Не ведаю, добра гэта ці дрэнна, але скажу яшчэ: мы з мужам любім суботні ці нядзельны вечар правесці ў рэстаране. Пасядзім, патанцуем, пагаворым з сябрамі. Не шыкуем асабліва: мой муж яшчэ студэнт, вучыцца, ды і сама я яшчэ нядаўна закончыла вучыцца за-вочна.
Лічу, што адпачынак чалавека залежыць у многім ад яго самога. Мая дзяўчынка яшчэ нядаўна была маленькая, але і тады мы не сядзелі дома.
Вось, праўда, тэатр у нашым горадзе павінен быць абавязкова. І каб добры тэатр, каб людзі ішлі туды як на свята.
А наогул два выхадныя дні—гэта чудаўна!

Надзея ПЯТРЫШЧА—старшы тэхнолаг:
У нас пяцігадовая дачка. Калі надвор'е добрае, пагуляем з ёй на вуліцы ў суботу і ў нядзелю, калі дрэннае—сядзім дома. Нават у кіно схадыць не можам: з дзіцем не пускаюць, а пакінуць няма на каго. Хатнія клопаты адймаюць не так ужо і шмат часу, але аднастайнасць жыцця зімою і ўвосень наводзіць сум. Летам цікавей, у нашым горадзе чудаўная рака Бярэзіна, можна хадзіць усёй сям'ёй на пляж, у лес. А вась зімою... Пачытаеш, паглядзіш тэлевізар—ну а што яшчэ? У нас шмат сяброў, але чамусьці мы не збіраемся разам. Амаль ва ўсіх, як і ў нас, маленькія дзеці, іх трэба рана класці спаць, у кампаніі надта не засядзішся.
Іншы раз вельмі хочацца паглядзець новую кінакарціну, паслухаць добры канцэрт, з'ездзіць у Мінск у тэатр. Мы некалькі разоў ездзілі з дачкой у цырк—вось гэта было свята! Але ўсё астатняе для нас пакуль што недаступна. Застаецца толькі чакаць. Вось падрасце дачка...

ДВА ВЫХАДНЫЯ

АД РЕДАКЦЫІ

Мы выбралі адзін горад — Барысаў, адну фабрыку — фабрыку піяніна, адзін цэх — зборачны. Маглі б узяць іншы горад, іншы завод ці фабрыку, іншы цэх. І прыйсці з гэтым жа пытаннем: вашы два выхадныя дні — якія яны? Гэтак жа, як тут, сабраліся б у кабінцеце начальніка цэха ці ў іншым месцы спачатку жанчыны, потым мужчыны. Адбылася б такая ж таварыская размова, што зацікавіла нават больш, чым самі мы таго чакалі.

— Мае выхадныя? — з задумлівай усмешкай пачынала сваю маленькую споведзь кожная наступная жанчына. — Што ж, раскажу...

Гадзіну за гадзінай аднаўляла ў памяці свае звычайныя суботнія і нядзельныя дні. І мужчыны, да якіх ад імя «Работніцы і сялянкі» звярталіся мы з гэтым самым пытаннем, уключаліся ў нашу размову шчыра і па-свойму таксама ўсхвалявана.

Сёння мы не будзем рабіць ніякіх абагульняючых вывадаў. Хацелася б прыгледзецца да характэрных з'яў, падумаць над імі і спытацца: «Як жа мы, асабліва жанчыны, распараджаемся чудаўным падарункам дзяржавы — двума выхаднымі днямі, гэтым нашым асабістым багаццем, павялічаным у два разы?»

Мы ўзялі Барысаў. Горад сучасны, горад старажытны, адзін з буйных прамысловых цэнтраў рэспублікі. Горад рабочага люду і, дарэчы, горад, які славіцца сваім народным тэатрам, адным з першых у Беларусі.

І слаўная фабрыка піяніна — адно з лепшых прадпрыемстваў Барысава. Фабрыка высокай культуры працы. Дыпламамі і медалямі, Знакамі якасці, выдатнай рэпутацыяй у нашай краіне і за яе межамі адзначана яе павучая прадукцыя. Трапляеш сюды — і здаецца...

Гэты здымак у барысаўскай пральні самаабслугоўвання мы зрабілі спецыяльна для вас, таварышы мужчыны! Паглядзіце, павучыцеся.

ІЯ. ЯКІЯ ЯНЫ?

ца, што ў казачным свеце апынуўся. Горда пабліскаюць лакам прыгажуні-піяніна, з невялікіх бакавых пакояў раздаюцца ціхія гукі: до, рэ, мі... Гэта настройшчыкі робяць апошнія выпрабаванні, перш чым адправіць інструмент у далёкае ці блізкае падарожжа. Падарожжа да людзей, якім панясе ён культуру, хараство, цудоўны свет музыкі.

Куды паедзе вось гэтае піяніна? Ці гэтае? У сельскі клуб? У Дом культуры завода? У сям'ю, дзе падростаюць дзеці, а клапатлівыя бацькі дбаюць не толькі пра тое, каб былі яны сытыя і добра апранутыя?..

Тым больш хацелася ведаць, як жывуць, як распараджаюцца сваім вольным часам людзі, што ствараюць гэтую каштоўную рэч для духоўнага ўзбагачэння чалавека, такога ж працоўнага чалавека, як і яны самі. І вось нашы невялічкія інтэрв'ю. Чытайце іх, мяркуюць самі.

Чытайце і далучайцеся да нашай размовы. Сёння гэта наш першы рэдакцыйны «круглы стол», прысвечаны такой тэме. У наступным пастараемся прадоўжыць гутарку, вылучыўшы пытанні, якія здаліся нам найбольш характэрнымі. Наш адпачынак. Ад чаго ён залежыць? Ад характару самога чалавека ці ад нейкіх аб'ектыўных прычын? Пытанне першае. Другое, бадай адно з самых важных, датычыць службы быту і гандлю: іх удзельная вага ў нашай хатняй гаспадарцы, іх дапамога нам. Чаму гэтыя службы ўсё яшчэ не задавальняюць нас, хоць і паляпшаюцца з кожным годам? Культурнае жыццё невялікіх гарадоў. Што добрага тут, што яшчэ, як кажуць, не на ўзроўні? І яшчэ пытанні, якія хочацца вынесці на ваша абмеркаванне. Тэлевізар у нашым доме. Што гэта — дабро, ці, іншы раз?.. Мужчыны — і два дні адпачынку? Тут мы пакуль што ўстрымаемся ад каментарыяў. Чакаем іх ад вас.

«Работніца і сялянка» запрашае да размовы. Запрашае ўсіх.

А ЧУ ВАС?

Міхаіл КРУКАУ — настройшчык:

Я — заўзятый рыбалоў. Амаль што кожную суботу, ледзь сонца ўзыдзе, я ўжо на рэчцы ці на возеры.

Як глядзіць на гэта мая жонка? А яна сама заўсёды са мною едзе, ды і сыноў бяром. Едзем на лодцы або на матацыкле. І зімою і летам. Наловім рыбы, наварым юшкі. І смачна, і свежым паветрам дышаем. І ад «культуры» не адрываемя. Транзістарны прыёмнік заўсёды з намі.

Іншы раз, калі жонка дрэнна сябе адчувае, я еду з дзецьмі. Вернемся дадому — і бяромся ўсе адразу за хатнія справы. Як гэта не памагчы жанчыне? Трэба ж сумленне мець! Мы раз-раз — і ўсё пароблена.

Ёсць мужчыны — і ў нашым двары такія не перавяліся, — што да паўдня валяюцца ў выхадны дзень у пасцелі, потым выйдуць на двор, пачэшуць языкі, пакуль іх жонкі завіхаюцца на кухні, пастукаюць у даміно, скінуцца па рубельчыку на «чарніла» ды зрэшты паб'юцца паміж сабою, як пёўні. Я гэтага не люблю. Дні адпачынку дадзены людзям зусім для іншага.

Міхаіл ДРАГУН — рэгуліроўшчык механікі:

У нас двое дзяцей, двое сыноў. І пляменнік жыве з намі. Так што дома чацвёра мужыкоў і адна жанчына. Жонка мая таксама на фабрыцы працуе.

Ці дапамагаю жонцы? А як жа! Прынясу бульбу са склепа, насяку дроў, ну і ў магазіны хаджу, гэта мая работа. А яна тым часам на кухні. Чацвёра мужыкоў, накарміць усіх трэба.

Летам ходзім у ягады, восенню — у грыбы, ну а зімою — усе праграмы тэлевізара, як кажуць, за намі.

І ў нас субота — пральны дзень. Жонцы цяжкаявата, што праўда, тое праўда. Старэйшы сын захапляецца спортам, дома амаль не бывае, а з малодшага якая дапамога. Я загрузаны ўсялякімі грамадскімі абавязкамі — іх і ў выхадныя мушу выконваць. Іншы раз і зазлечца жонка, калі вельмі стоміцца... Мы і самі ведаем, што наша мужчынская дапамога яшчэ зусім недастатковая. Але ж так павялося...

Валерый БЯЛЯЕУ — сакратар камсамольскай арганізацыі цэха:

Нам рэдка ўдаецца адпачываць разам з жонкай — яна працуе на шклозаводзе, там выхадныя па графіку. Калі выпадае быць разам, стараемся больш увагі аддаваць дачцы.

Як адпачывае моладзь нашага цэха? Не ведаю, чаму так бывае: нас, камсамольскіх актывістаў, папракаюць, што мала думаем пра адпачынак, а як наладзіш што цікавае, дык на вяроўцы не зацягнеш нікога. Асабліва цяжка з замужнімі маладымі жанчынамі. А такіх у нашай камсамольскай арганізацыі — большасць. На словах — гатовы і на экскурсіі, і ў турысцкія паходы, і ў самадзейнасць. А як дойдзе да справы — у іх тысячы адгаворак. У самадзейнасці ў нас адны толькі хлопцы ўдзельнічаюць.

А калі прызнацца часна, то, мабыць, мала яшчэ мы задумваемся над гэтым. І камсамол, і прафсаюз...

Анатоль БАРАНОУСКІ — настройшчык:

Я жанаты, у нас двое дзяцей. Дачка ў другі клас ходзіць, і сыну сем гадоў. Як праводзім выхадныя дні? Летам — цудоўна. У мяне ёсць матацыкл з наляскай. Пасаджу дзяцей у каляску, жонку за спіну — і паімчаліся з ветрыкам, куды вочы глядзіць. У лес, на поле, на рэчку, на возера. Зімой бяром лыжы, едзем з дзецьмі ў лес.

Вечарамі памагаю дзецям рабіць урокі. Сумаваць няма часу: то «тата, пачытай», то «тата, памажы», то «мульцік» паглядзі разам з намі! Вось так і жывем.

З намі жыве жончына маці, яна займаецца гаспадаркай, так што грэх наракаць, можам адпачываць як хочам. Вечарам у нядзелю можна і ў кіно схадзіць, і на канцэрт ці на спектакль схадзілі б, калі б было куды.

Валянцін ФУРСЕВІЧ — майстар рэгуліроўкі:

У суботу мая жонка з раніцы мае бялізну. Потым — ля пліты... Я выпраўляюся ў «паход» па магазінах. Магу палавіні выбіць, у склеп па бульбу схадзіць, ды і посуд памыць не саромеюся. І гляджу тэлевізар. Прызнацца, гэта адзін з галоўных маіх заняткаў у выхадны дзень.

Што замянае добра адпачываць? Бадай што нічога... Праўда, раней наш заўном наладжваў выезды за горад, цяпер нешта не чуваць гэтага. А было цікава. Гульні там усялякія, спортам можна было заняцца, з людзьмі пасядзець, пагаварыць...

РЭЖЫМ ШКОЛЬНІКА

Вы ўжо, напэўна, заўважылі, што ўсе дзеці розныя. Адны — добра вучацца, заўсёды старанна рыхтуюць урокі, але разам з тым паспяваюць і на катку пабываць, і цікавую кніжку пачытаць, і ў гуртку пазаймацца. Спаць яны кладуцца заўсёды ў адзін і той жа час і ў школу прыходзяць выспаўшыся, бадзёрыя. Другія — вучацца на «выдатна», але ні для спорту, ні для гульні часу ў іх ужо не застаецца. А ёсць і такія, што вучацца пасрэдна, нічога не ўпраўляюцца зрабіць, спаць кладуцца позна, раніцай устаюць стомленыя. Яны заўсёды скардзяцца, што нічога не паспяваюць.

Чаму ж гэта так? Уся справа ў тым, што ў адных 24 гадзіны сутак размеркаваны правільна, а ў другіх — не.

Што ж такое — правільна арганізаваць свой дзень? Гэта ў першую чаргу класіфікацыя і выканавы пэўны рэжым, правільнае чаргаванне працы або вучэння, заняткаў фізічнымі практыкаваннямі і адпачынку, яды і сну.

Правільна складзены рэжым з'яўляецца асновай добрага развіцця і выхоўвання дзіцяці, залогам яго здароўя.

Уладзімір Ільіч Ленін надаваў рэжыму вялікае значэнне. Нават знаходзячыся ў ссыльцы ў сяле Шушанскім, ён строга захоўваў рэжым дня. Як успамінаў Г. М. Кржыжановіч, «...кожная гадзіна У. І. Леніна была ўключана ў пэўную загадзя намечаную «запрэжку», сума якіх складала дасканалы чаргаванні вялікіх порцый пра-

цы з правільнымі ўкрапваннямі неабходнага адпачынку».

Парушэнне пэўнага распарадку дня не праходзіць бяследна.

...Маці Колі лічыць, што яе сын, які вучыцца ў трэцім класе на першай змене, павінен, прыйшоўшы са школы, паесці і выканаць заданні на дом, а потым ісці гуляць. Коля, вельмі акуратны, паслухмяны хлопчык, па загаду сваёй мамы рыхтуе заданні адразу ж, як прыйдзе са школы. Але ў хуткім часе рабіць урокі стала для яго пакутай. Ён сядзіць без перапынку па тры-чатыры гадзіны за ўрокамі, нервуецца ад таго, што дрэнна засвойваецца вучэбны матэрыял. Гэта зрабіла свой уплыў і на здароўе і на паспяховасць. Хлопчык схуднеў, паблажэў, стаў кепска спаць, на ўроках у школе рассяяны, паспяховасць яго знізілася.

Як жа найлепей арганізаваць рэжым дня? Вядомая справа, у кожным выпадку падыход павінен быць індывідуальны, але ёсць агульныя палажэнні, дастасовныя да ўсіх школьнікаў.

Пачнем з раніцы. Вучні як першай, так і другой змены павінны ўставаць у 7 гадзін раніцы. Прачнуўшыся, неабходна зрабіць ранішняю зарадку, якая прагоніць рэшткі санліваці і надасць зарад бадзёрасці на ўвесь дзень. Не забывайце, што ранішняю гімнастыку трэба рабіць у добра праветраным пакоі, а ў цёплым час года — пры адчыненым акне ці на свежым паветры. Якія

Спакойны сон.

Фотаэцюд Е. Коктыша.

гімнастычныя практыкаванні лепей рабіць раніцай, трэба параіцца са школьным урачом.

Пасля зарадкі — бягом да ўмывальніка! Вымыць і абцерці вільготнай рукавіцай цела да пояса, а затым расцерці яго махровым ручніком дасуха. Добра з мылам вымыць рукі, твар, шыю, вушы. Такія абціранні загартоўваюць арганізм. Прасачыце, каб пасля водных працэдур школьнік прыбраў пасцель — недапушчальна, каб гэта рабіў за яго хтосьці іншы. Затым — сніданне.

Снедаць трэба не спяшаючыся. Некаторыя раніцай ядуць наспех ці, што яшчэ горш, не паспяваюць паснедаць дома і дажоўваюць бутэрброд па дарозе ў школу. Такая яда можа вельмі пашкодзіць здароўе.

Пасля снідання вучань, калі ён займаецца ў першую змену, ідзе ў школу, калі ў другую — пачынае рабіць дамашняе заданне.

У школу лепей ісці няспешна, не ператвараючы шлях у спаборніцтва па бегу. Трэба

старацца як мага прадоўжыць знаходжанне на свежым паветры: яно так неабходна арганізму ў гэтым узросце.

Пасля кожнага ўрока ў школе ёсць перапынкі. У часе ўрока актыўна працаваў мозг, а цела было практычна нерухомае. Таму на перапынку не павінна быць ніякіх заняткаў, ніякіх паўтарэнняў да наступнага ўрока. Затое павольш рухаў, жвавасці! Вядома, у пэўных межах, каб не стамляцца, не пераўзбуджацца і не надта шумець.

І вось школьны дзень закончаны. Як жа правесці рэштку дня? Памыляецца той, хто, прыйшоўшы са школы, зараз жа бярэцца за кніжкі. Перш чым рабіць урокі, неабходна пераапруцца, памыцца і паабедзець. Пасля абеду адпачыць 2,5—3 гадзіны малодшым школьнікам і 1,5—2 гадзіны — старэйшым. Лепей за ўсё, вядома, адпачываць на свежым паветры, заняцца гульнямі ці фізічнай працай. Гэта так званы актыўны адпачынак. Але ён

ИНФАРМАЦИОННАЯ МАЗАКА

Больш за 300 работ народных умельцаў было на Магілёўскай абласной выставцы, прысвечанай 50-годдзю ўтварэння СССР.

На здымку: «Тры мядзведзі» — работа юных умельцаў бабруйскага Дома піянераў. Фота М. Жалудовіча (БЕЛТА).

Манумент маці

Яна не трымала ў сваіх руках зброю, не падрывала цяжнікі, не хадзіла ў разведку. Але імя гэтай жанчыны стала сімвалам найвялікшага патрыятызму, яго ведаюць

не толькі ў нашай рэспубліцы. Настасся Фамінічна Купрыянава — маці пяці сыноў, якія адалі сваё жыццё за Радзіму ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Адзін з іх — васемнаццацігадовы Пётр Купрыянаў пасмяротна ўдастоены звання Героя Савецкага Саюза.

Савет Міністраў БССР прыняў рашэнне ўзвесці ў горадзе Жодзіна манумент у гонар Настасі Фамінічна Купрыянавай і яе дзяцей.

Таблеткі «свежасці»

Калі вы хочаце ў разгары зімы паспытаць свежы вінаград, пабывайце ў Маскоўскім інстытуце народнай гаспадаркі імя Г. В. Плеханава. Там, на кафедры тэхналогіі вытворчасці прадуктаў грамадскага харчавання, вас пакастуць вінаградом, які здасца вам толькі што сарваным з лазы. А між тым ён праліжаў ужо восем месяцаў. Захаваць вінаград, засцерагчы яго як мага даўжэй ад цвілі пры найменшых затратах працы — вось задача, якую паставіла перад сабой кандыдат тэхнічных навук Аляксандра Іванаўна Качурава.

У аснову будучага вынаходства паклалі прынцып: крыніца сярністага дыму павінна знаходзіцца ўнутры самой скрынкі з пладамі. Вызначылі і саму крыніцу газу — нястойкае хімічнае злучэнне пірасульфід або метабісульфіт калію. З гэтага парашка разам са звязваючымі дабаўкамі зрабілі таблеткі.

Для зручнасці таблеткі змяшчаюць паміж двюма газанепранікальнымі плёнкімі. Атрымліваецца штосьці накшталт знаёмай усім упакоўкі лекавых таблетак. З такіх плёнак з таблеткамі можна рабіць пакеты, мяш-

прыносіць карысць толькі ў тым выпадку, калі інтэнсіўнасць і працягласць яго абмежаваны ўказанымі вышэй гадзінамі.

Пасля адпачынку — за справу! Лепей садзіцца за ўрокі заўсёды ў адзін і той жа час. Працягласць іх падрыхтоўкі для вучняў 1—2 класаў складае 1,5 гадзіны, 3—4 класаў — 1,5—2 гадзіны, 5—6 класаў — 2 гадзіны, 7 класаў — 2,5—3 гадзіны, 8—9 класаў — 3,5—3 гадзіны і 10 класаў — 3—4 гадзіны. Пасля кожных 45 мінут — 10-мінутны перапынак. У гэты час, каб зняць стому і павысіць працаздольнасць, карысна паходзіць па пакоі, зрабіць некалькі прысяданняў.

Перад тым як пайсці ў школу, вашы дзеці не менш як гадзіну павінны пагуляць на свежым паветры, затым паабеддаць, а вярнуўшыся са школы, павячэраць.

Вось мы і падышлі да апошняга элемента рэжыму дня школьніка. Гэта — сон.

Сямігадовыя дзеці павінны спаць не менш як 10,5 гадзіны, ва ўзросце 8—9 гадоў — 10 гадзін, 10—12 гадоў — 9—9,5 гадзіны і старшакласнікі — 8,5—9 гадзін. Сістэматычнае недасыпанне зніжае нервовую сістэму, а гэта моцна ўплывае на здароўе і паспяховасць.

Вось такія асноўныя правілы рэжыму дня. Выкананне іх дапаможа вашым дзецям арганізаваць заняткі і адпачынак, найбольш мэтазгодна і ашчадна выдаткоўваць час, дамагчыся добрых поспехаў у вучэнні і ўмацаваць здароўе.

М. УРУБЛЕУСКАЯ,
урач навукова-даследчага
Інстытута аховы мацярынства
і дзяцінства.

МЫ ТАКСАМА РОБІМ АЎТАМАБІЛІ

Дзяўчаты смяяліся: «Ты — поварам? Вось яшчэ знайшла прафесію! Хіба варта было столькі вучыцца, каб абеды варыць!».

А мне падабалася. Яшчэ ў дзяцінстве любіла ляпіць з пяску пірагі і ўпрыгожваць іх ягадамі і лісточкамі. Любіла глядзець, як раніцой мама распальвае ў печы, каб праз некалькі гадзін выняць адтуль надзіва смачную страву. Гэта было прывабна, але ж і цяжка: трэба рана ўстаць, наносіць дроў, распаліць печ, наабіраць бульбы, напячы бліноў. Мамаіны рукі ледзь паспявалі накарміць сям'ю.

Мілая мама, калі б яна ведала, што я са сваімі дзяўчатамі штодня кармлю семнаццаць соцень чалавек! Ці паверыла б яна, што кожнага з гэтых семнаццаці соцень мы паспяваем накарміць за 7—10 мінут? Я ведаю: не паверыла б ні яна, ні мае сяброўкі. Тым не менш...

Мая кухня — вялікая аўтаматызаваная вытворчасць. Аграмадная прыгожая зала, абліцаваная крэмавай фігурнай пліткай. Пано на сценах. Дзённае святло падае са столі. Зручная прыгожая мэбля. Уздоўж залы выцягнулася новая секцыйная лінія раздачы з падаграваннем. У секцыях 324 ячэйкі. Надыходзіць час абеду — і транспарцёр падае да ячэек падносы з наборам страў. Паднос займае месца ў ячэйцы. Абед не астыне: ячэйка падаграецца. За сталы адначасова сядуць 324 чалавекі. За 7—10 мінут яны паспяваюць паесці, не трацячы часу ў чарзе.

Апарожнены посуд з падносамі па транспарцёру паступае ў мыццельныя аддзяленні, што размешчаны паабал абедзеннай залы. Там яго памые і высушыць аўтамат.

На выхадзе наведвальнік націсне на кнопку. Тым самым ён заказаў сабе комплексны абед на заўтра. Заплаціць за абед ён можа проста ў цэху: тут наладжаны папярэдні продаж талонаў і абанементаў.

У нашай сталовай не гарача нават у самыя спякотныя летнія дні, цёпла і ўтульна зімой. Выдатна працуе вентыляцыя на кухні, таму ніколі няма чаду, працаваць на такой кухні адно задавальненне.

Пакуль яшчэ мала ёсць такіх аўтаматызаваных сталовых, як наша, што ў механазборач-

ным цэху Мінскага аўтазавода. Але будучыня за імі. Рабочая сталовая перажывае вялікія змены, яны адбываюцца і на яе знешнім абліччы, і на якасці харчавання, і на культуры абслугоўвання. Хіба нельга лічыць сацыяльнай заваёвай такую індустрыялізацыю быту? Вось і выходзіць, што повар на сваім месцы вырашае задачу вялікай важнасці, вызваляючы рабочых, асабліва жанчын, ад надакучлівых хатніх абавязкаў.

Цяпер кажучы: сталовая — цэх завода. Гэта шырока распаўсюджаны і ўзаконены выраз. Ад таго як абслужылі чалавека, як яго накармілі, залежыць прадукцыйнасць працы. Грамадскае харчаванне стала адным са звянаў навуковай арганізацыі вытворчасці. Таму галоўнай задачай дня стала рэканструкцыя і сучаснае афармленне сталовых, аснашчэнне інвентаром, мэбляй, прыборами. Напрыклад, аўтазаводаў абслугоўваюць работнікі 13 сталовых, дзвюх сталовых-раздатчных, двух кафэ-малочных і 22 буфетаў. Агульная колькасць пасадачных месцаў — 2594. Пасля рамонтнага дзея залы аформлены мастацкімі, адкрыта зала беларускіх страў. У аўтазаводаў ёсць свае дыетычныя сталовыя і два магазіны кулінарыі.

Мы, работнікі камбіната грамадскага харчавання, сапраўды сталі часткай вялікага заводскага калектыву і лічым, што ў праслаўленых аўтамабілях, якія выпускае наш завод, ёсць доля і нашай працы. Гэтак жа, як людзі ў іншых цэхах, змагаемся мы за якасць прадукцыі, культуру вытворчасці, званне лепшых па прафесіі. Гэтак жа, як работнікі асноўных цэхаў вытворчасці, атрымліваем падзякі, прэміі, пучкі ў санаторыі і дамы адпачынку.

Я ніколі не шкадую і не шкадавала, што стала поварам, працую ў рабочай сталовай, хоць маю вышэйшую адукацыю. Гэтак жа, як і я, думаюць мае маладыя сябры повары Ж. Лапоцік, М. Кепец, В. Лаўрык, Т. Мірончык, Н. Дзержановіч, З. Каўбаса, Т. Вакулава.

Калі мы бачым на вуліцах і дарогах гордыя МАЗы, гаворым: нашы машыны. І радуемся, што таксама маем да іх дачыненне.

Ганна КАСАБУЦКАЯ

Жывапісец Мінскага фарфаравага завода В. Харлінская за работай. Фота І. Змітровіча (БЕЛТА).

ні, пракладкі, якія будуць служыць слабымі, але доўгачасовымі крыніцамі сярністага газу. Таблеткі «свежасці» спатрэбяцца і пры захоўванні расліннай сыравіны, некаторых харчовых прадуктаў.

Вынаходства зроблена ў Маскоўскім інстытуце, упершыню яго шырока скарысталі ў Дагестане. Вытворчасць таблетаў «свежасці» наладжана на Украіне на Данецкім коксахімічным заводзе.

Нас яднае дружба

Нядаўна дэлегацыя настаўнікаў Катоўскага раёна Малдаўскай ССР на чале з дырэктарам Лапушнянскай школы Іосіфам Уладзіміравічам Карасекам пабывала ў гасцях у сваіх калег — настаўнікаў Камянецкага раёна Брэсцкай вобласці. Мае землякі-беларусы аказалі ім сардэчны прыём. На вечары, прысвечаным Беларусі, Іосіф Уладзіміравіч расказваў, як цёпла іх сустрэлі. Я таксама была на гэтым вечары. І мне прыемна было слухаць усё, што гаварылася ў аднас Беларусі.

У 1959 годзе я закончыла Магілёўскае медыцынскае вучылішча, фармацэўтычнае аддзяленне. З 1962 года працую ў Малдавіі ў аптэцы. Муж мой малдавін. Маю дачку, якая ходзіць у трэці клас, і трохгадовага сына. Саўгас даў добрую кватэру ў двухпавярховым доме, у якім жывуць рускія і ўкраінцы, малдаване, цыганы, лўрэі. Усіх нас яднае дружба.

Р. ПРЫКОП-САБАДАШ,
асістэнт аптэкі

с. Лапушна

На здымку: па рэкамендацыі камсамольскай арганізацыі мінскага завода «Транзістар» у рады міліцыі ўступае Соф'я Рагатка. Фота А. Мікалаева (БЕЛТА).

ІНФАРМАЦЫЙНАЯ МАЗАІКА

Спаўняецца трыццаць гадоў з таго марознага дня, калі варажыя куля счасіла яе, балгарку, на нашай беларускай зямлі. І зноў цягнецца рука да чатырох заповітных папак з надпісам: «Лілія Карастаянава». У іх я захоўваю дакументы, успаміны, фотаздымкі, выразкі з газет, лісты, адрасаваныя ёй і напісаныя ёю, — усё, што ўдалося сабраць пасля таго пісьма: балгарскія піянеры прасілі дапамагчы ім знайсці магілу Лілі Карастаянавай і расказаць, як жыла яна ў гады вайны, дзе і як загінула.

...ЛІЛЯ дамовілася з мужам — Сашам Сляпяным паехаць заўтра спачатку ў рэдакцыю, а потым разам з усімі на Усесаюзную сельскагаспадарчую выстаўку. Раніцой яны ўсталі раней звычайнага: дабірацца далёка, аж з Сярэбранага Бору, хаця б не спазніцца! Не, не спазніліся. Толькі чаму ў выхадны дзень так прарэзліва звоняць тэлефоны ў кабінетах? Чаму ўсе спяшаюцца да рэдактара? А ён, Барыс Сяргеевіч Буркоў, ледзь паспявае здымаць трубку і ўсякі раз перапытвае, быццам усё яшчэ не верыць вушам сваім:

— Кіеў бамбязь?..

— Да Ленінграда падлятаюць?..

— Мінск?..

Замест выстаўкі ўсе разам адправіліся ў ЦК камсамола, бо дазваніцца туды было немагчыма. Адтуль многія заспяшаліся ў ваенкаматы. Саша Сляпянаў паспрабаваў звязацца па тэлефоне са сваім рэдактарам — ён працаваў у «Пионерской правде», — але так і не змог. У ваенкамаце Лілю і слухаць не захацелі. А Сашу пашанцавала — яго адразу прызначылі на трохмесячныя курсы па падрыхтоўцы малодшых палітрукоў. І ў хуткім часе ён пісаў жонцы:

ПЕСНІ БАЛГАРСКІЯ

«Родная, ні на міг не забуду пра цябе. Ты ўвесь час побач са мной... Не хвалюся за мяне... Я не баязлівец, не панікёр і спакойна іду ў бой. Фашысцкай дрэнні не будзе літасці. Я буду помсціць і помсціць. Я іду абараняць краіну, свет, жыццё, цябе, любімая, наша з табой шчаслівае, цудоўнае жыццё...»

Як ёй хацелася быць побач, каб помсціць, помсціць і помсціць! Нават сына, пяцігадовага свайго Лёніка, адправіла ў тыл. Скончыла курсы медсясцёр. Навучылася страляць. Але ні на фронт, ні ў народнае апалчэнне яе не ўзялі. Замест гэтага накіравалі ў Волагду выдаваць лістоўку «Усё для горада Леніна».

Ленінград у той час звязвала з краінай толькі лёдавая дарога — цераз Ладажскае возера. Дарога жыцця. Трэба было мабілізаваць валагодцаў на дапамогу Ленінграду.

І сёння нельга без хвалявання чытаць тыя лістоўкі і апублікаваныя ў іх заўважкі пад прозвішчам «Л. Сляпянава». Напэўна, Ліля Карастаянава ў тыя дні з горада падапісвалася мужавым прозвішчам і адчувала сябе побач з ім у неймаверна цяжкай барацьбе. Саша Сляпянаў пісаў ёй:

«Родны, пяшчотны сябар мой! Толькі прыбыў з адной справы, і мне ўручылі твае пісьмы! Які тут сон, дзе стомленасць?.. Я ганаруся цвёрдасцю тваёй, рашучасцю і верай. Малайчына, жонка! Малайчына, родная! Так і трэба! Так і павінна быць. Добра, ах як добра, калі людзі разумеюць адзін аднаго...»

Пасля Волагды Лілю паслалі на абаронны завод. На гэты раз у Саратаў з выязной рэдакцыяй.

І зноў на пажоўклых старонках маленькай баявой «Камсамолкі», што выходзіла на тым заводзе, бачу подпісы: то «Л. Сляпянава», то «Л. Карастаянава». І зноў чытаю перасланыя туды пісьмы з Калінінскага фронту. Саша і Ліля дзеляцца творчымі задумамі, мараць аб шчаслівым жыцці пасля вайны.

Але што гэта? У Маскве замест Сашавага пісьма Лілі ўручылі яе ўласнае, нераспачатанае. Хто з тых, дачасна пасіпавельных жанчын не ведаў, якая гэта прыкмета! Ліля старалася хоць як-небудзь суцэшыць Сашаву маці, а сама месца сабе не знаходзіла. Зноў і зноў ішла ў ЦК камсамола, настойвала, каб паслалі яе ў тыл ворага да партызан, калі ўжо нельга на фронт... Але і на гэты раз ёй адмовілі. Рэдактар сказаў:

— Падумай, Ліля, пра дзіця, ты ж маці...

Сказаў і сам пашкадаваў.

— Вы добры чалавек, Барыс Сяргеевіч. Навошта ж растраўляеце маё сэрца. Нас у мамы было трое. І верце, яна любіла нас не менш, чым я свайго Лёніка. Але пачуццё абавязку перад краінай, перад партыяй, перад таварышамі па барацьбе пераўвасіла самыя святыя мацярынскія пачуцці. Вы гэта ведаеце...

Так, многае ён ведаў. Калі пачалося антыфашысцкае паўстанне ў горадзе Ломе, у Балгарыі, Ліліна маці — Геаргіца Кара-

стаянава пакінула на сяброў шасцігадовую Лілю і трохгадовую Леначку і разам з мужам пайшла на барыкады. Гэта было ў верасні 1923 года. Забойцы расстралялі Аляксандра Карастаянава, аднаго з кіраўнікоў паўстання. Той жа лёс чакаў і Геаргіцу. Толькі пратэст народа спыніў тады руку ката, занесеную над жанчынай, якая чакала трэцяе дзіця. Смяротны прыгавор ёй быў заменены турэмным зняволеннем.

У турме разам з маці знаходзілася і Ліля. Там нарадзіўся брат Саша. Адтуль дзяўчынка пайшла ў першы клас і час ад часу перадавала маці гасцінцы, запіскі ад яе сяброў, што былі на свабодзе. А як толькі Геаргіцы ўдалося вырвацца з турмы, яна сабрала дзяцей загінуўшых рэвалюцыянераў і разам са сваімі тайна вывезла з Балгарыі. У Вене развіталася з імі. Партыя пасылала яе ў іншую краіну. А дзяцей пераправілі ў 1927 годзе ў Савецкі Саюз. Тут яны і выраслі. Савецкая краіна замяніла ім радзіму, савецкія людзі — бацькоў. Дзяцей Аляксандра і Геаргіцы Карастаянавых выходзілі Емельян Міхайлавіч Яраслаўскі і яго жонка Клаўдзія Іванаўна.

Маці на ўсё жыццё заставалася для Лілі ўзорам самай пяшчотнай мацярынскай любові і адданасці абавязку:

«Родная, ні далёкасць адлегласці, ні час не згладзяць пачуцця пяшчотнага кахання і глыбокай павагі перад табой, лепшая з маці. Мне хочацца абняць цябе моцна і пяшчотна. Клікаць цябе сюды я не маю права — ты патрэбна там. Але я веру, што надыдзе час, калі мы сустрэнемся з табой на вольнай, шчаслівай зямлі.

У цяжкай і суровай барацьбе балгарскі народ заваёвае сабе права на вольнае жыццё. Страшэнныя дні мінулі. Прыклад вялікага рускага народа натхняе ўсіх камуністаў ісці наперад, за-

ваёўваць шчасце для ўсяго чалавецтва. І я ведаю, што ты ідзеш у першых радах. Перамога набліжаецца. Мужней, мама!»

Вось чаму Барыс Сяргеевіч не пераканаў Лілю. У гэтыя цяжкія дні яна імкнулася быць такой, як яе маці. Пасля сустрэчы з Героем Савецкага Саюза (пазней двойчы Героем) Аляксеем Фёдаравічам Фёдаравым на традыцыйным «чацверы» ў «Комсомольской правде» Ліля Карастаянава паведамыла мужу:

«...Сашок, я еду ў партызанскі атрад. Пісаць шмат не магу — сам ведаеш, чым больш ахапляе пачуццё, тым цяжэй пісаць. А табе, хто прайшоў агонь вайны, ясна, што я не магу сядзець і чакаць перамогі. Я сваімі рукамі павінна здабываць яе...»

Толькі не ведала яна, што і гэта пісьмо вернецца нераспачатым. Саша ўжо не здолее перадавацца запалу і энергіі, з якой Ліля, ці, правільней, цяпер ужо Лена Карастаянава — гэта імя насіла ў падполлі яе маці, і Ліля так называла сябе ў тылу ворага, — уключылася ў партызанскае жыццё.

Фёдарав адразу прадставіў Лену Карастаянаву Паўлу Дняпроўскаму — рэдактару партызанскай газеты «Коммунист», якая тут пачала нядаўна выдавацца. З яго намеснікам — Міколам Шараметам яна пазнаёмілася яшчэ ў Маскве.

Лена часам наракала, што ёй усё цяжэй адрозніць, хто тут герой, а хто не. Напісала пра разведчыкаў. А схадзіла да падрыўнікоў — і, здаецца, не разлучалася б з імі. Адзін Вася Каробка чаго варты. Чатырнаццацігадовы хлопчык, а нядаўна яму ўручан ордэн. З мінай абыходзіцца лепш, чым з вучнёўскім пеналам. Нават яе, Лілю, узяўся навучаць падрыўнай справе. А Валодзя Паўлаў, Жора Артазееў, Сева Клокаў, Грыша Коўтун! Як ёй хочацца схадзіць з імі хоць на адну дыверсію! Але камандзір падрыўнікоў Мікалай Гарэлы толькі жартуе: «Вось прайдзецца ў наша падраздзяленне, тады і пагаворым».

Тым часам яна даведалася, што двум беларускім партызанскім атрадам — імя Калініна і імя Чапаева, — якія ўваходзілі тады ў злучэнне А. Ф. Фёдарова, даручана разграміць нямецка-фашысцкі гарнізон у вёсцы Мухіна. Пётр Антонавіч Балыкоў, на якога было ўскладзена кіраўніцтва гэтай аперацыяй, таксама адмовіўся ўзяць яе. Як дабілася Лена дазволу ў свайго камандавання, як пераадолела семдзесят кіламетраў да таго Мухіна, ён і дагэтуль не ведае. А ў разгар бою Пётр Антонавіч убачыў яе каля царкоўнай званіцы, на якой засеў фашысцкі кулямётчык. Камандзір толькі галавой пакруціў, заўважыўшы, што кабура ў яе адшпілена, а футляр фотаапарата не раскрыты. А калі замаўчаў кулямёт, яна папрасіла дазволу падняцца на званіцу, каб зрабіць здымак.

Пазней Лена часцяком бывала ў атрадах імя Калініна і Чапаева. Іх камандзіры больш не адмаўляліся браць яе на баявыя аперацыі. Гэтак жа, як з Васем Каробкам, пасябрала яна з семнаццацігадовым беларусам Міцём Ганчаровым. Яна веда-

ла, якая бяда ў хлопца — карнікі расстралялі маці і сястрычак за тое, што ён тут. Суцяшала Міцю, а сама ўспамінала свайго брата, такога ж юнака. І ён недзе ваюе, і можа гэтак жа сумуе па маці, па сёстрах...

А Лена ішла ўжо ў іншыя партызанскія атрады. Зноў прасілася на баявыя аперацыі. І ўсё нешта запісвала і запісвала ў свой дзённік. Украінскі паэт Мікола Шарамет пазней пісаў пра яе:

«Новая жизнь
началась у дивчины.
Я обо всем рассказать
не берусь —
Как породнилась она
с Украиной,
Как полюбила она
Беларусь,

Лілія Карастаянава.

СНІЛІСЯ ЁЙ...

Как она шла по заснеженным сёлам...
Но и в лесах и среди белых полей
К ней доносился Димитрова голос,
Песни болгарские снились ей».

Калі фашысты блакіравалі Бранскія лясы, Лена Карастаянава катэгарычна адмовілася ляцець у Маскву.

...З першымі лютаўскімі маразамі партызаны з боем разарвалі замкнуты фашыстамі ланцуг. Многія атрады вырваліся з калыца і накіраваліся ў рэйд па варожаму тылу.

Па тым, як павесіла Міця Ганчароў, Лена зразумела, што яны ўжо ў Беларусі. У першай вёсачцы — гэта было Будзішча — партызаны спыніліся. Жыхары сустрэлі іх радасна. Расказалі пра здэкі акупантаў. Пра тое, што нядаўна фашысты сагналі ў клуб 28 партызанскіх сем'яў і спалілі іх жывымі. Лена слухала, і нянавісць закіпала ў ёй з новай сілай.

Назаўтра яна напісала зварот да беларускага народа. Мабыць, ужо канчаль друкваць, як пачулася страляніна. Лена накінула кажуху і пабегла туды, дзе залеглі партызаны.

Бой быў гарачы, але нядоўгі. Людзі і сёння памятаюць, як густа быў пакрыты трупамі процілеглы бераг рэчкі Калпіты. Некаторыя бачылі, як кінулася да кулямёта невысокая жанчына ў белым кажуху, калі паваліўся кулямётчык. Бачылі потым, як разам з партызанамі бегла яна да рэчкі. Але адтуль баявыя сябры прынеслі яе нежывую...

Да позняга вечара стаялі над узгорачкам жоўтай зямлі Вася Каробка і Міця Ганчароў, падрыўнікі і разведчыкі, рускія, украінцы і беларусы — усе, хто так любіў яе. Паляцелі ў штаб партызанскага руху данясенне аб разбітым карным атрадзе і гэта сумная вестка. Пазней паявіліся ў «Камсамолцы» развітальнае слова таварышаў і ўказ аб пасмяротным узнагароджанні Ліліі Аляксандраўны Карастаянай ордэнам Айчыннай вайны. Было ёй тады толькі дваццаць пяць...

...А нядаўна мы былі на пяцідзесяцігоддзі з дня нараджэння Лілі ў яе родным горадзе Ломе. Стаялі ля помніка ёй. Былі ў школе, дзе яна вучылася, у піянерскім доме, які носіць яе імя. Хадзілі па вуліцах імя яе бацькі і маці. Бачылі, як чуйна ўслухваюцца ў кожнае слова пра Лілю яе сын — Леанід, Ліляна — дачка сястры, сын і дачка брата, балгарскія піянеры. Уважліва слухалі і мы з Кларай Скопінай — спецыяльным карэспандэнтам «Комсомольской правды», што расказвалі былы камісар партызанскага злучэння Герой Савецкага Саюза Уладзімір Мікалаевіч Дружынін, Ліліны баявыя сябры Герой Савецкага Саюза Уладзімір Паўлаў і Мікола Шарамет.

І мне захацелася прывезці з Ломы хоць некалькі балгарскіх руж, каб ускласці іх да помніка на Замкавай гары ў Чачэрску, дзе пахавана Лілія Карастаянава...

А. ЗАХАРЭНКА

ДОБРЫ ЧАЛАВЕК

Чарнявая жанчына гадоў пад сорок скардзілася сяброўцы:

— Разумееш, не ведаю, што рабіць. Бабка ўжо зусім здзяцінела. Дачцы трэба ўрокі вучыць, а яна ўсё чэпіцца: «Пагавары са мной». Спіць з ёю ў адным пакоі, кашляе ноччу, стогне, а то яшчэ і вады папросіць. Уставай, дзяўчына, турбуйся. Ніхто не хоча браць старую да сябе. А чаму я павінна даглядаць яе? Я ж усяго толькі нявестка.

Ледзь не плача жанчына, так шкадуе сваю бедную юную каралеўну. Ну як тут умяшаешся, што скажаш? Было б, мабыць, верхам наўнасці нагадаць ёй хрэстаматыйную прытчу Льва Талстога пра маленькага хлопчыка, які майстраваў карытца, каб карміць з яго тату і маму, калі яны састарацца, як яны цяпер кормяць свайго бацьку.

Ёсць такая хвароба — глухата сэрца. Хвароба інфекцыйная. Часцей за ўсё яна, як бумеранг, вяртаецца да таго, ад каго зыходзіць. Ці не здарыцца так, што, захварэўшы, вось гэта самая жанчына будзе чакаць — не дачкаецца, каб дачка яе праведала ў бальніцы, будзе гадаваць унукаў і не пачуе слова ўдзячнасці? І няўцям ёй будзе, што тую глухату сэрца некалі кропля за кропляй, як атруту, сама ўліла ў душу свайго дзіцяці.

Ці заўважылі вы адну рэч — першыя словы, якімі мы характарызуем чалавека, звычайна самыя простыя? Мы гаворым: гэта добры чалавек. Ці наадварот. Потым вылучаем іншыя якасці: здольны ці не здольны, дзелавы ці не дзелавы і г. д. Значыць, спрадвеку ў свядомасці людзей жыло, па-свойму мянялася, узбагачалася гэтае найпершае патрабаванне да кожнай чалавечай асобы — быць добрым. Быць спагадлівым. Умець перажываць чужы боль як свой.

Ёсць людзі, у якіх дабрата свеціцца як талент, як каштоўны дар прыроды. Высока цэняць такіх людзей тыя, хто іх акружае. Шануюць у сям'і, у калектыве, паважаюць сябры, суседзі. Ніхто, мусіць, не задае сабе пытання: адкуль у чалавека такая каштоўная якасць? Усякаму зразумела, што не нарадзіўся ён такім...

І хоць не вызначыш тут мяжы, не скажаш, дзе і калі пачалося станаўленне дабратаў ў характары, адно можна сказаць упэўнена — быў у жыцці кожнага з нас чалавек — маці або настаўніца, бацька ці бабуля, а можа нават зусім хто старонні, які даў нам першы ўрок спагадлівасці, навукі, як гаварыў вялікі савецкі педагог В. А. Сухамлінскі, суперажывання, умення перажываць чужы боль як свой уласны.

«У самыя шчаслівыя і радасныя хвіліны свайго жыцця не забывай пра маці і пра бабулю. Прынясі ім што-небудзь, дай ім некалькі радасных хвілін. Аблягчы сваёй працай іхнюю працу — ім таксама хочацца адпачыць. Не дапускай, каб маці і бабуля стваралі шчасце і радасць для цябе, а самі не мелі ні хвіліны адпачынку... Першыя гронкі вінаграду, першыя спелыя яблыкі прынясі бабулі — гэта будзе для яе вялікая радасць», — так пісаў Сухамлінскі.

Навука дабратаў — шматгранная. Пачынаецца яна не толькі з адносін да старэйшых членаў сям'і. Яна пачынаецца з рэчаў на першы погляд нязначных. У суседняй кватэры заснуў хворы чалавек. Твой сын гучна тупае зусім яшчэ маленькімі ножкамі па падлозе. Супыні яго, скажы такія словы, каб і яму стала хоць крышку сорамна. Спаролі дзеці птушынае гняздо ці зламалі любоўна пасаджанае дрэўца. Быў твой сын завадатарам або выканаўцай — не проста накрычы на яго. Знайдзі такія словы, мацярынскія, чалавечыя, каб зразумеў ён, што гэта зло. Куча хлапчукоў навалілася на аднаго. Зрабі так, каб хлапчукі зразумелі — таварышу не толькі балюча, яму крыўдна, бо зняважана чалавечая годнасць.

Няхай той чалавек, якому мы даем жыццё, будзе не толькі добрым сталяром, механізатарам або ўрачом, няхай ён будзе добрым чалавекам.

ДОЛЯ ЗАКАХАНЫХ

Вось гэту бярозку, што расла на ўскрайку нашага агарода ў абдымку з дубам, я ведаў яшчэ ў дзяцінстве. Мы, вясковыя хлопчкі, заўсёды рана вясной са шклянкімі слоінкамі, бутэлькамі і іншым посудам бегалі да яе пуснаць сок. І без жалю дзяўблі бярозку маленькімі сякерынкамі, калі трэба і не трэба. Але яна падгойвала за лета свае раны і зноў гаманліва трапятала лісточкамі, напываючы дубу гарэзлівыя песенькі.

З дубам яна расла побач усё жыццё. Дубок ужо дужаўся з ветрам, калі аднойчы ля яго апусцілася зярнятка, што прыляцела з бярозавага гаю. Намочанае цёплым дожджыкам, яно хутка прарасло, і на свет паявілася маленькае дрэўца з першымі ліпкімі лісточкамі. Бярозка набірала сілы. І з часам амаль што дагнала ў росце свайго сябра. Дубок рады быў суседцы і ў непагадзь заўсёды засцерагаў бярозку ад малакных вятроў. А яна, як тая закаханая дзяўчына, яшчэ шчыльней тулілася да

свайго сябра. Ад усіх бед аберагаў дубок бярозку. Аднаму толькі чалавеку ён не мог ні ў чым прарэчыць. І, здаецца, з гнева глядзеў на тых, хто яе крыўдзіў.

Але аднойчы і да яго прыйшлі з сякерай. Хтосьці аблюбаў дрэўца і ссек дуб пры самым карані, пакінуў бярозку адну.

Ішла бабулька Васіліса сцэжкай цераз поле, паглядзела ў бок бярозкі і сказала: «Занядужала, любая. Бач, як засумавала па свайму сябру».

І вось ужо ў сярэдзіне лета пачалі на бярозцы жаўцець і асыпацца лісточкі, а да пачатку восені яна стаяла ўжо голая. Не паявіліся на ёй лісточкі і на другое лета...

Ад чаго ж загінула бярозка? Можна ад таго, што пакалечылі яе ў маладосці, а можна і ад смутку па дубу? Дрэва не скажа...

Ельскі раён

Міхаіл ЗАСІНЕЦ

А як мяркуеце вы?

Я СЯДЗЕЛА за імі ў тралейбусе і міжволі слухала гаворку адной з жанчын. Яна расказвала гучна, зласліва, упэўнена: як хадзіла на завод, дзе працуе муж, як пісала ў партком, званіла ў заўком, як спрабуючы вярнуць мужа ў сям'ю, прымусіла яго чырванець на сходзе. Спадарожніца слухала моўчкі, не прэрэчыла і не выказваючы згоды. Людзі ўваходзілі і выходзілі, шчоўкалі кампосцерамі, перадавалі дваццаць капеек на талоны. Але праз усю гэтую мітусню даляталі яе словы. Адны здзіўлена прыслухоўваліся, другія крывіліся ва ўсмешцы, імкнучыся хутчэй прайсці наперад. Напэўна, для многіх не з'яўляецца адкрыццём, што некаторыя жанчыны просяць у грамадскасці дапамогі ў сваіх сямейных неладах. Як ні дзіўна, але часам бывае дастаткова ўмяшання пабочных людзей, каб разарваны ланцуг чалавечых адносін злучыўся зноў і ў сям'ю, якая фактычна распалася, зноў вярнуліся добрыя пачуцці і адносіны. Чалавек — загадка з мноствам невядомых. Наперакор прыказцы, часам склейваюцца разбітыя кубкі. І ўсё-такі я не магу забыць гэты тралейбусны «абмен вопытам». Неяк не вяжацца: жанчына — і адсутнасць сарамлівасці пачуццяў, пазіцыя: «Ён падлюга, але я любой цаной вярну яго».

Так ужо распарадзілася матушка-прырода, што дачка яе нясе на сваіх плячах мноства клопатаў. Колькі б ні гаварылі мы аб раўнапраўнасці жанчын з мужчынам, якія б касмічныя вышыні ні заваёўвала наша жанчына, яна — захавальніца кахання і ачага, ад яе ў многім залежыць тое, як складзецца

сямейнае жыццё, пачатае дваімі.

Я ведаю адну сям'ю, якая ледзь не распалася ў свой час, хоць нават блізкія не падазравалі, што на сямейным гарызонце сабраліся хмары. Ці трэба казаць, як нялёгка было жанчыне! Яна вельмі кахала мужа, вельмі хацела, каб у дачкі быў бацька, і старалася не распальваць падагрэтую атмасферу. Наадварот, яшчэ больш сачыла за сваёй знешнасцю, за кожным сказаным словам, за тым, каб на сямейным стале часцей з'яўляліся любімыя стравы мужа. Дачка... напэўна, гэта было ўплывам маці, але дачка як ніколі была ласкавай да бацькі, уцягвала яго ў свае школьныя справы, наладжвала маленькія сюрпрызы. Праз некалькі гадоў ён успамінаў, што канчаткова «паставіла яго душу на месца» дробязь — маленькі плакацік: «Няхай жыве тата на хатнім суботніку!» у лапах цацачнага зайца, які сустраў яго ў прарэдных пакоі. Нават блізкія нічога не ведаючы пра навальніцу, якая ледзь не перакуліла сямейны карабель. І колькі трэба было праявіць вытрымкі і такту, каб ніхто не даведаўся пра крыўду, каб не лягла навечна паміж мужам і жонкай паласа адчужнення. Ну а калі б пабочныя ведалі ўсё пра гэту сям'ю? Ці захаваліся б ранейшыя адносіны? Наўрад...

Далёка не заўсёды праяўленая жанчынай высакароднасць бывае ацэнена. Я аднойчы была на разводным працэсе. Разводзіліся муж і жонка, якія працавалі на адным заводзе. Саслужыўцы жонкі сцвярджалі, што яна ніколі слова дрэннага не сказала пра мужа. Але калі, пакінуўшы яе з пяцігадовай дачкой, ён забраў нават частку дзіцячых рэчаў, жанчына падзялілася з адвакатам сваёй вялікай крыўдай. На судзе атрымаўшы слова, саромячыся

свайго становішча, яна не чарніла свайго мужа і нават сказала: «Магчыма, і я ў чым-небудзь вінавата». Адвакат пасля суда папракнула яе: «Навошта вы гаварылі пра нейкую сваю віну? І нічога не казалі пра паводзіны мужа?» Яе папракнулі ў тым, што яна не пажадала выносіць на агульны сход сваё сямейнае жыццё, не ператварылася ў злосную істоту, якая пад цяжарам жыццёвых нягод губляе сваю жаночую гордасць. Гэтая гордасць не дазволіць жанчыне змагацца за вяртанне ў сям'ю чалавека, які не толькі здрадзіў сваім пачуццям, але і прынізіў, зняважыў яе ганебнымі паводзінамі.

...У дом пажылой жанчыны нечакана прыехаў малады чалавек, маці якога «адабрала» калісьці яе мужа.

— Я даўно хацеў пазнаёміцца з вамі, — гаварыў прыёмны сын яе былога мужа. — Паміраючы, мама расказала мне, колькі добрага зрабілі вы для бацькі, калі ён... ужо не жыве ў вашым доме.

Малады чалавек запнуўся, нібы пераступаў цераз нябачаную перашкоду, ціха дадаў:

— Мама казалі, што бацька ўсё жыццё кахаў вас, і толькі сваёй сілай волі яна ўтрымала яго...

Светлая сумная ўсмешка застыла на твары жанчыны. Побач з прыехаўшым сядзеў яе сын. І было яму ўжо за трыццаць. А калі муж кінуў яе, Сярожа насіў піянерскі гальштук. Яна ведала, што муж любіць Сярожу, і ніколі не забараняла хлопчыку бываць у новым доме бацькі. У дні нараджэння мужа пасылала яму віншаванні, падпісваючы іх імем сына. Яна не спадзявалася на вяртанне... Ведала, што волі ў мужа малавата, і не разарве ён сетку, у якую трапіў. Ён хацеў вярнуцца, але хацеў, каб гэта было зроблена яе рукамі, прасіў

(так, прасіў!) апеліраваць да грамадскасці, каб яго вяртанне ў сям'ю было «законным».

— Не, гэта справа толькі твая, — цвёрда адказала яна.

Але варта было яму захаваць — у гэты час яму сапраўды патрэбна была дапамога, — яна зрабіла ўсё, што магла. Нават адмовілася ад вельмі заманлівай работы ў іншым горадзе.

Ён сам выехаў са сваёй новай жонкай і прыёмным сынам.

Яна выйшла замуж за другога, вывела ў людзі двух хлопчыкаў мужа. Жонкі прыёмных сыноў называюць яе мамай... Гордасць дапамагла гэтай моцнай жанчыне перанесці здраду, дабрату і душэўную шчодрасць зрабілі яе патрэбнай людзям, запойнілі асабістае жыццё. Высакароднасць дазволіла ёй застацца на высокім п'едэстале чалавечага «я».

Як часам нестася гэтай высакароднасці ў некаторых сем'ях, дзе былая жонка ці муж дзейнічаюць паводле прыняцця: «Ты мяне разлюбіў, дык не бачыць табе нашага дзіцяці». І пакуюць дзеці, якім цяжка яшчэ зразумець складаныя хітрасці жыцця.

Нядаўна, праязджаючы Нясвіж, на шашы, якая вядзе з горада, мы сустрэлі вяселле. Дзяўчына і юнак з хрызантэмамі ў руках падышлі да двух дрэў. абнесеныя невыскай агародай, і паклалі кветкі ля падножжа ўнікальнай садружнасці, створанай прыродай: дуб з сасной зрасліся стваламі і горда ўзнялі ўвышыню свае стройныя целы. Здавалася, што агульныя сокі дапамагаюць ім захаваць характава пад вятрам і непагаддзю. Марачы пра гэты дружны саюз, маладыя стаялі каля дуба з сасной, прыгожыя і гордыя, упэўненыя, што знайшлі адзін аднаго назавсёды.

Ірына СІМАНОВА,
інжынер

КАЛІ АСЛАБНУЦЬ ВУЗЫ ГІМЕНЕЯ

Я вас кахаў бязмоўна, адзінотна,
То боязь чуў, то рэўнасць зазнаваў,
Я вас кахаў так шчыра, так пяшчотна,
Як дай вам бог, каб іншы так кахаў...

Даўно няма на свеце дарагога кожнаму сэрцу паэта. Спачывае вечным сном Анна Керн. Але пушкінскі верш жыве.

А каму не вядомы мілагучныя радкі раманса на словы Максіма Багдановіча:

Зорка Венера ўзышла над зямлёю,
Светлыя згадкі з сабой прывяла...
Помніш, калі я спаткаўся з табою,
Зорка Венера ўзышла...

Іх спявае ўся Беларусь. Колькі год яны захоўваюць сваю непасрэднасць, шчырасць, ціхі смутак і напеўнасць! І не старэюць, застаюцца прыгожымі, маладымі. Мо таму ўкладальнік кнігі лірыкі кахання Мікола Аўрамчык даў зборніку такую назву — «Зорка Венера».

Зорка Венера... Яшчэ здавён чалавек заўважыў, што яна загараецца на небасхіле, як толькі апусціцца надвечорак, і згасе з першымі промнямі сонца. Людзі пад яе пераліўчатым святлом прызнаюцца адзін аднаму ў тым, чаго не скажуць удзень, адкрываюць таямніцы сваёй душы, сваіх пачуццяў і перажыванняў.

З чаго пачынаецца каханне?.. Мне здаецца, лепш за ўсіх на гэтае пытанне адказаў зноў-такі Максім Багдановіч у вершы «Учора шчасце толькі глянула нясмела...» апошнімі, заключнымі радкамі.

...Як зрабілася, што пакахаў цябе я,—
Хіба знаю я? Ды нашто мне знаць?

Сапраўды, у кахання няма пачатку і няма канца. Магчыма, яно нараджаецца

ВЕЧНАЯ ТЭМА

разам з чалавекам і жыве, развіваецца ў ім, чакаючы «першаштуршка», імпульсу. Паслухайце, як пра гэта піша Янка Купала, раскажваючы аб «доўгажданай».

Ты прыйшла ка мне тады,
Як звінелі халады,
Як стагнаў яловы плот,
Хохлік бегаў ля варот...

Гарэзліва, па-юнацку проста, з нейкай своеасаблівай іроніяй. Але апошнія радкі купалаўскай «Доўгажданай» гучаць па-іншаму, з патаемным пачуццём лёгкага смутку і занепакоенасці ад нечаканага расстання.

Ад мяне пайшла тады,
Падганялі халады,
Скрыпам выў яловы плот,
Хохлік бегаў ля варот.

Дарэчы, гэтым купалаўскім вершам пачынаецца зборнік лірыкі кахання «Зорка Венера».

Каханне заўсёды было неад'емнай часткай чалавечага жыцця, яго стымулятарам. Без яго нельга абысціся ніводнага дня, як нельга пражыць без хлеба, солі, паветра, вады. Паэтам яно давала неўміручыя радкі, прыносіла бяссмерце, вучоным — новыя адкрыцці, простым людзям — асалоду жыцця. Бо гэтая духоўная ўласцівасць чалавечага існавання на зямлі па сваёй сутнасці матэрыяльная, і яе нельга ігнараваць. Яна існуе рэальна, незалежна ад нашай свядомасці, хоць часам і ўступае з ёй у супярэчнасць. Хацелі б мы таго ці не, а каханне

абавязкова прыйдзе да нас, не спытаўшыся на тое дазволу, і назаўсёды паселіцца ў душы ці то нясцерпным болем, ці то найвялікшай радасцю.

Шмат чароўных вершаў у кнізе «Зорка Венера». Людзі розных узростаў і пакаленняў прызнаюцца ў сваёй шчырасці і непадманнасці пачуцця. І хоць словы і выразы розныя, але гучаць яны аднолькава, бо няма, бадай, ніводнага чалавека на планеце, які б не кахаў. Такое пачуццё дадзена ад прыроды кожнаму, толькі не кожнаму дадзена заявіць усых аб ім усяму свету.

Пачытайце Якуба Коласа, Максіма Танка, Петруся Броўку, Максіма Лужаніна, Кастуся Кірзенку. Пранікнёныя, шчырыя, западаючыя ў душу радкі. Вершы гэтых паэтаў пакладзены на песні. А гэта, як мне здаецца, ужо крокі ў бессмяротнасць.

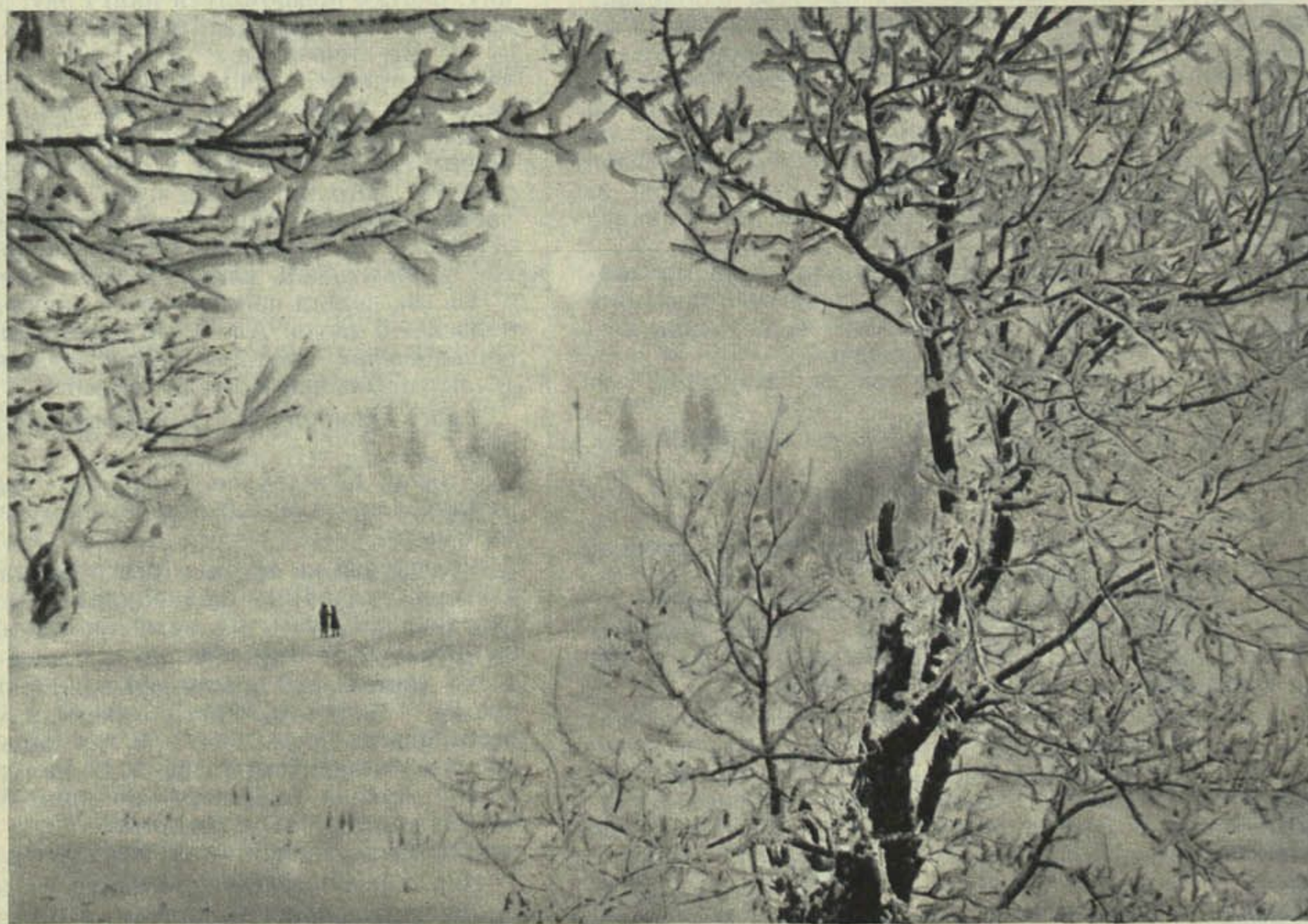
Трэба дадаць належнае ўкладальніку зборніка Міколу Аўрамчыку: здабытак паэтычнай думкі пра каханне ён удала звёў у адно цэлае. Скажам яму дзякуй за тое, што падараваў людзям некалькі часін радасці і ўспамінаў. Як піша ў сваёй прадмове да кнігі Анатоль Вялюгін, «шэсцьдзесят гадоў пісалася «Зорка Венера». Цэлых шэсцьдзесят, а каханне не пастарэла і не пастарэе, яно застаецца вечна маладым».

І. МЯДЗВЕДЗЕУ,
настаўнік

Вёска Шарпілаўка,
Гомельская вобласць

Фотааэюд В. Брэдзіхіна.

Зімовым надвечоркам.

Пісьмо ў рэдакцыю часта канчаецца запытальным знакам. А ўслед за ім выстрайваецца чарга пытанняў: хто? чаму? як? І трэба патраціць нямала часу, пакуль знойдзецца адказ на кожнае. Але бывае і так: прачытаеш скупы пераказ факта — і ўжо яскрава ўяўляеш, на чым баку праўда, хто вінаваты, хто пакрыўдзіў, хто пакрыўджаны.

І ў гэтым пісьме ўсё было гэтак жа ясна, як і горка:

«Магчыма, маё пісьмо здасца вам дзіўным, але мне няма каму выказаць свой боль... У мяне памёр сын, які скончыў пяць класаў... Ніхто з настаўнікаў не прыйшоў на пахаванне, нават класны кіраўнік... Кажуць, яна біла яго за дрэнны почырк... Многія пытаюць: чаму ў твайго сына ніхто не быў на пахаванні? І што мне сказаць ім?»

Адказ просіцца адразу. Бачыш, што прымусіла маці, якая страціла дзіця, узяцца за пяро пасля чатырох месяцаў горкіх і бяссонных роздумаў. Канечне, тут маеш справу з абыякавасцю да чужога гора з боку тых, хто павінен вучыць душэўнай чуласці і спагадзе.

Перш чым выехаць у камандзіроўку, званую ў раённую бальніцу, каб высветліць прычыну смерці Віці А. Галоўрач паведамляе: хлопчык памёр ад першапазачага серознага мэнінгаэнцэфаліту маланкавай формы. Вострая сардэчная недастатковасць, ацёк лёгкіх, рэзка выражаныя дыстрафічныя змены печані і нырак.

Уяўляю, як сціскаецца сэрца Віцевай маці, калі яна чуе школьны званок. Нібы джын вырваўся з бутэлькі: засяроджаная цішыня выбухае раптам дзіцячымі галасамі, шумам і бегатнёй. Для ўсіх дзяўчынак і хлопчыкаў школьнае жыццё з яго радасцямі і маленькімі прыгодамі працягваецца сёння, будзе працягвацца заўтра. Для ўсіх, апроч Віці.

У даўнія школьныя часы мы баяліся паціхеньку прыадчынялі дзверы настаўніцкай, калі трэба было туды зайсці. Там сядзелі нашы настаўнікі, падобныя і не падобныя на тых, што прыходзілі да нас на ўрок. Мусіць, з таго часу засталася гэтая павага да таблічкі «Настаўніцкая». У гэту школьную настаўніцкую адчыняю дзверы з нейкай доляй баялізасці і думаю: якое ж спярша задаць пытанне, каб не адразу, ва ўпор, сказаць пра тое галоўнае, дзея якога ехала сюды?

А насустрач паварачваюцца такія шчырыя, прыветныя, усмешлівыя абліччы, што адразу прыгадваюцца словы загадчыка райана: «Штосьці не верыцца, што ў гэтай школе такія чэрствыя людзі».

Мы хвілінку гаворым пра тое-сёе. Нарэшце, закрываем мэту майго прыходу.

— Як жа здарылася, што ніхто з настаўнікаў не прысутнічаў на пахаванні Віці?

— Чаму ж ніхто? Я была, — гаворыць Рыма Антонаўна.

— І я, — дадае Анатоля Паўлавіч. Ён, аказваецца, жыве ў той жа вёсцы.

— А Ніна Аляксандраўна, класны кіраўнік?

— Бачыце, яна таксама была ў школе, рыхтавалася да пахавання. Але пайсці не магла. У яе з дня на дзень павінна было нарадзіцца дзіця.

Паводле пабудаванай загадкай схемы Ніна Аляксандраўна ўяўлялася мне чалавекам сухаватым, які пражыў ужо большую частку жыцця, ачарсцвеў па нейкай там прычыне і астыў да яго радасцей і трывог. На самой справе мілавідны круглы твар Ніны Аляксандраўны, на які зусім нядаўна лягло глыбокае святло мацярынства, ніяк не адпавядаў гэтай думцы. Было ў яе штосьці ад гераіні фільма «Дажывем да

панядзелка», ад тых зялёных дзяўчат-педагогаў, якія з дзяцінства мараць пра школу, шукаюць заповітных шляхі да дзіцячых душ, прыпадаючы да крыніц педагогічнай прамудрасці, а часам, забыўшыся на ўсе прамудрасці, ідуць напрамом скрозь невядомыя джунглі дзіцячых свавольстваў.

Такія, як яна, любяць педагогічную работу, але хочуць адразу ж бачыць вынік сваёй працы. Яны кіпяць ад абурэння, калі іхнія добрыя намеры не адразу засвойваюцца непаслухмянымі выхаванцамі. З цягам часу школа прывучае іх да цяжкіх, да спакойнай паслядоўнасці ў дасягненні мэты, надзяляе ўменнем добра дыферэнцыраваць слабасці і вартасці маленькага чалавечка, які, нягледзячы на ўзрост, усё такі Асоба, якую трэба паважаць.

Слабаму здароўем Віцю дрэнна падпарадкоўваліся літары, почырк быў дрэнны, а Ніне Аляксандраўне хацелася, каб пісаў ён прыгожа. Хоць для яе, матэматыка, гэта не было галоўным у яе прадмеце. І нервалавала, што, нягледзячы на ўсе старанні, Віця выконваў хатнія заданні неахайна, а то і зусім не выконваў. Яна ведала: маці Віці, якая засталася адна, цяжка выходзіць, апранаць, карміць траіх дзяцей. І патрабавала ад яго ўдвая — за дом і за школу. Адночы, калі Віця зрабіў заданне асабліва неахайна, Ніна Аляксандраўна пакінула яго пасля ўрокаў. Ён узбунтаваўся, хацеў уцячы з класа. Тады яна схавала яго за каўнер, сілай пасадзіла на месца і...

Ударыла? Не бярэся і не магу гэтага даказаць. Як бы там ні было — самыя добрыя намеры не апраўдваюць антыпедагогічных учынкаў. Назаўтра прыйшла ў школу Віцева маці, разам яны доўга гаварылі пра яго і рассталіся па-добраму. А потым гэтая раптоўная смерць, пахаванне, гора. І выпадак, пра які, магчыма, усе хутка забыліся б у мітусні школьных будняў, раптам прыпомніўся маці і паўстаў на ўвесь рост ва ўсёй сваёй крыўднай непрыгляднасці.

— Вы лічыце, што мне трэба было ісці на пахаванне? — пытае ў мяне Ніна Аляксандраўна. — Я спытала тады ў дырэктара, як мне быць. Ён адгаварыў...

Не, я не лічу, што Ніне Аляксандраўне ў яе становішчы трэба было ісці ў суседнюю вёску. Яна зрабіла ўсё, што магла. Яе муж, загадчык навучальнай часткі, прынёс сумную вестку разам з жалобнымі стужкамі. На наступны дзень яна прыйшла ў школу, каб падрыхтаваць вянкi, паслала вучняў па елачкі...

Не, яе нельга папракнуць у нячуласці ў той цяжкі чэрвеньскі дзень. Але вось у што вылілася яе педагогічная асечка: аматары плёткаў ледзь не зрабілі яе памылку прычынай Віцевай смерці.

І вось прыйшла ў рух мясцовая служба чутак і плёткаў.

Хтосьці перадаў яе маме, што Віцева маці так, маўляў, і сказала: няхай яе сыну будзе такое шчасце, як і майму.

Убачыўшы на вуліцы Ірыну Паўлаўну, счарнелую ад гора, настаўніца павярнула калясачку з дарагім скруткам-сынам: ну каму ён што зрабіў дрэннае, за што зычыць яму зла?

— Калі толькі прызнаюць мяне вінаватай — пакіну школу, — гаворыць Ніна Аляксандраўна. У яе шчырасці цяжка ўсумніцца. — Я так хацела працаваць у школе. Мне дзяўчаты гаварылі: не едзь настаўніцай у свой гарадок, пабачыш, табе яшчэ бабульчыны грахі прыпомняць. А я гаварыла: яшчэ як буду працаваць! Відаць, яны ўсё-такі праўду казалі...

Яна рашае паўстаўшую перад ёю жыццёвую задачу найскладанейшым шляхам, з іксамі і ігрэкамі. Ці

не прасцей было б рашыць яе простым арыфметычным дзеяннем?

— А калі б вы, Ніна Аляксандраўна, проста падыйшлі да Ірыны Паўлаўны, паспачувалі, пагаварылі. Хіба яна такая нявытрыманая, нядобрая? Не захацела б зразумець вас?

— Не, яна добрая жанчына. Толькі як яна магла гэтак пра майго сына?

Зірнеш у вочы Ірыне Паўлаўне — і зразумееш: не яе гэта словы. Калі можа і сказала, дык ад нястрымнага болю, у адказ на чыю-небудзь крыўдную заўвагу. У Ірыны Паўлаўны вочы добрага чалавека, люстэрка спакутанай душы. Кватэра ў яе акуратненькая, чыста прыбраная, усё выпрасавана, вымыта. З партрэта глядзіць яна — маладая, прыгожая, бесклапотная Ірачка, тая, што не думала, якія цяжкія выпрабаванні выпадуць на яе долю.

— Калі Віця памёр, была як непрытомная ад гора. Мне ўсё роўна было, хто там прыйшоў на пахаванне. А знаёмыя сустрэнуць — і пачынаюць рознае казаць...

Слёзы не даюць ёй гаварыць. І ўспамінаецца той выпадак, калі настаўніца пакрыўдзіла Віцю. А які ён быў добры, ласкавы, яе надзея, яе пагаслая зорачка...

Калі страчана вера ў чалавечую дабрату, цяжка жыць на свеце. А ў яе ж яшчэ дзве дзяўчынкі, якіх трэба ставіць на ногі і вучыць гэтай самай дабраце. Разам мы пачынаем аналізаваць усё да дробязі. Вось нядаўна Ірына Паўлаўна атрымала кватэру — далі без чаргі, зразумелі яе становішча. Тое ж сумнае пахаванне арганізавала прадпрыемства. І вучні былі, і вянок ад школы, і кветкі — усё ад душы, усё са спачуваннем. І Рыма Антонаўна была, цяпер успамінае Ірына Паўлаўна, здаецца, з дзіцем сваім на руках... І ўжо іншы паварот у яе думках, іншая размова: аб тым, як чула адносіцца да яе на рабоце, як цяжка ёй было б без сяброў і блізкіх.

— Мама, я пайду да Светкі! — гэта ўрываецца і замірае, убачыўшы чужых, малодшая, Зоя. І вочы Ірыны Паўлаўны цяплюць, хоць яна наогул супраць паходу да Светкі: трэба садзіцца за ўрок.

Мы выходзім разам з Ірынай Паўлаўнай на сонечны двор, яшчэ не адарваўшыся ад доўгай-доўгай нашай размовы. Я ведаю, яна моцная, выстаіць, выведзе ў жыццё сваіх дзяўчынак.

Але ёй магло быць лягчэй, значна лягчэй, калі б у той чэрвеньскі дзень адчула яна моцную маральную падтрымку школы, у якой вучыўся яе сын.

Пісараў калісьці пісаў: «З неабдуманых слоў, з дробных непаслядоўнасцей, з непрыкметных памылак складаецца мала-памалу вялікая частка чалавечых пакут».

Ну што значыла дырэктару школы, ад'язджаючы па сваіх справах, аддаць патрэбныя распараджэнні пацырымоніі пахавання? Што значыла завучу, які не мог адмяніць кансультацыю ў дзесятым класе (а магчыма і мог?), даручыць арганізацыю пахавання Рыме Антонаўне або Анатолію Паўлавічу? Тады яны прысутнічалі б не самі па сабе, а як прадстаўнікі школы. Што значыла, нарэшце, Ніне Аляксандраўне зайсці да Ірыны Паўлаўны і выказаць сваё спачуванне?

А што сказаць тым, хто з такой дакладнасцю зафіксаваў і паднёс Ірыне Паўлаўне ўсе гэтыя хібы і непаслядоўнасці? Што скажаш людзям, якія сыплюць соль на раны, знешне быццам падзяляючы чужое гора? Ці думаюць яны, як балюча сціскаецца сэрца пры адным толькі ўспаміне пра імя дзіцяці? Спахуванне можна праяўляць не толькі на словах. Напрыклад, дапамагчы ў чым-небудзь. Нарэшце, проста аднесці букет кветак на Віцеву магілу.

Каб не трывожыць яшчэ раз матчыну рану, мы замянілі імёны дзеючых асоб гэтай гісторыі, якая здарылася ў адным з глыбінных раёнаў рэспублікі.

В. КАРАЛЁВА

ВЯСЕЛАЯ сонечная сцяжынка ўецца ўсцяж імклівага прытоку Нямунаса — рэчкі Ратнічы. Наш бацька Нёман завецца тут Нямунасам, яго высокія берагі ўвечаны стромкімі соснамі. Назва гэтай шчодрой і прывабнай мясціны вядома амаль усім — Друскінінкай.

Друскінінкай — усесаюзны курорт, слава і гонар братняй Літвы.

Ёсць у маляўнічым наваколлі Друскінінкай куточак Беларусі. Побач з вялізным сасновым паркам узвышаюцца карпусы двух санаторыяў «Беларусь». Абслугоўваюць іх беларусы, і адпачываюць тут беларусы. Шэсць разоў

яшчэ да вайны працавалі разам у цэнтральнай Баранавіцкай бальніцы. Што летам 1943 года падпольшчыцу Малышаву, маці дзвюх дзяцей, схавалі фашысты. І вось канцэнтрацыйны лагер Калдычова, затым гэткае ж пекла на вуліцы Широкай у Мінску. Тут Ганна Феадосьеўна трапіла ў лазарэт, дзе доктарам працаваў Міхаіл Гурэвіч — надзейны чалавек. Як маглі, ратавалі хворых, параненых, знявечаных вязняў.

У адзін са снежаньскіх дзён 1943 года ў лагер прывезлі падпольшчыцу Людмілу Кашычкіну. Яна была непрытомная. Ачнулася ў лазарэце. І першае, што ўбачыла там, — як маладая схудне-

ЛЮБОЎ МАЯ — ДЗЕЦІ

на год у дзіцячы санаторый прыязджаюць дзеці ва ўзросце ад 3 да 14 гадоў, што перанеслі хваробы суставаў і страўніка. Штогод санаторый прымае 1800 чалавек.

Гісторыі хвароб раскажваюць не толькі пра тое, як з цягам часу здараюцца дзеці, як наліваюцца сілай, мацнеюць іх мускулы. Кожная гісторыя хваробы — гэта яшчэ і расказ пра тое, як адарваны ад сям'і маленькія хворыя чалавечыя знаходзіць верных і чужых сяброў, якія ўмеюць не толькі замяніць бацькоў, але і вылучыць, вярнуць у бесклапотны і радасны свет дзяцінства.

У актыўным, суладным калектыве санаторыя «Беларусь» маю ўвагу захапіла рухавая, імклівая жанчына — Ганна Феадосьеўна Малышава, намеснік галоўнага ўрача па лячэбнай рабоце. Праца яе на першы погляд непрыкметная. Але гэта непрыкметнасць паветра, якім мы дышам. А пасочыш больш цільна — і ўбачыш: працавітасць яе невымяральная, у такіх людзей за знешняй сціпласцю — багацце душы і незвычайны лёс.

Мы гутарылі з Малышавай у яе кабінце. Раптам адчыніліся дзверы, і на парозе з'явілася бадзёрая хударлявая жанчына з сівымі валасамі. Жанчыны абняліся.

— Ах, Зіначка, як добра, што ты прыехала! Сядай, раскажвай — што, як?..

Жыццё пражыць — не поле перайсці. З гаворкі жанчын я даведаўся, што Зінаіда Паўлаўна Лапатка — былая падпольшчыца, партызанка, што яны з Аняй Малышавай

лая медсястра прымала роды. Па тым, як умела яна абыходзілася з немаўляткам, Кашычкіна заключыла, што перад ёю не медсястра, а ўрач. Гэта была Малышава.

У лагеры дзейнічала падпольная група. Ганне Малышавай удавалася пранікаць у горад. Яна здабывала ў гарадской бальніцы лякарствы і перадавала падполлю. З дапамогаю мінскіх падпольшчыкаў наладжвала ўцёкі з лагера. А калі фашысты ліквідоўвалі лагер, вывозячы людзей на знішчэнне ў Трасцянец, вырвалася на волю сама.

О, як лёгка дыхалася, якая радасць ахапіла яе, калі яна ў вызваленым Мінску зноў стала працаваць, спачатку ў Інстытуце пералівання крыві, потым у дзіцячай клініцы! У Баранавічах знайшла сваіх дзяцей: добрыя людзі падабралі іх на вуліцы.

Скончыўшы ардынатуру, яна пачала працаваць педыятрам у Вілейцы. Старэйшая дачка Арына таксама пайшла па шляху маці і стала ўрачом...

— Ганна Феадосьеўна была абласным педыятрам у нас гадоў дзесяць, — раскажвала мне пазней загадчыца аддзялення Гродзенскай аб'яднанай дзіцячай бальніцы Урбановіч. — Яна вельмі добры спецыяліст і харошы чалавек.

Пяць гадоў, да ўходу на пенсію, Ганна Феадосьеўна працавала ў дзіцячым санаторыі «Беларусь». Усе свае веды, цеплыню душы аддавала дзецям.

В. ЯКАВЕНКА

Рыгор БОХАН

Лясныя
санітары

Зашумелі дрэвы,
Чуецца гамонка:
«Цяжка захварэла
любая сасонка.
Згрыз на раны цела
караед-абжора,
пільшчык-жук знявечыў —
вось якое горал!»
Бедавалі елкі,
плакалі бярозы:
«Хто ж нам дапаможа,
збавіць ад пагрозы!»
Адказаў ім смела
слаўны муравейка:
«Ратаваці будзе
дружная сямейка». —
Рушылі паходам
на жучкоў паганых.
І цяпер на дрэвах
аніводнай раны.
Сосны вырастаюць
да высокай хмары.
І завуць мурашак:
«Нашы санітары!»
Лес — зялёны сябар —
просіць вас, рабяткі:
беражыце ў лесе
мурашовы хаткі!

Станіслаў ШКАДЗІНСКІ

КАЗКІ ДЛЯ МАЛЕНЬКІХ

Цар і салдаты

Даўным-даўно мой дзед Кузьма Іванавіч служыў у царскай арміі. І вось якую гісторыю раскажаў ён мне аднойчы.

Цар загадаў усіх салдат пастроіць у шарэнгі. І сказаў:

— Будзеце ахоўваць вялікі палац, дзе я живу. Учора нейкія людзі хацелі забіць мяне. Але ці можаце вы быць маімі вартаўнікамі?

З гэтымі словамі цар падышоў да першай шарэнгі, ткнуў пальцам у живот аднаго салдата і запытаўся:

— Вось ты стаіш на варце. Раптам падыходзіць незнаёмы чалавек. Што будзеш рабіць?

— Буду страляць, ваша вялікасць! — адказаў салдат.

— Малайчына! — пахваліў цар. — Цяпер вось ты, — ткнуў ён пальцам у другога салдата, — адкажы на такое пытанне: ты стаіш вартавым, да цябе падыходзіць вол. Што будзеш рабіць, га?

— Буду страляць, ваша вялікасць!

— Не, не так. Трэба ўзяць вала за рогі, адвесці яго ў хлём і далажыць свайму камандзіру, што скаціна заблудзілася. Паўтары!

І хоць салдат паўтарыў усё гладка, цар злаваўся.

— Цяпер вось ты, — паказаў цар на трэцяга салдата, — якраз на майго дзеда. — Ты ходзіш ля майго палаца, паглядаеш, каб

ніхто з незнаёмых не падышоў блізка. Іду я ў палац. Што будзеш рабіць? Адкажвай!

Кузьма Іванавіч не стаў доўга думаць.

— Завяду ў хлём і далажу свайму камандзіру, што скаціна заблудзілася, ваша вялікасць! — гаркнуў ён.

Першы раз у лесе

У адной вёсцы жыў хлопчык, якога звалі Рома. З акна яго дома быў відаць лес. Хлопчык яшчэ не ўмеў сам чытаць, але любіў слухаць.

У казках, якія яму чытаў старэйшы брат, гаварылася, што ў лесе жывуць зьяры і птушкі і ўсе яны ўмеюць размаўляць. Толькі вось ваўкі злосныя, ды іх цяпер усіх палавілі паляўнічыя.

Калі Рома падрос, мама яму дазволіла гуляць на дварэ аднаму. Але ён пайшоў у лес паглядзець, якія там жывуць зьяры і птушкі.

Лес шумеў. Раптам над верхавінамі дрэў праляцела вялікая птушка. «Ты куды?» — закрычаў хлопчык. Але яна нічога не адказала.

Яшчэ адна птушка ляцела паміж дрэў і села на галінку.

Рома сказаў ёй: «Дзень добры! Як цябе зваць?»

Але яна нічога не адказала і паляцела прэч.

Бяжыць заяц. «Зайчык, зайчык!» — пазваў Рома. Але вушасты кінуўся ўбок і знік.

Пакрыўджаны прыйшоў хлопчык дамоў і ўсё раскажаў маме.

— З табой ніхто не будзе размаўляць, калі ты без майго дазволу будзеш хадзіць далёка ад дому, — адказала мама.

Мы так радаваліся, калі атрымалі летась трохпакетную кватэру. Шкада толькі, што на дзевятым паверсе—высока! Я старая, нездаровая, унучка маленькая зусім, нявестка дзіця чакала. Але нас запэўнілі: у доме ўсе выгоды, ліфт, смеццэ-правод, ваду будзе пампаваць спецыяльная помпа. Ды і кватэра вялікая.

Усяліліся мы—і сэрбанулі гора, хоць назад бяжы. Ліфт не працаваў месяцы два. Нявестка цяжарная з такімі панутамі ўзбіралася па лесвіцах! Дзіця нарадзілася—без паветра расце, усё ў кватэры. І я, старая, з ім у кватэры. Уключылі ліфт, а ён то сапсуецца, то ліфцёраў няма. У нядзелю, калі ўся сям'я дома, ліфт больш стаіць, а цяпер вось ужо трэці месяц у выхадныя зусім не працуе, сын цягае на сабе каляску і дзіця то ўніз, то наверх. Урача, выклікаеш—неахвотна ідзе, бо ведае, што высокая.

З палёнкамі зусім бяда. Ваду толькі раніцай уключаць да 10 гадзін ды ўвечары з 18 да дваццаці трох. А мыць увесь дзень трэба. Ды ці толькі мыць? Вось і наліваем ванну, ведры, слоікі, сырасць разводзім.

Смецце вынесці — тансама праблема. У смеццэправод домкіраўніцтва забараніла сыпаць смецце. Была скрыня на

двары—смурад ад яе. Разбурылі скрыню, цяпер машына прыходзіць 5 разоў на тыдзень. Стаіць толькі хвілін пяць. Пакуль злезеш з дзевятага паверха—яе ўжо няма.

Куды ні скардзіліся—ніхто не звяртае ўвагі. Хацелі кватэру памяняць, ды хто сюды пойдзе? Часта нават сямейныя непрыемнасці бываюць. Я сваруся на сына, што згадзіўся ісці жыць на дзевяты паверх. А ён злучае: не ведаў жа, што так будзе. Сапраўды, крыўдна. У доме ёсць усе выгоды, а карыстацца імі нельга.

Я шмат зведала цяжкасцей за сваё жыццё. Вайна застала на заходняй граніцы, бегла з дзецьмі ў чым стаяла. Тры гады пакутавала ў акупацыі. Пасля вайны гадала сына адна, жыла на прыватных кватэрах. Я ведаю цану цяжкасцяў і ўмела мірыцца з імі.

А цяперашнія цяжкасці—ад бяздушнасці людзей, што працуюць у пятым домкіраўніцтве і абавязаны клапаціцца пра наш быт. У іншых вышэйшых дамах Магілёва (домкіраўніцтва № 6, домкіраўніцтва № 3) жыхары жывуць у нармальных умовах.

З. НІЖНІКАВА,
пенсіянерка, былая служачая
Магілёўскага металургічнага
завода

Мы, жыхары вёскі Жусіны Кемеліцкага сельсавета Астравецкага раёна, вось ужо два месяцы не можам купіць у сваіх магазінах парашкі для мыцця. А паспрабуйце памыць бялізну трактарыста без парашку! Парайце, як быць, куды звярнуцца за такой дробяззю быту?

АД РЭДАКЦЫІ. Нельга сказаць, што парашкі для мыцця былі круглы год дэфіцытным таварам. Але ў сувязі з тым, што замест заказаных у заяўцы Гродзенскага аблспажыўсаюза 1100 тон сродкаў для мыцця было выдзелена 840 тон, у канцы года іх не хапіла. Як паведаміла таваразнаўца аблспажыўсаюза Т. Лойка, у бліжэйшы час сродкі для мыцця ў Астравецкі раён будуць завезены.

«РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА» ДАПАМАГА

Калгасніца-пенсіянерка Алена Восіпаўна Лабудзь з калгаса «Дружба» Браслаўскага раёна звярнулася ў рэдакцыю часопіса са скаргай на няправільныя дзеянні брыгадзіра Б. Лабудзя. Як паведамляе Браслаўскі райком КПБ, Алене Восіпаўне сапраўды па віне брыгадзіра не выдзелілі сенакоснага ўчастка, не дапамаглі звесці бульбу на прыёмны пункт. Цяпер яна забяспечана кормам для сваёй каровы. Праўленне калгаса «Дружба» строга пакарае брыгадзіра Б. Н. Лабудзя.

Кадр з кінафільма «Ігрок».

Кадр з кінафільма «Гарачы снег».

Кадр з кінафільма «Руслан і Людміла».

Героі шырокаэкраннага каляровага фільма «Гарачы снег» — салдаты памятнага 1942 года. Ён расказвае пра падзеі тых дзён, калі Гітлер кінуў на дапамогу акружаным пад Сталінградам войскам Паўлюса танкавую групу Манштэйна. Савецкае камандаванне накіравала насустрач ворагу армію, якая павінна была спыніць і разграміць яго.

Карціна пастаўлена рэжысёрам Гаўрыілам Егізаравым на кінастудыі «Масфільм» па матывах аднайменнага рамана лаўрэата Ленінскай прэміі Юрыя Бондарава.

Галоўныя ролі выконваюць Георгій Жжэнаў, Леў Залатухін, Анатоль Кузняцоў, Вадзім Спірыдонаў.

Кінематаграфісты «Масфільма» перадаюць на суд глядачоў яшчэ адну сваю новую работу—мастацкую кінакарціну «Пётр Рабінкін», створаную рэжысёрам Дамірам Вяцін-Беражных па матывах аднай-

меннай аповесці Вадзіма Кажэўнікава.

...Грымнула вайна, і полк, сфарміраваны з рабочых Масквы, ідзе на фронт. За кароткі тэрмін былы токар Пётр Рабінкін становіцца вопытным камандзірам, а яго таварышы—выдатнымі салдатамі.

У галоўных ролях здымаліся Вадзім Спірыдонаў, Вольга Сошкіна, Пётр Любешкін, Валерый Носік, Леў Прыгуноў, Наталля Гвоздзікава.

Новая двухсерыйная шырокаэкранная мастацкая кінастужка «Сібірачка» пастаўлена на «Масфільме» рэжысёрам Аляксеем Салтыковым па матывах п'есы Афанасія Салынскага «Марыя». Карціна расказвае пра будаўніцтва гіганцкага энергетычнага комплексу.

У галоўных ролях заняты Валерыя Заклунная, Яўгеній Матвееў, Барыс Кудраўцаў, Рыма Маркава.

Шмат вясёлых мінут прынясе глядачам новая шырокаэкранная музычная кінакамедея «Настаўнік спеваў» вытворчасці кінастудыі «Ленфільм». Аўтар сцэнарыя Эміль Брагінскі, рэжысёр-пастаноўшчык Мікалай Бірман.

Гэта карціна пра настаўніка спеваў, чалавеча добрага і дзіваватага. «Ва ўсіх дзяцей павінна гучаць у душы музыка!»—гэтая ідэя валодае ім усё жыццё.

Выпускаецца на экраны новая эстонская мастацкая кінастужка «Маленькі рэквіем для губнога гармоніка», пастаўленая рэжысёрам Велье Кясперам паводле сцэнарыя Эна Ветэмаа.

У галоўных ролях заняты Лейм-біт Ульфсак, Вяйно Уйбо, Антс Эскола, Эва Ківі.

Р. КРОПЛЯ

АСЦЯРОЖНА, ЗНОЎ ГРЫП!

ГУМАР

Грып нездарма лічыцца самай распаўсюджанай інфекцыйнай хваробай: не мінула і года, як мы зноў чакаем яго «ў гасці».

Летась у сярэдзіне кастрычніка Сусветная арганізацыя аховы здароўя разаслала ўсім краінам аперацыйнае папярэджанне: у раёнах Паўднёва-Усходняй Азіі з'явілася новая разнавіднасць віруса грыпу А, Ганконг 1/68, здольная выклікаць новую пандэмію. Тое, што такая небяспека зусім рэальная, пацвярджаецца паведамленнем з Лондана, дзе новы вірус ужо выдзелены ад хворых на грып. А Лондан сёння так шырока звязаны авія- і параждзенымі лініямі з усім светам, што няма чаго сумнявацца ў магчымасці перадачы віруса ў іншыя краіны.

Такім чынам, зноў грып. І зноў трывога — як бы не захварэць? Як лячыцца, калі ўсё-такі захварэш? Як пазбегнуць ускладненняў?

Медыцынская навука выпрацавала надзейныя адказы на ўсе гэтыя пытанні, здолела стварыць даволі дзейсныя прафілактычныя і лекавыя прэпараты. А ў тым, што на грып ўсё яшчэ хварэюць мільёны і мільёны людзей, вінаваты, як ні дзіўна, самі людзі. Вінаваты таму, што не выконваюць рэкамендацый урачоў, таму, што адносяцца да грыпу несур'ёзна.

Прыклады? Калі ласка. Добра вядома, што грып у час эпідэміі перадаецца толькі ад чалавека да чалавека, ад хворага да здаровага. Вядома таксама, што вірус грыпу вельмі нястойкі і ў паветры гіне праз некалькі мінут. І таму дастаткова толькі ізаляваць ад навакольных хворага, як ланцуг перадачы грыпу спыняецца. Здавалася б, зусім проста: няхай хворы сядзіць дома, няхай закрывае рот і нос марлевай павязкай, і хвароба не будзе распаўсюджвацца. Аднак, на вялікі жаль, у жыцці мы сустракаемся з іншым. Хворыя ходзяць на работу, ездзяць разам з усімі ў грамадскім транспарце, наведваюць кіно і тэатры, з'яўляюцца ў паліклініку замест таго, каб выклікаць урача на дом. І ўсюды — у тралейбусе, у цэху, у кіно, у паліклініцы — шчодро надзяляюць знаёмых і незнаёмых вірусамі грыпу.

Калі ты хворы — не выходзь з дому! Гэта самы надзейны шлях ізаляцыі, шлях барацьбы з грыпам.

Ёсць і яшчэ адзін шлях барацьбы — калі здаровы чалавек, каб ахаваць сябе ад заражэння, таксама надзяе марлеваю, у 4—6 слаёў павязку. У першую чаргу насіць павязку неабходна прадаўцам, урачам, настаўнікам — тым, хто па ўмовах працы ўвесь час кантактуе з вялікай колькасцю людзей, сярод якіх могуць быць і хворыя. Але хоць марлевая павязка — сродак танны, бяшкодны і эфектыўны, ужываюць яе неахвотна. Людзі ўпарта не хочуць паяўляцца ў павязках у грамадскіх месцах.

З прэпаратаў, якія маюць прафілактычныя супрацьгрыпозныя ўласцівасці, трэба вызначыць аксэлінавую мазь, інтэрферон (ён, праўда, хутэй лекавае, а не ахоўнае лякарства) і амантадзін. Аксэлінавая мазь і інтэрферон у рэспубліцы ўпершыню з'явіліся год-паўтара таму назад, амантадзін выпускаецца прамысловасцю пакуль у нязначнай колькасці.

Добра зарэкамендавалі сябе сродкі народнай медыцыны — цыбуля і часнок.

Але, безумоўна, больш надзейны сродак — марлевая павязка. Бо лепей, калі мы наогул не дапусцім, каб інфекцыя пранікла ў арганізм. Куды цяжэй знішчаць вірус, які ўжо трапіў.

Шырокая статыстыка, сабраная па грыпу, сведчыць: цяжкія ускладненні, часам нават са смертным вынікам, рэгіструюцца, як правіла, сярод хворых ва ўзросце ад 20 да 40 гадоў. Тлумачэнне простае — маладыя людзі не шануюць свайго здароўя. А грып «любіць», каб яго вылежалі.

На жаль, пры грыпе зусім не дапамагаюць ні антыбіётыкі, ні сульфаніламідныя прэпараты, нават такія магутныя, як тэтрацыклін і сульфадымезін. Ужыванне іх, асабліва самавольнае, без назначэння ўрача, можа нават пагоршыць стан хворага.

Добра «лячыць» грып інтэрферонам. Лячэнне трэба пачынаць як мага раней — калі паяўляцца самыя першыя прыкметы захворвання. Эфект звычайна настае праз некалькі гадзін або на наступны дзень. Праўда, у гэтага прэпарата ёсць недахоп — кароткачасовасць дзеяння. У адрозненне ад вакцыны, інтэрферон дзейнічае толькі ў момант ужывання. Таму на працягу адной эпідэміі да яго дапамогі трэба звяртацца некалькі разоў.

І зноў-такі, не трэба забываць правяраныя стагоддзямі народныя сродкі — маліну, ліпавы цвет, мёд, часнок, цыбулю. Асабліва карысная маліна, прычым у любым выглядзе — сушаная, вараная, перацёртая з цукрам...

Не здае сваіх пазіцый у якасці супрацьгрыпознага сродку і аспірын. Усё большай папулярнасцю пачынае карыстацца парацэтамол. Аднак трэба памятаць, што лячыць любую хваробу, у тым ліку і грып, мае права толькі ўрач. Таму нельга займацца самалячэннем, раіць якія-небудзь сродкі суседзям і сваякам.

Нельга не прыгадаць і такую, на жаль, даволі распаўсюджаную думку, што быццам алкаголь дапамагае пазбегнуць заражэння грыпам, а калі хвароба ўсё ж пачалася, дапамагае вылячэнню. Медыкі ўсебакова вывучылі ўплыў алкаголю на арганізм як здаровых, так і хворых людзей і пераканаўча даказалі — не, алкаголь не толькі не дапамагае, а, наадварот, спрыяе заражэнню грыпам і паяўленню цяжкіх ускладненняў.

Калі падсумаваць усё вышэйсказанае, то патрабаванні медыцыны можна выказаць наступнымі простымі правіламі:

1. Насіць марлеваю павязку абавязкова хворым людзям і вельмі пажадана — здаровым.
2. Захварэўшы не мае права выйсці з дому — ні ў паліклініку, ні на работу.
3. Хворы павінен захоўваць пасцельны рэжым.
4. Для прафілактыкі грыпу могуць ужывацца аксэлінавая мазь, амантадзін, інтэрферон, цыбуля, часнок.
5. Па прызначэнню ўрача лячыцца можна інтэрферонам, аспірынам, парацэтамолам, малінай, ліпавым цветам, мёдам, цыбуляй, часнаком.
6. Ужыванне алкаголю ў перыяд эпідэміі грыпу катэгарычна забараняецца.

У. САЛАУХІН,
кандыдат медыцынскіх навук

ДУМКІ НАЎЗДАГОН

Пытанне аб сваім адзіноцтве Адам паставіў рабром. І бог стварыў Еву.

Умеючы вязаць пруткамі, можна апрацуць з іголаккі.

Хочаш ведаць, колькі можа жанчына вынесці на сваіх плячах? Зазірні ў яе гардэроб.

Яму і на тым свеце чуўся голас жонкі: «А ну, дыхні!»

Яна чакала ад яго паззіі, а ён расказаваў байкі.

Д. ПАЛОНСКИ

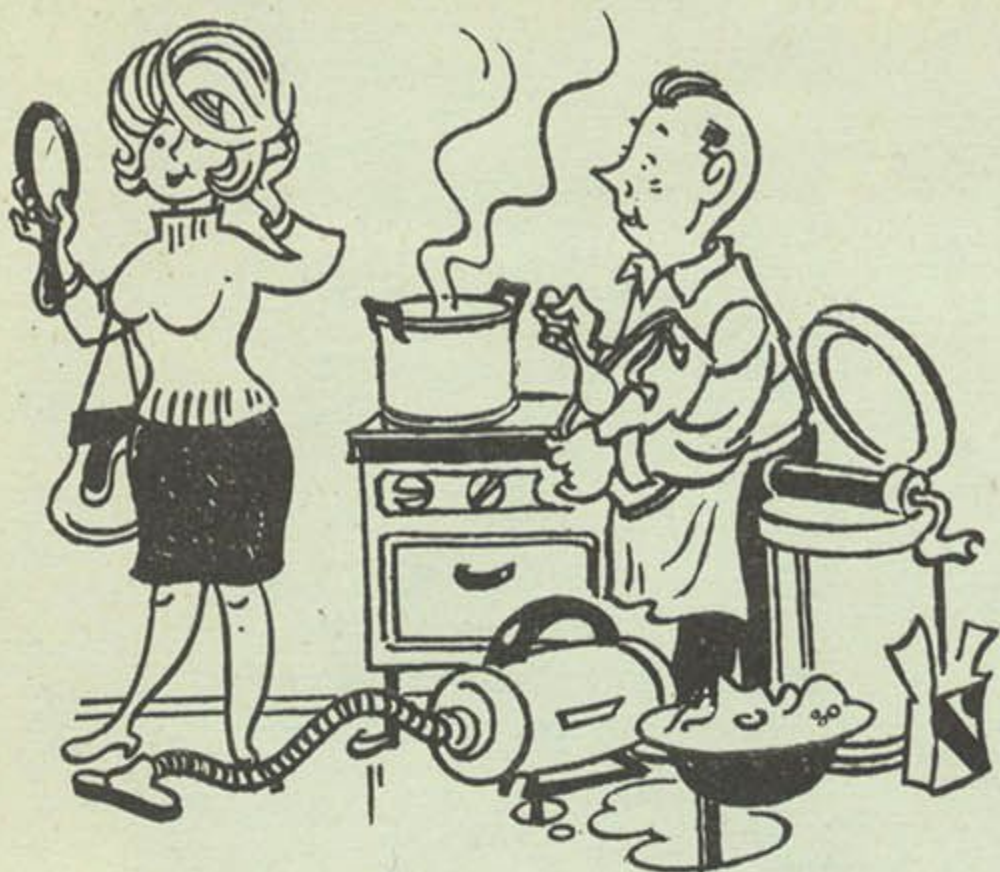

Тата, мама і я.
Мал. В. Швяцова.

— Глянь на сябе, які ты калматы. Час ужо навучыцца прычэсвацца.

Мал. В. Швяцова.

Мал. А. Чуркіна.

ЯК ЗРАБІЦЬ, КАБ МУЖЧЫНЫ НА ЧУЖЫХ ЖОНАК НЕ ГЛЯДЗЕЛІ

Алег ЧАРНАГУЗ

Спецпарада для жанчын

Перш чым даць вычарпальны адказ на гэтае пытанне, трэба паставіць яшчэ адно: «Чаму мужчыны на чужых жонак заглядаюцца больш, як на сваіх?»

Адказваю: таму, што кожная чужая жонка — не ваша жонка. А калі не ваша, дык і невядомая як сусвет. А невядомае, як вядома, заўсёды прывабнае. Тады як жа зрабіць, каб ваш муж глядзеў толькі на вас?

Перш за ўсё трымайцеся так, быццам вы і ягоная жонка, і быццам чужая. Па-другое — не раскрывайцеся, як цюльпан, да канца. Бо ружовыя пялёсткі хутка пападаюць і застаюцца аголенай сарцавіна. Трэцяе — не трымайце мужа блізка ля сябе...

Апрача гэтага, існуюць і іншыя ўмовы, калі муж любіць сваю жонку больш за чужую. Пад вялікім сакрэтам ад мужчын я падаю іх спецыяльна для жанчын.

Умова першая: калі жонка будзе гадоў якіх на сорак маладзейшая за свайго мужа, поспех несумненна забяспечаны. Такі муж на чужую жонку і не гляне, з вас вачэй не спусціць. Ён не адыдзе ні на крок і будзе даглядаць вас лепш, чым сваю ўласную «Волгу».

Калі вы з ім паедзеце да мора або ў круіз вакол Паўднёвай Афрыкі, то пасажыры і члены экіпажа абавязкова спытаюцца ў вас:

— Скажыце, а ваш тата вельмі строгі? Ці не сустрэцца нам сёння пад сузор'ем Казярога?!

Або:

— Скажыце, вы ў свайго таткі апошняя дачушка ці яшчэ ёсць такія прыгожыя, як вы?..

Муж не толькі не адыдзе ад вас, але і не адпусціць ад сябе. Вядома, калі раптам не засне.

Ён будзе аберагаць вас і ад чужых позіркаў і ад дурных пытанняў, нахштальт такога:

— Скажыце, а ваш дзядуля чым да пенсіі займаўся?

Або:

— Гэта ваш дзед па маці ці па татавай лініі?

Ад такіх пытанняў можна і на інфаркт разжыцца. Не вам, зразумела. Вам гэта не пагражае. Таму і перажываць няма чаго: самі бачыце, што муж з вас вачэй не зводзіць. Закаханы больш, чым у чужую жонку.

Умова другая. Можна стацца, што вы не маеце тых «сарака гадоў», тады абавязаны мець хоць мінімум характару. Трэба, каб муж захапіўся вамі. А таму неабходна прывіць яму любоў да мыцця посуду і падлогі, выбівання дываноў, навучыць яго карыстацца пыласосам, пральнаю машынай, пазнаёміць з лепшымі рэцэптамі па гатаванню шчупака фаршыраванага, смажай калкі, карасёў у смятане. Словам, стварыце мужу такія ўмовы, каб у яго засталася роўна столькі часу, колькі вымагае адна жонка. Родная.

Пакуль муж вывучае кулінарныя рэцэпты ці выбірае пыласосам пыл з дываноў — ідзіце хутчэй у цырульню. Ён чысціць каструлі, вы наводзіце манікюр. Вы з'яўляецеся неспадзявана на кухні, як пралеска пасля першага веснавага дажджу, і ўсё тут ззяе: прычоска на вашай галаве ззяе, твар ваш ззяе, каструля ў мужавых руках ззяе, усмешка на яго вуснах ззяе.

— Родная мая, няўжо гэта ты? — пытаецца ён і кідаецца ў абдымкі, нібы ўпершыню ў жыцці.

Не расчульвайцеся, памятайце пра «мінімум характару» і гаварыце: «А гэта што за цялячыя пшчоты?» Трымайце яго на кароткім павадку.

Умова трэцяя. Хай мужу ўвесь час здаецца, як я ўжо казаў, што вы нібыта яго жонка і нібыта не яго. Для гэтага трэба часцей выводзіць мужа на людзі. Каб ён бачыў, як з вас чужыя мужчыны не зводзяць вачэй.

— Вось узяла цябе з сабою, — тлумачыце вы яму, — бо як сама выйдзеш, дык праходу не даюць. Прыстаюць, як да ўдавы. Яшчэ ідуць следам і млеюць: «Ох і ножкі! Ох і стан! Каралева Шантэклера ды й годзе!»

Гэта трэба ўбіваць мужу ў галаву на кожным кроку. І тады вы сапраўды ў яго вачах станеце прыгажэйшай. А калі муж убачыць, што хтосьці на вас кідае касыя позірккі, то не стрымаецца і абавязкова скажа:

— З табою ў горадзе хоць не з'яўляйся. Бачыш, як той цяльпук стрыжэ цябе вачыма!

Або:

— Чаго гэта вунь той абармот вылупіў на цябе свае бельмы?

Пасля гэтага спіце спакойна. Цяпер ваш муж — ваш. Вы яму толькі загадайце, каб ён вас яшчэ і сустрэкаў, калі вы вяртаецеся з работы, бо, маўляў, якісь субчык вам праходу не дае. Пад'язджае на машыне, абяцае штодня адвозіць дадому і намякае, што ў яго двухпакаёвая халасцяцкая кватэра, што ён хацеў бы з вамі паехаць на ўлонне прыроды... Лічыце, што ваш муж прапаў. Для чужых жонак, вядома. Цяпер ён штовечар будзе прастойваць перад прахадной вашага прадпрыемства і пазіраць на кожнага ўласніка аўтамашыны, як на чалавека, якому засталася пражыць да вечара.

Умова чацвёртая. Намагайцеся рабіць усё, што робіць ваш муж. Гэта ж дазваляецца. У нас раўнапраўнасць. Заставайцеся з супрацоўнікамі пасля работы, выпівайце чарачку, а прыйшоўшы дадому, скажыце, што на носе гадавая справаздача ці быў прафсаюзны сход. Збярыцеся з сяброўкамі і завітайце ў рэстаран. Мужа пажадана з сабою не браць. Захапіцеся мастацкай літаратурай, чытаннем перыёдыкі, разгадваццём красвордаў або стукніце ўвечары на дзіцячай пляцоўцы з хлопцамі ў «казла». Адным словам, паспрабуйце памяняцца ролямі.

Ёсць яшчэ адна ўмова — пятая. Яе пакідаю незапоўненаю. Запоўніць раю вам. Раскажыце, а як вы дамагліся, што ваш муж глядзіць толькі на вас? Падзяліцеся сакрэтам і разам са сваімі заўвагамі дашліце мне. Пры гэтым нам не абавязкова страчацца. Можна пісьмова. Мужа запэўніце, што гэта дзела-вы ліст. Няхай паспрабуе падкапацца.

Пераклаў з украінскай мовы
У. ВАСІЛЕВІЧ

На першай старонцы вокладкі: лепшы муляр будтрэста № 1, дэпутат Савета раённага Савета дэпутатаў працоўных г. Мінска Лідзія Дашкевіч.

На чацвёртай старонцы вокладкі: моды. Фота У. Вяхоткі.

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА. Рэдакцыйная калегія: М. М. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЁНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: 220041, Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела рабочага жыцця—32-38-14, аддзела сельскага жыцця, культуры і літаратуры, пісем і быту—32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава.

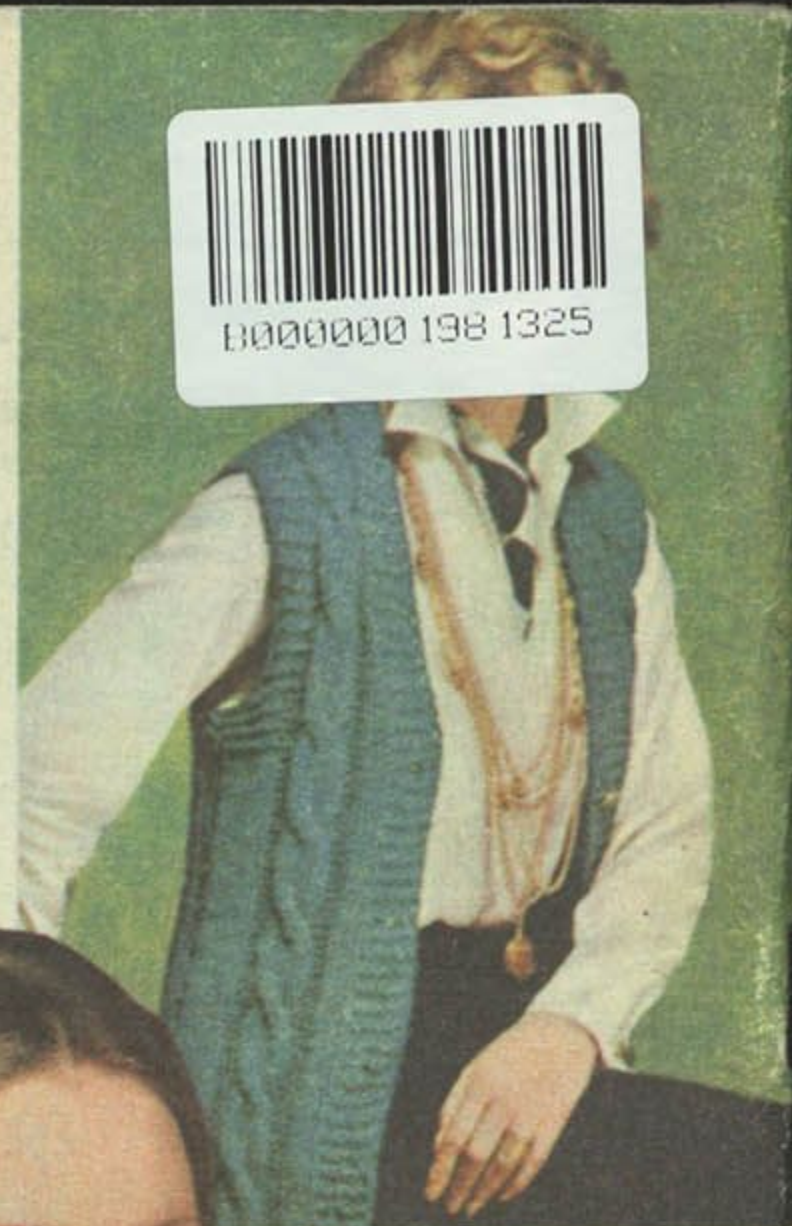
Журнал «Работница и крестьянка» на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусі. АТ 08553. Здадзена ў набор 1/XII-72 г. Падпісана да друку 25/XII-72 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90%. Дадатак—выкрайка. Тыраж 401156 экз. Зак. 1348. Цана 15 кап.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі, Мінск.

222649-1

0000000 198 1325

Цена 15 кап.

74995

